

Tina Wilchen Christensen og Line Lerche Mørck

BEVÆGELSER I OG PÅ TVÆRS AF EKSTREME GRUPPER OG BANDE- OG ROCKERMILJØET

EN KRITISK UNDERSØGELSE OG
DISKUSSION AF "CROSS-OVER"

AARHUS UNIVERSITET

Tina Wilchen Christensen og Line Lerche Mørck

Bevægelser i og på tværs af ekstreme grupper og bande- og rockermiljøet

En kritisk undersøgelse og diskussion
af "Cross-over"

DPU, Aarhus Universitet, 2017

Titel:

*Bevægelser i og på tværs af ekstreme grupper og bande- og rockermiljøet
- En kritisk undersøgelse og diskussion af "Cross-over"*

Forfattere:

Tina Wilchen Christensen og Line Lerche Mørck

Rapporten er udgivet i serie med undersøgelsens pjece:

Cross-over - Bevægelser på tværs af ekstreme grupper, bande- og rockermiljøet

Udgivet af:

DPU, Aarhus Universitet, 2017

© 2017, forfatterne

1. udgave

Kopiering tilladt med tydelig kildeangivelse

Omslag og grafisk tilrettelæggelse:

Knud Holt Nielsen

Forsidefoto:

Colourbox

ISBN:

978-87-7684-671-8 (E-udgave)

978-87-7684-672-5

DOI:

10.7146/aul.177.137

Indhold

FORORD	7
1. INDLEDNING	8
UDLÆNDINGE- OG INTEGRATIONSMINISTERIETS OPDRAG OG PROBLEMSTILLING	12
FORTOLKNING AF UDBUDSNOTAT PÅ BAGGRUND AF DE ETABLEREDE ANTAGELSER.....	14
ANALYTISK POSITION OG PROBLEMSTILLINGER	16
2. "CROSS-OVER" ELLER FÆLLESTRÆK PÅ TVÆRS?	20
"CROSS-OVER" FIGURENS FØDSEL	21
"CROSS-OVER" - ENDNU ET BEGREB I ET OMSTRIDT FELT	24
TERRORISME OG ORGANISERET KRIMINALITET - LIGHEDER, SAMMENFALD OG FORSKELLE	27
MANGE FACETTEREDE OG FORANDERLIGE MOTIVATIONER FOR DELTAGELSE	31
FÆLLESNÆVNERNE GØR DET 'LETTERE' AT FORTSÆTTE	34
3. RADIKALISERINGSBEGREBET, DETS KRITIK – OG HVAD KAN VI GØRE VED DET?	38
ANTAGELSER OM RADIKALISERING	39
FREMHERSKENDE DISKURS OM RADIKALISERING	39
RADIKALISERING - EN KOGNITIV ELLER EN ADFÆRDSMÆSSIG PROCES?	40
4. BANDER, ROCKERGRUPPER, RADIKALE MILJØER, KRIMINELLE NETVÆRK - LIGHEDER OG FORSKELLE	45
KATEGORISERING OG EN ETNOGRAFISK TILGANG TIL FELTET	45
ROCKERE, BANDER OG 'BEYOND' ENTYDIG SKELNEN	46
RADIKALE MILJØER OG EKSTREME GRUPPER?	49
BEVÆGELSER I OG PÅ TVÆRS	50
AFRUNDING – FRA KATEGORISERING TIL SITUERET IDENTITET	51
5. VEJE IND I EKSTREME MILJØER, KRIMINELLE NETVÆRK, BANDER OG ROCKERGRUPPERINGER	54
SOCIAL OG POLITISK INDIGNATION, NYSGERRIGHED OG FÆLLESSKAB - INDGANGE TIL DEN RADIKALE VENSTREFLØJ	58
KONKRETE EKSEMPLER PÅ VEJE TIL DELTAGELSE PÅ DEN EKSTREMISTISKE VENSTRE FLØJ	59
MED FÆLLESSKAB FØLGER SOCIAL LÆRING OG GRUNDSTENENE TIL ET POLITISK ENGAGEMENT.....	63
SOCIAL OG POLITISK INDIGNATION, MUSIK OG FÆLLESSKAB - INDGANGE TIL DEN EKSTREMISTISKE HØJREFLØJ.....	66
POLARISERING, KONFLIKTUELLE FORHOLD OG KOLLEKTIVE BEVÆGELSER ENGAGERER MENNESKER	69
REKRUTTERING PÅ DEN EKSTREME HØJREFLØJ	72
BANDE, ROCKERGRUPPER, KRIMINELLE NETVÆRK OG DERES INDVIRKNING PÅ OFFENTLIGHEDEN	76
KONKRETE EKSEMPLER PÅ VEJE TIL DELTAGELSE - VENNER, SKOLETRÆTHED ELLER BEHOVET FOR BESKYTTELSE	80
REKRUTTERING TIL BANDER OG ROCKERGRUPPER	86
6. DELTAGELSE, SOCIAL UDPEGNING OG UDVIKLINGEN AF EN IDENTITET	89
EN VEKSELVIRKNING MELLEM INDIVID, KONTEKST OG FÆLLESSKAB.....	91
UDVIKLINGEN AF EN LIVSSTIL, IDENTITET OG KROPSLIGGJORTE ERFARINGER	97
VOLD OG KRIMINALITET - EN FÆLLESNÆVNER PÅ TVÆRS AF EKSTREME OG KRIMINELLE GRUPPER	101

7. EKSEMPLARISKE CASES: BEVÆGELSESMØNSTRE I OG PÅ TVÆRS AF EKSTREME GRUPPER OG BANDE- OG ROCKERMILJØET	106
BORDER JUMPS - BEVÆGELSEN FRA ET EKSKLUSIVT TILHØRSFORHOLD TIL ET ANDET	107
CROSS OVER - FRA ET TILHØRSFORHOLD TIL ET ANDET	113
OVERLAP - FLERE OG SAMTIDIGE TILHØRSFORHOLD OG IDENTITETER	117
GLIDENDE BEVÆGELSER	123
8. ANBEFALINGER OG INTERVENTION.....	128
”CROSS-OVER” SKABER BLINDE VINKLER I FOREBYGGELSEN	128
EN ETNOGRAFISK TILGANG	129
ANBEFALINGER OG INTERVENTION	130
MERE YDMYG, PRAKSISFORANKRET OG SELVKRITISK FORSTÅELSE.....	130
STØRRE TILLID TIL SYSTEMET SKABES GENNEM SELVKRITISK FORHOLDEN SIG TIL DILEMMAER	132
MERE PRAKSISFORANKRET FORSKNING I SAMARBEJDE MED FOREBYGGELSE- OG EXITINTERVENTIONER	133
BILAG: KORT OM METODE OG ETISKE OVERVEJELSER	134
LITTERATURSØGNING OM ”CROSS-OVER” OG LIGNENDE FÆNOMENER	134
METODE OG ETISKE HENSYN	134
INTERVIEWENE	136

Forord

Vi vil gerne rette en **stor tak** til alle de, der har været villige til at bruge tid og kræfter på at deltage i interviewene. Ligeledes stor tak til de medforskere, der gennemlæst citater, hovedrapporten og/eller pjecen, samt indvilget i at medvirke til paneldebatten på undersøgelsens workshops i starten af 2017.

En helt særlig tak går til de 'formers', som har delt den del af deres livshistorie, der omhandler motivation for deltagelse i ekstreme og/eller kriminelle grupper og netværk - tak for jeres engagement, tid, venlighed og villighed til at lade jer interviewe.

Tak til Cand. Pæd. i pædagogisk psykologi, Khaled Hussein, der har formidlet adgang til svært tilgængelige interviewpersoner, som han har interviewet og for udarbejdelsen af interviewreferater.

Tak til Cand. Pæd. i pædagogisk psykologi Nafisa Saddiqi som har hjulpet os med google- og infomediasøgning af begrebet cross-over, samt hjulpet med at udskille for emnet relevante avisartikler og andre officielle dokumenter.

Tak til Udlændinge- og Integrationsministeriet for at vælge os til at give svar på deres udbud, det har været yderst spændende at udforske dette område. Ikke mindst dialoger og samarbejdet med de mange spændende mennesker, der bruger deres liv på at løfte dette svære og yderst komplekse forebyggelsesfelt har været det hele værd.

Venlige hilsner

Line Lerche Mørck & Tina Wilchen Christensen (Januar 2017)

1. Indledning

Vores handlinger, færden og relationer står aldrig alene. De er altid affødt af allerede eksisterende betingelser i vores liv. Når vi bliver en del af et nyt socialt netværk, får en ny interesse, ven eller job, er det ofte fordi, at noget vi allerede gør eller andre, vi allerede kender, har rettet vores opmærksomhed mod det nye. Det nye 'træder frem for os', fordi det har en 'beslægtethed' og passer ind i det, vi allerede kender, orienterer os efter og drages af. Således bliver noget synligt for os, mens noget andet forsvinder for vores blikke¹.

Som Imre Kertész skriver, kan vi "aldrig begynde et nyt liv, vi kan kun fortsætte det gamle". Vores skridt skaber således altid en indre forbundethed i vores liv.

De bevægelser, der skaber denne 'forbundethed', er temaet for denne rapport.

Ministeriets opdrag fokuserede, i lighed med regeringens Nationale handlingsplan fra oktober 2016, på det, vi i denne rapport vil betegne "Cross-over" i citations-tegn.

"Cross-over" refererer til gerningsmænd, der antages at have opøvet først kriminelle kompetencer, i det der kategoriseres som bander, hvorefter de – krydser over (cross-over) - og engagerer sig i ekstreme grupper. "Cross-over" er i den offentlige debat blevet ensbetydende med de gerningsmænd, der, med reference til Jihadistiske grupper³, udførte de terrorangreb, der fandt sted i København, Paris og Bruxelles i 2015 samt i Nice i 2016.

---

¹ Hasse, C. (2002). *Kultur i bevægelse: fra deltagerobservation til kultur-analyse - i det fysiske rum*. København: Samfundslitteratur, Holland, D., Lachicotte, Jr. W., Skinner, D., & Cain, C. (1998). *Identity and Agency in Cultural Worlds*, Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press

² Kertész, I. (1996). *De skæbneløse*. København: Forum

³Jihadisme bekender sig til et islamisk ideologisk ståsted og er et politisk fænomen, der via voldelig midler og væbnet kamp kæmper for at påvirke beslutningstagere, nedbryde eksisterende og skabe nye regeringer, samfundsformer, økonomier, territorier og stater - Boserup, R. A. (2016). *Hvad svarer vi Jihadisterne?* København: Informationens Forlag.

Jihadistiske grupper er vokset frem i flere lande, og er særlig knyttet til den puritanske salafistiske skole indenfor sunni islam. Lokaliseret d. 16.11.2016 på: <https://snl.no/jihadisme>, den i øjeblikket mest kendte Jihadistiske gruppe er Islamisk stat (ISIS).

En stigende andel af de gerningsmænd, der er direkte involveret i terrorangreb, som knyttes til Jihadisme/militant islamisme, har en kendt kriminel fortid⁴. Det er disse som i udgangspunktet har skabt ophavet til ideen om det etablerede systems forståelse af "Cross-over". Det etablerede system forstår vi som det politiske system, medierne og de offentlige institutioner, der producerer handleplaner og retningslinjer i forhold til eksempelvis radikaliserings og nu også "Cross-over".

Hver gang vi i rapporten anvender betegnelsen "Cross-over" i citationstegn, så er det denne nye italesættelse/figur, vi diskuterer.

"Cross-over" italesættes til tider som et miljø - "cross-over miljøet", mens det andre gange omtales, som om den enkelte bevæger sig fra et punkt til et andet. I rapportens kapitel 2 analyserer vi de betydninger, som Rigspolitiet, regeringen og de danske medier har tillagt begrebet. "Cross-over" giver for eksempel klare associationer til eksistensen af entydige grænser mellem to miljøer - i det her tilfælde de bandekriminelle og de ekstreme.

Fra 2001 til 2011 havde 5 ud af de 33 gerningsmænd, der var involveret i terrorangreb en kendt kriminel baggrund, mens det fra 2012 til juli 2016 var 30 ud af 51 gerningsmænd. En tendens der ser ud til at fortsætte⁵.

På trods af at tendensen synes klar, er der grund til forsigtighed, da der ofte ikke er tale om kryds fra bande eller organiseret kriminalitet. Her er der kun få bekræftede tilfælde. Til gengæld er der flere tilfælde, hvor gerningsmanden har været involveret i kriminalitet, som indebærer erfaring med vold⁶.

Kategorier som "bander" og "islamistiske miljøer" er diffuse og omdiskuterede både i praksis og i forskningen, og antagelsen, om at folk skifter fra en konkret sammenhæng til en anden, synes ikke at afspejle virkeligheden, der som altid er mere flydende samt indebærer flere forskelligartede bevægelser, fællesskaber og sammenhænge⁷.

"Cross-over" skaber således et snævert fokus på bevægelser, der forstås på en bestemt måde. I denne undersøgelse har vi - professor Line Lerche Mørck og Post. Doc Tina Wilchen Christensen, DPU, Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse ved Aarhus Universitet - derfor valgt at 'zoome ud' og undersøge situerede og komplekse

---

⁴ Basra, R., & Neumann, P. R. (2016). Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus. *Perspective on Terrorism*, Vol. 10 (6), 25 – 40.

⁵ Fra foredrag ved seminar på Grundtvighøjskolen 2016 af forsker Ann-Sophie Hemmingsen, DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier

⁶ Ibid

⁷ Mørck, L.L. (2006). *Grænsfællesskaber - læring og overskridelse af marginalisering*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

bevægelsesmønstre i og på tværs af kriminelle netværk, bander, rockere, radikale og ekstreme grupper.

Vores tilgang til felten er, at der mangler ord og begreber til at belyse de mangede positioner og motivationer, der ligger til grund for menneskers bevægelser i og på tværs af kriminelle og ekstremistiske grupper. Derfor har vi i udgangspunktet anlagt et bredere og mere åbent perspektiv på *bevægelser* end det, der umiddelbart knytter sig til "Cross over".

Med dette empiriske udgangspunkt er det vores håb med denne rapport at etablere nogle eksemplariske cases, der kan skærpe vores bevidsthed og medvirke til at generere en større indsigt i og forståelse af de mange veje, der kan føre et individ til at handle med reference til en ideologi, en ekstrem gruppe eller kriminelt miljø - samt forståelse af de mange bevægelser, der finder sted. For derigennem at medvirke til at vi på samfundsplan kan forebygge rekrutteringen til ekstreme og kriminelle miljøer og udvikle nye samt forbedre eksisterende exit-muligheder.

Vores mål er at generere et udvidet ordforråd - understøttet af eksemplariske cases - til at belyse og nuancere det, vi i rapporten beskriver som *border jumps*, *cross over*, *overlap* og (*glidende*) *bevægelser*, der finder sted i og på tværs af ekstreme grupper og kriminelle netværk. Ord der foldes ud via begrebsafklaringer, empiriske cases og eksempler igennem rapporten.

Undersøgelsen bag rapporten har derfor på baggrund af tidligere deltagere - 'formers' - i ekstreme eller radikale grupper, bander, rocker og kriminelle netværk og deres historier, fokuseret på veje ind i og på tværs af diverse miljøer og grupper, såvel som den enkeltes udvikling af alternative tilhørsforhold og identitet. For derigennem at åbne fokus og undersøge 'bevægelser' i et større perspektiv end det som umiddelbart gives ved et smalt defineret "Cross-over".

De formers, der har deltaget i denne undersøgelse, har derfor forskellige typer 'bevægelser' bag sig. Nogle af de interviewede har, tidligere i deres liv, på samme tid været aktivt kriminelle og deltagere i et islamisk trossamfund⁸ for derefter at opgive trossamfundet og udelukkende fokusere på kriminaliteten, som de siden stoppede. Mens andre har lagt kriminaliteten bag sig ved at blive en aktiv del af et religiøst fællesskab, hvilket de også stadig var på interviewtidspunktet. Troen og fællesskabet var i disse tilfælde hovedårsagen til at personen forlod det kriminelle liv.

---

⁸ Islamiske trossamfund er ikke at forveksle med Islamistiske grupper. Førstnævnte er således et religiøst trossamfund/fællesskab, mens sidstnævnte er betegnelsen for de grupper, der kæmper på baggrund af en islamisk ideologi - se note 3.

Andre af de interviewede har derimod bevæget sig fra venstreradikale og/eller ekstremistiske miljøer til højreekstremistiske grupper for derefter endegyldigt at forlade den ekstreme gruppe. Mens andre igen har bevæget sig i og på tværs af forskellige rockergrupperinger eller ekstreme grupper og kriminelle netværk.

Denne type eksempler vil alle være repræsenterede i rapporten, for derigennem at medvirke til at udvikle nuancerede forståelser af disse forskelligartede bevægelser og skærpe vores forståelse af de mange forhold, følelser, overvejelser og relationer, der har afgørende betydninger for sådanne bevægelser. En indsigt der også kan gøre os i stand til at identificere, hvad der medvirker til at fastholde mennesker i kriminelle netværk, når de af forskellige årsager udvikler alternative (kriminelle) identiteter eller bevæger sig på tværs - frem for at forlade dem.

Med udgangspunkt i det empiriske materiale, som rapporten bygger på, bliver det også klart, at det er af afgørende betydning, at vores fokus rækker udover den individuelle historie. Det er helt nødvendigt også at rette opmærksomhed mod de sociale dynamikker, der er i spil i ekstreme grupper og kriminelle miljøer og i langt større udstrækning end hidtil i diskursen om 'radikalisering', at inddrage national som international politik i vores forståelser af menneskers bevægelser i og på tværs af disse miljøer samt motivationerne for dem.

De mange og til tider lange citater fra de forskellige interviews, der indgår i rapporten, henviser ofte til større politiske eller sociale samfundsmæssige sammenhænge. Derfor har vi til nogle af kapitlerne udarbejdet en kort introduktion, der på et helt overordnet plan kaster lys over væsentlige politiske og sociale forhold, der havde betydning i de interviewedes forklaringer på deres eget engagement i diverse grupper og miljøer. Ideen er således ikke at formidle historie, men at vise hvorledes den interviewedes engagement er knyttet til nogle historiske, politiske og sociale sammenhænge, som giver udtalelserne mening og kontekstualiserer, hvorledes den enkeltes ageren også sker i relation til nogle samfundsmæssige forhold.

Det er ikke let at finde formers fra kriminelle og ekstreme grupper. Endnu sværere bliver det, når kriteriet er, som i dette tilfælde, at de tidligere har bevæget sig på tværs af eller identificeret sig med flere miljøer.

Flere af de interviewede formers fra ekstremistiske grupper har således været aktive tilbage i 1990'erne, mens tidligere deltagere i kriminelle netværk har løsrevet sig for nogle år siden. Nogle af de særlige historiske sammenhænge, der har haft indflydelse på deres engagement, er derfor ikke længere til stede i den aktuelle samfundsmæssige kontekst. Dog er det vigtigt at understrege, at det ikke er den specifikke hændelse, der har betydning. Rapportens sigte er netop også at formidle nogle af de mekanismer og større samfundsmæssige bevægelser, der har betydning for udviklingen af

ekstreme grupper og kriminelle netværk, og som i samspil med diverse individuelle motiver og tilfældigheder kan engagere den enkelte til handling.

Udlændinge- og Integrationsministeriets opdrag og problemstilling

Udlændinge- og Integrationsministeriet udbød på basis af satspuljeaftalen fra 2015 et opdrag om at afdække viden om "cross-over", med det overordnede formål at styrke et vidensbaseret arbejde indenfor forebyggelse af radikalisering og ekstremisme.

I Udlændinge- og Integrationsministeriets udbudsnotat pointeres det, at der, ifølge Center for Terroranalyse (CTA), i stigende grad:

"findes personer, der bevæger sig på tværs af kriminelle og ekstreme miljøer (Cross-over), hvilket forbinder kriminelle miljøer med en høj grad af voldsparathed med ekstremistisk propaganda og ekstremistiske miljøer. Dermed opstår en gråzone, hvor det er uklart, om handlinger begået af personer i bandemiljøerne er politisk eller religiøst motiverede".

"Cross-over" beskrives også i regeringens Nationale handlingsplan (oktober 2016) som et nyt og voksende fænomen, mens Rigspolitiets evaluering af terrorhændelserne i København understreger truslen fra "cross-over"-miljøet. I evalueringen s. 17 står der således:

"Terrorhændelserne i København d. 14. og 15. februar 2015 har blandt andet tydeliggjort truslen fra "cross-over"-miljøet mellem bander og militant islamistiske grupper. I bandemiljøerne ses der tegn på radikalisering, og det kan konstateres, at der er personer, som bevæger sig i begge miljøer, og som udnytter deres bandetilknytning og forbindelser til det kriminelle miljø til at skaffe sig adgang til våben mv. Disse personer, der samtidig påvirkes af militant islamistisk propaganda, og som bevæger sig i miljøer med en høj grad af voldsparathed, udgør en stigende bekymring."⁹

"Cross-over" referer således til gerningsmænd, der har haft kontakt til både bandegrupperinger og ekstremistiske miljøer. Det antages i forståelsen af "Cross-over", at den enkelte bevæger sig mellem et kriminelt og voldelig miljø og en ekstrem gruppe,

---

⁹ Rigspolitiet (maj 2015). *Evaluering af myndighedsindsatsen forud for og i forbindelse med terrorhændelserne den 14. og 15. februar 2015 i København*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2015/Evaluering.pdf>

der referer til en politisk/religiøs ideologi¹⁰, der for nuværende specifikt knyttes til Islamisme/Jihadisme.

I Udlændinge- og Integrationsministeriets udbudsnotat opridses de ekstremistiske miljøer ydermere som alternativer til kriminelle grupper, ved at de antages at tilbyde andre former for fællesskab og moral end kriminelle miljøer som for eksempel bande-grupper og kriminelle netværk.

Antagelserne om "Cross-overs" er således, at disse medvirker til at etablere tætte forbindelser mellem kriminelle bandemiljøer med en høj voldsparathed og ekstremistiske miljøer. Dette skaber ifølge notatet en gråzone, hvor det bliver uklart, om handlinger, der begås af personer, der for eksempel kategoriseres som en del af bandemiljøerne, er ideologisk motiverede. I Udlændinge- og Integrationsministeriets udbudsnotat fremgår det endvidere, at der er flere eksempler på overlap mellem de to områder, men at der fortsat mangler viden om karakteren af forholdet.

Udlændinge- og Integrationsministeriets overordnede sigte med undersøgelsen er derfor, at øge viden om området ved, som der står i notatet, at:

- afsøge viden om fænomenet – via en kortlægning af dansk empiri og udenlandske erfaringer og forskning
- afdække risikofaktorer, beskyttende faktorer, motiverende faktorer, der gør sig gældende i bevægelserne og relationen mellem de to områder (bandemiljøer og ekstremisme)
- øge viden om risikogruppen ved at undersøge personkarakteristik
- øge viden om hvad der får folk til at bevæge sig fra et kriminelt miljø til ekstremistiske miljøer
- hvilke konsekvenser det kan have for de ekstremistiske miljøer, at de tiltrækker kriminelle typer?
- hvad miljøerne tilbyder?

---

¹⁰ Ideologi er et system af normative ideer, der fortæller folk, hvordan den sociale verden bør være, hvordan den enkeltes plads er i den samt udpeger de handlinger, der bør gøres for at opnå målet. Ideologier er en fortolknings- og forståelsesramme sammensat af overbevisninger og udtryk, som udgør den baggrund på hvilken, folk fortolker og evaluerer verden. Ideologier kan bruges til at mobilisere, skabe retning for handling, organisere og begrunde visse tilstande og handlemuligheder; s. 9 i Schmid, A. P. (2013). Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. Lokaliseret d.15.1.2017 på: *The Hague: ICCT Research Paper://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf*

Undersøgelsen skal endvidere bidrage til et klarere billede af overlap og eventuelle muligheder for at styrke koordinationen og samarbejdet mellem bandeexit og indsats for forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme.

Opdraget sigtede desuden mod at skabe et vidensgrundlag, der kan benyttes som en del af grundlaget for myndighedernes metodeudviklingsarbejde og rådgivning vedrørende forebyggelse af radikaliserings.

Opdragets mål er således både at afsøge eksisterende forskningsviden kombineret med empirisk viden om fænomenet "cross-over" af både national og international karakter.

Fortolkning af udbudsnotat på baggrund af de etablerede antagelser

Både i og udenfor forskningsverdenen skelnes der mellem kriminalitet, der begås med et ideologisk formål og såkaldt almindelig kriminalitet. Denne skelnen bevirker, at kriminelle handlinger der begås i både kriminelle og ekstreme grupper opfattes forskelligt alt efter gruppens karakter, og der etableres et forholdsvist skarpt skel mellem miljøerne¹¹.

På baggrund af tidligere forskning i bande/rocker miljøer og i ekstreme grupper går vi i nærværende rapport til feltet med udgangspunkt i en række teoretisk og empirisk baserede antagelser¹². Vores tilgang til den empiriske undersøgelse, af det der i udbudsnotatet betegnes som "Cross-over", er derfor baseret på vores rekonstruerede åbne antagelse om, at mennesker bevæger sig på tværs af ekstremistiske og kriminelle miljøer, og at disse miljøer situationelt overlapper, samt at miljøerne agerer i relation til en overordnet samfundsmæssig kontekst af historisk, social og politisk karakter.

---

¹¹ Simi, P. (2015). *America Swastika - inside The White Power Movement's Hidden Spaces Of Hate* (2. edit.). Lanham: Rowan & Littlefield

¹² Basra, R., & Neumann, P. R. (2016). Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus. *Perspective on Terrorism*, Vol. 10 (6), 25 - 40, Bjørgo, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørgo, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge, Christensen, T.W. (2009). Den ensrettede mangfoldighed. I: Karpantschov, R., & Lindblom, M. (Red), *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, (s. 229- 251) København: Frydenlund & Monsun, Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement form the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet, Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Involvering i en gruppering - bande og rocker og ekstreme grupper - bevirker, at et menneske positioneres i forhold til det større samfund¹³, samt at den enkelte via sin deltagelse udvikler daglige rutiner kropsliggjort viden og kompetencer¹⁴. Individet udvikler desuden en identitet i relation til den pågældende gruppe, han eller hun engagerer sig i, samt sociale relationer i og på tværs af relaterede netværk og miljøer¹⁵.

Samtidig tilbyder kriminelle og ekstreme grupper en række forskellige deltagelsesmuligheder og positioner, som på individniveau synes at transcendere diverse forskelle i miljøerne. Den enkelte deltager, på tværs af kriminelle og ekstreme miljøer, opnår således potentielt en række fælles erfaringer, kriminelle kompetencer og kropsliggjorte rutiner - afhængigt af hans¹⁶ eller hendes relationer, engagement og position(er) i miljøerne.

Derfor antager vi også, at "Cross-over" kan skyldes, at personen handler på baggrund af den kropsliggjorte og kulturelle viden¹⁷, som den enkelte har oparbejdet i kraft af sin deltagelse i en ekstremistisk og/eller kriminel gruppe, og som netop kan komme i spil og udvides i andre overlappende miljøer. Vores hypotese er, at når den enkelte kan bevæge sig fra en kriminel gruppe til andre grupper - eller måske 'nøjes med' at omdefinere sin selvforståelse indenfor et overordnet kriminel miljø - så er det fordi, begge forhold er baseret på eksisterende muligheder for at forsætte en velkendt type af liv, hvor ens kompetencer efterspørges og anerkendes.

Vi antager ligeledes, at bevægelser i og på tværs af ekstreme og/eller kriminelle grupper skyldes en stadig søgen efter anerkendelse på baggrund af eksisterende erfaringer kombineret med manglende gode exitmuligheder. Det vil sige exitprogrammer, der både varetager den kropsliggjorte viden og udfylder følelsen af ensomhed, tomhed og meningstab samt tilbyder fællesskaber med mulighed for oparbejdelse af nye og

---

¹³Bjorgo, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehougs Fonteneserie

Bjorgo, T. (2011). Dreams and disillusionment: engagement in and disengagement from militant extremist groups. *Crime, Law and Social Change*, vol. 55 (4), 277–285

¹⁴ Christensen, T. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

¹⁵ *ibid*

¹⁶ Langt den overvejende del af deltagerne i ekstreme og/eller kriminelle grupper er af hankøn, derfor betegner vi i resten af rapporten deltageren som 'han'. Af anonymiseringshensyn har vi i enkelttilfælde i denne rapport måttet sløre empirien ved at ændre køn.

¹⁷ Det vil sige forståelsesdomæner, tanke- og handlemåder samt tilknyttede materielle som immaterielle artefakter

alternative kompetencer og kvalifikationer, der anerkendes i det omgivende samfund¹⁸.

Vi går til feltet med en forforståelse af at bevægelserne i miljøerne *både* går fra ekstreme til kriminelle grupper og omvendt - fra kriminelle til ekstreme grupper. I forbindelse med vor hidtidige forskning indenfor hhv. bande- og rockerfeltet og ekstremismefeltet er vi stødt på eksempler på deltagere, der brænder ud i en ekstrem gruppe og *derefter* bevæger sig over i en almindelig kriminel gruppe. Herved skaber den enkelte mulighed for at forsætte en kriminel karriere med en potentielt forøget indtjening, sammenlignet med det engagement der er muligt i en ekstrem gruppe, hvor pengene i udgangspunktet går til kampen for sagen¹⁹. Omvendt er der også eksempler på bevægelsen *fra kriminelle netværk* over i et politisk/religiøst miljø, der kan føje ny prestige, indhold og mening til en kriminel karriere og/eller fungere som en legitim vej ud af kriminelle miljøer. Derudover er der endnu andre eksempler på mennesker, der *samtidigt* engageres i *både* ekstreme grupper og organiseret kriminalitet.

På baggrund af vores tidligere forskning, er vores hypotese også, at "Cross-over" ikke på tilstrækkelig vis indfanger de mangeartede sammenhænge og bevægelser, der er i spil i feltet, og som medvirker til, at den enkelte 'ikke bare' forandrer sammenhæng, men derimod deltager på mange forskellige måder i forskelligartede positioner og på baggrund af pragmatiske valg og værdier, som rapporten søger at tydeliggøre via eksemplariske cases.

Analytisk position og problemstillinger

"Cross-over" beskriver overlappet og/eller bevægelsen mellem almindelig kriminalitet/bande til ekstreme grupper og retter vores blikke ind til primært at se en særlig type bevægelse og nogle særligt adskilte miljøer. Dette kan medvirke til at begrænse forskere, praktikere, journalisters, embedsmænds, politiets, PET's, og civilsamfundets udsyn og forståelse af et felt, der er præget af forskelligartede deltagere med mangeartede interesser og relationer i og på tværs af ekstreme grupper, bander/rockergrupper og kriminelle netværk.

---

¹⁸ Mørck, L. L., & Hansen, P. (2015). Fra Rocker til akademiker. *Psyke & Logos*, 2015, 36, 266-297, Mørck, L. L., & Celosse-Andersen, C. M. (in press, 2016). Livsførelseslisten. Omfattende identitetsforandring efter bande/rocker-involvering. *Nordiske Udkast*

¹⁹ Bjørge, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørge, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1-15) New York: Routledge, Christensen, T. W. (2015). 'A question of participation - disengagement from the extremist right. A case study from Sweden', Ph.d afhandling, Roskilde Universitet

Via konkrete eksempler, på de mangeartede typer af bevægelser og deltagerpositioner der er i spil, synliggøres de overlap, snitflader og samtidige eller gensidigt ekskluderende tilhørsforhold, der præger feltet.

Vores teoretiske og analytiske udgangspunkt er knyttet til i teorien om Grænsesællesskaber²⁰ som både metodisk og analytisk værktøj. 'Grænsesællesskaber' er en samlende betegnelse for et felt, hvor deltagerne i større eller mindre grad deler forståelsesdomæner, tanke- og handlemåde på tværs af mindre (praksis)fællesskaber. Grænsesællesskaber afgrænser således ikke det analytiske blik til hhv. kriminelle og ekstreme miljøer og fællesskaber, men sætter også fokus på overlap hhv. ligheder og forbindelser samt forskelle og kløfter til det etablerede systems fællesskaber og ideologier/tænkemåder²¹.

I vores analyse af den enkeltes motivation for involvering i diverse miljøer, grupper og bander knytter vi an til et historisk-sociologisk fokus²². Det betyder, at vi i udgangspunktet undersøger den enkeltes engagement og bevægelser på tværs som et komplekst samspil af interne såvel som eksterne faktorer. Dette udgangspunkt har også betydning for vores forståelse af *radikalisering*²³, idet vi opfatter deltagernes engagement i ideologisk orienterede grupper som en politisk kamp om mening og værdi, der skal forstås i relation til kollektive aktørers bevægelser i en kontekst betinget af historiske, sociale og politiske forhold og interaktion.

Det forudsætter, at historiske, politiske og sociale samfundsmæssige sammenhænge og begivenheder igangsætter og understøtter kollektive bevægelser, konfliktlin-

---

²⁰ Mørck, L. L. (2006). *Grænsesællesskaber: Læring og overskridelse af marginalisering*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag.

²¹ Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsesællesskaber. Bådeinvolvering og bandekonflikter i Danmark i Hamre, B., & Larsen, V. (red.). *Inklusion, Udsathed og tværprofessionelt samarbejde*. (s. 209-226) Frederiksberg: Frydenlund.

²² Brotherton, D.C. (2015). *Youth street gangs. A critical appraisal. New Directions in critical criminology*. New York: Routledge, Brotherton, D. C., & Barrios, L. (2004). *The Almighty Latin King and Queen Nation: Street Politics and the transformation of a New York city gang*. New York: Columbia University Press. Deuchar, R. (2009). *Gangs, Marginalised Youth and Social Capital*. Stoke on Trent: Trentham Books, Karpantschof, R. (2014). Violence that matters! Radicalization and de-radicalization of leftist, urban movements – Denmark 1981–2011. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: DOI: 10.1080/19434472.2014.977330, Karpantschof, R. (2003). Højreradikalismen i Danmark – en politik model på historisk-sociologisk grund. *Dansk Sociologi*, vol. 14, no. 3, s. 25-41.

²³ Radikalisering er en proces, der fører til, at en person i stigende grad accepterer anvendelsen af voldelige eller andre ulovlige midler for at opnå bestemte politiske eller religiøse mål. Lokaliseret d. 11.1.2017 på: https://www.aarhus.dk/sitecore/content/Subsites/Antiradikalisering/sindsats/Home/Om-radikalisering.aspx?sc_lang=da

jer og polariseringer i det større samfund. Derfor er det vores udgangspunkt, at enkelt-individets involvering i kriminelle og ekstreme grupper knytter an til kollektive samfundsbevægelser, nationale såvel som internationale politiske forhold og diskurser.

Vi vægtlægger således kollektive bevægelser som baggrund for den enkeltes deltagelse. Samtidig søger vi at forstå betydningen af individets engagement i forhold til hans eller hendes udvikling af kriminelle kompetencer, identiteter og kulturel viden knyttet til en kriminel eller ekstrem gruppe og de relationer, den enkelte etablerer via sit engagement.

Vi har arbejdet med et fokus - metodisk og analytisk - hvor vi har identificeret grænser og forbindelser, ligheder og forskelle samt eventuelle overlap mellem miljøer og fællesskaber samt den kulturelle viden, der karakteriserer de forskellige praksisfællesskaber, det vil sige de forskellige ekstreme grupper, bander og kriminelle netværk og det 'noget', man er sammen om. Vores fokus inkluderer også overlap samt barrierer og modsætninger til fællesskaber, som er del af det etablerede samfund. Derfor har analysen af mo(ve)ments²⁴, dvs. historiske situationer og bevægelser i en retning, herunder individuelle subjekter og kollektive subjekters grunde til henholdsvis kontinuitet og at forandre sig i særlige retninger, i udgangspunktet haft betydning for vores syn på feltet.

Vores undersøgelse er også baseret på social praksisteori, som opfatter identitet og 'agency' som specifikt knyttet til social praksis i historisk, politiske og socialt betingede og kulturelt konstruerede "verdener"- som mennesket på engang former og formes i. I et social praksisteoretisk perspektiv konstitueres personer således gennem handling og deltagelse i specifikke fællesskaber. En af de mest betydningsfulde konsekvenser af denne tilgang er erkendelsen af, at mennesket ikke er betinget af en *pre-defineret essens* eller *personlighed*. Ligesom menneskelig handling heller ikke er *determineret* af kultur, idet vi hele tiden udfordres af dagliglivets tilfældige krav om handling. Ikke handlinger af enhver art, men handling der refererer til et system af kulturel kundskab/viden, hvilket, i dette perspektiv, gør menneskelige handlinger og udsagn til en type kulturelt informeret improvisation, der er knyttet til specifikke sammenhænge og kulturelt konstruerede verdener²⁵.

På den baggrund vil rapporten undersøge følgende problemstillinger:

---

²⁴ Mørck, L. L. & Hansen, P. (2015). Fra Rocker til akademiker. *Psyke & Logos*, 36(1), 266-298

²⁵ Holland, D., Lachicotte J. W., Skinner, D. & Cain, C. (1998). *Identity and Agency in Cultural Worlds*, Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press

- Hvordan er de individuelle 'bevægelser' i og på tværs af fællesskaber, som er sammen om 'noget'?
- Hvilke bevægelsesmønstre findes der i Danmark i og på tværs af forskellige ekstreme²⁶ grupperinger, kriminelle netværk, bande- og rockergrupperinger?
- Hvilke handlegrunde, herunder push og pull faktorer, er medvirkende til at mennesker forlader en voldelig gruppering for at bevæge sig videre til en anden voldelig og/eller ekstrem gruppe?
- Hvilke forhold kan medvirke til at forhindre, at mennesker bevæger sig videre til en anden voldelig og/eller ekstrem gruppe?
- Hvilke bevægelsesmønstre skal de forebyggende indsatser være særligt opmærksomme på?
- Hvordan kan den nye viden bruges til videreudvikling af den eksisterende intervention på området?

---

²⁶ Ekstreme og ekstremistiske grupper forstås i denne sammenhæng som udenomparlamentariske grupper og miljøer, som søger at opnå politiske mål gennem ikke-demokratisk midler som for eksempel trusler, chikane, overvågning og vold. Ekstremisme skal dermed forstås i relation til et bestemt politisk system, i dette tilfælde en liberal-demokratisk stat og dennes præmisser for udøvelse af lovlige politisk aktivitet og aktivisme - Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

2. "Cross-over" eller fællestræk på tværs?

Rapporten belyser via empiriske eksempler den enkeltes vej ind i radikale miljøer og/eller ekstreme grupper eller bande-/rockergrupperinger og kriminelle netværk, samt hvad deltagelse medfører for den enkelte i forhold til udviklingen af kropsliggjorte rutiner, kulturel viden og individuelle relationer.

Sigtet med de mange empiriske eksempler, der forekommer i rapporten, er, at tydeliggøre vores indsigt i, hvordan en person udvikler sig fra perifer til erfaren deltager. Rapporten søger derigennem at synliggøre de processer, der er yderst relevante at begribe for at forstå, hvordan situerede bevægelser igangsætter processer, der bevirker, at den enkelte involveres og via sin deltagelse udvikler særlige perspektiver og kropsliggjorte rutiner.

En udvikling der resulterer i nogle af de tilstande, hos den enkelte, der i den dagligdags diskurs under et typisk italesættes som at være "radikaliserede".

Der er, som det vil fremgå af rapportens analyser og eksemplificerende cases, tale om komplekse forhold og samspil, der får en betydning for den enkeltes engagement, hvilket medfører udviklingen af en alternativ identitet. Der er således tale om mangeartede deltagerpositioner, betingelser, betydninger og grunde til engagement i og på tværs af diverse grupper og miljøer, som den entydige offentlige diskurs om "radikalisering" og "Cross-over" usynliggør.

Via den tilnærmelse ønsker vi at vise de orienteringer, kompetencer og identitetsdannelser, der tilegnes og skabes via den situerede deltagelse i og på tværs af fællesskaber og aktiviteter, samt de relationer og netværksmuligheder, der opstår og udpeges i kraft af personens engagement i de forskellige miljøer og grupper.

Vi søger ligeledes at synliggøre de større samfundsmæssige kontekster, den enkelte agerer i forhold til og betinges af, der også synes at have endog stor betydning både i forhold til individets motivation for deltagelse samt potentielle bevægelser på tværs af kriminelle og ekstreme grupper og/eller udviklingen af alternative og overlappende identiteter og tilhørsforhold.

Igennem de mange eksempler i rapporten og ikke mindst de, i kapitel 7 præsenteret, fire eksemplariske cases; *'border jumping'*, *'cross over'*, *'overlap'* og *'glidende bevægelser'*, er det vores mål at medvirke til, at læseren bliver opmærksom på de mange forskelligartede og vekslende positioner og (situationelle) identificeringer, der er involve-

ret i deltagelse i, bevægelser på tværs af og overlappende identiteter i radikale miljøer og ekstreme grupper samt bander og rockergrupper.

Dermed er det også vores hensigt via empiriske eksempler at synliggøre begrænsninger, der genereres, når vi anvender ord som "Cross-over", der medvirker til at skabe en opfattelse af miljøer, grupper og deltagerne i dem som skarpt adskilte og entydige kriminelle *eller* ekstreme samt forskelligartede.

"Cross-over" figurens fødsel

Søger man i Infomedia på begrebet 'cross-over', optræder det første hits hvori ordet indgår d. 19. december 1989. Her bruges 'cross-over' i en anmeldelse af den franske musikgruppe Gipsy Kings, der blander flamenco med populærmusik. Anmeldelsen er et typisk eksempel på brugen af ordet, der frem til d. 14. februar 2015 generelt benyttes i ordbogens²⁷ betydning, nemlig til at beskrive; *en udgave der blander træk fra flere forskellige genrer eller typer, fx et musiknummer eller en bilmodel.*

Det samme gør sig gældende ved en googlesøgning. Også her er referencerne til ordet knyttet til en sammensmeltning af forskellige genrer i computerprogrammer, sport og biler med videre.

Men fra d. 15. februar 2015, dagen efter Omar El-Hussein skød og dræbte 2 personer i København, får begrebet imidlertid en ny og anden mening i de danske medier. "Cross-over" bruges således første gang i et interview med den svenske terrorforsker ved Forsvarshögskolan i Stockholm Magnus Ranstorp, der d.15. februar 2015 citeres for at beskrive, hvordan gerningsmænd - som han betegner som; "de såkaldte cross-overs - går fra bandemiljøerne videre ind i ekstremisme"²⁸.

"Cross-over" knyttes i dagene efter terrorangrebet - og efter Ranstorps udtalelse - flere gange til overskrifter som; "Efter Terror: Fra bande til ekstremist"²⁹ eller "Fra bande til terror"³⁰. Overskrifter og artikler der referer til to miljøer - de ekstreme islamiske

²⁷ Lokaliseret d. 9.1.2017 på: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=crossover>.

²⁸ Terrorforsker: Radikalisering i fængsler er et problem, 15. februar 2015, Newspaq, Id: e4d265de. Lokaliseret d. 9.1.2017 på: <http://www.fyens.dk/indland/Terrorforsker-Radikalisering-i-faengsler-er-et-problem/artikel/2660985>

²⁹ Efter terror: Fra bande til ekstremist, 16. februar 2015, Midtjyllands Avis, Sektion 2, Side 10, Morten Bank Frederiksen og Dan Petersen redaktion@m-jylland.dk., Id: e4d2a091. Lokaliseret d. 9.1.2017 på: <https://apps-infomedia.dk.ez.statsbiblioteket.dk:12048/mediearkiv/link?articles=e4d2a091>

³⁰ Fra bande til terror, 16. februar 2015, Herning Folkeblad, Sektion 1, Side 27, Morten Bank Frederiksen og Dan Petersen redaktion@m-jylland.dk. Lokaliseret d. 9.1.2017:Id: e4d2a43c.

miljøer og banderne. Miljøerne fremstilles som skarpt adskilte, hvorfor det da også er nødvendigt, at 'gerningsmændene' bevæger sig 'videre' - til og fra.

"Cross-over" kobles således til en bevægelse mellem to adskilte og forskelligartede miljøer og samtidig impliceres, at voldselementet på en måde skal tilføres de ekstreme grupper, ved at en person med voldskompetence fra bandemiljøer skifter identitet og/eller tilhørsforhold.

"Cross-over" bliver i denne sammenhæng en del af ekstremisme og radikaliseringsdebatten, som når Kim Østerbye, formand for fængselsforbundet, dagen efter i et interview udpeger en speciel gruppe som særlig 'sårbare', ved at de italesættes som "stærkt påvirkelige af sine omgivelser", nemlig de unge fra "især det etniske mindretal"³¹.

"Cross-over" i denne nye form er som tidligere nævnt blevet understreget og opretholdt som begreb i Rigspolitiets evaluering af terrorangrebet³². "Cross-over" fremtræder i endnu en ny betydning i denne sammenhæng, ved at det beskrives som et miljø, men udfoldes ligeledes som led i en løsningsmodel, hvor politiet og PET skal holde øje med krydsfeltet mellem bandemiljøer og ekstremistiske miljøer.

Rigspolitiets løsningsforslag følges op af Regeringens satspuljeudbud om Cross-over i 2015 (som indeværende projekt er et svar på), ligesom Cross-over bliver et centralt tema i Regeringens nationale handleplan³³, hvor radikaliseringsstegn og forebyggelsesindsatsen ligeledes kobles til kriminalitet og bandefortid.

"Cross-over"-kategorien styrkes således også, når vi forskere udtaler os i medierne, når vi som i denne undersøgelse arbejder under og udgiver med "Cross-over" som overskrift, og når eksempelvis den danske forsker Ann-Sophie Hemmingsen fra Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS, publicerer en undersøgelse, der registrerer en kriminel fortid hos en stigende andel af de gerningsmænd, der er direkte involveret i terrorangreb i Europa i 2015-2016 og som ligeledes knyttes til Jihadisme/militant islamisme³⁴.

---

³¹ 16. februar 2015, Midtjyllands Avis, Sektion 2, Side 10, Morten Bank Frederiksen og Dan Petersen redaktion@m-jylland.dk. Lokaliseret d.9.1.2017 på: Id: e4d2a091

³² Rigspolitiet (2015). *Evaluering af myndighedsindsatsen forud for og i forbindelse med terrorhændelserne den 14. og 15. februar 2015 i København*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2015/Evaluering.pdf>

³³ Regeringen, (2016). *Forebyggelse og bekæmpelse af ekstremisme og radikalisering, National Handlingsplan*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2016/National-handlingsplan-Forebyggelse-og-bekaempelse-af-ekstremisme-og-radikalisering.pdf>

³⁴ Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://www.diis.dk/files/media/documents/projects/crimeplots141215.xlsx>

I kølvandet på sagen om Omar El-Hussein har PET, Rigspolitiet, den danske regering og de danske medier (understøttet af os forskere) således ageret fødselshjælpere og skabere af "Cross-over"-begrebet. Selv om forskningen endnu ikke har dokumenteret decideret bandefortid hos terror-dømte gerningsmænd, så understreges "Cross-over" i stigende grad som en bevægelse fra bandemiljøer til et ekstremistisk islamisk miljø.

På trods af fokuseringen på "Cross-over" har vi ikke kunne identificere praktiskere, der mener at "Cross-over" udgør et nyt eller særligt problem. Som flere praktiskere ansat i en offentlig institution siger i et fokusinterview:

Hanne: Hvis vi med miljø mener fx, at man tidligere har været kriminel, men at man er blevet retscaffen. Det er jo et skift fra et miljø til et andet, kan man sige. Og der kan være forskellige ting, det kan være... uddannelse, der gør det. Det kan være religion og ikke sådan noget ekstremistisk, men noget positivt. Altså et skifte fra en destruktiv subkultur til at være en del af mainstreamkulturen. Der er mange veje over i det. Det kan være, man har arbejdet med sig selv i noget programvirksomhed, anger management, kognitiv adfærdsterapi. Alle sådan nogle redskaber som gør, at man flytter sig som menneske. Jeg kan ikke lige umiddelbart komme på nogen eksempler, som har..., hvad hedder det? Det der konstruerede begreb, cross-over, det er ikke et fænomen i min verden. Det er mere en konstruktion, som ja, er sådan lejlighedsopfundet. Jeg kan godt se meningen med det, fordi at jeg ved fra undersøgelser, at der er eksempler fra udlandet, på at nogle har været fængslet for grov kriminalitet og senere begår noget endnu grovere kriminalitet, nemlig terror. Hvor at påstanden er, at det er et cross-over fænomen. Men fx sagerne fra Belgien og Frankrig har man jo også kunnet se, at det er jo ikke fordi, at de er skiftet over til en religiøs livsstil. De har jo stadigvæk haft deres gangsterlivsstil. Og er gået ud af klubben og... og de ting så... Bolette: Det er meget sjovt det der, det er ikke et nyt fænomen det her. Det der med netop, hvad man har set tidligere? Et skift fra højreekstremt til venstre og omvendt. Det er, synes jeg, egentlig meget godt at lige sammenholde med, fordi når vi taler cross-over, så i hvert fald i medierne ikke, og sådan den offentlige diskurs, så bliver det meget bandemiljøet og de voldelige islamistiske ekstremistiske miljøer.

Citatet er illustrativt for denne rapports 'fund'. I den forstand at vi ikke har kunnet etablerere kontakt til 'formers', der har anvendt den voldskompetence, de har opøvet i bandemiljøerne i islamiske netværk eller grupper. Derimod har vi kunne identificere andre mere subtile bevægelser og overlap mellem diverse miljøer og grupper.

Når vi i rapporten anvender betegnelsen "Cross-over" med stort og i citations-tegn, er det for at tydeliggøre, at det er denne ganske nyfødte og primært system- og

medieskabte italesættelse, der diskuteres. Vi ser det at påpege denne nye italesættelse og at sætte disse citationstegn som et første, men vigtigt skridt på vej mod etablering af en (selv)kritisk vidensbasering, der kan løfte forebyggelsesindsatsen.

”Cross-over” - endnu et begreb i et omstridt felt

Det, der i en dansk kontekst omtales som ”Cross-over”, har mange ligheder til det, der tidligere er beskrevet på individniveau som ’at skifte side’ eller at ’bevæge sig videre’³⁵. Mens samme type transformation på gruppeniveau i international forskning omtales som ”the crime-terror nexus”³⁶, hvor organiserede kriminelle grupper samarbejder med terrorgrupper og i nogen udstrækning benytter sig af ensartede metoder og har overlappende interesser.

Fænomenet ’Cross-over’ kan også beskrives som ’transformation’ af en gruppe eller et individ. Som ikke er et nyt fænomen, men betegner når en ekstrem gruppes motivation for deres handlinger forandres. Som når tidligere deltagere i terrorgrupper for eksempel skifter den politiske sag og relaterede terror ud og i stedet benytter deres kompetencer til at samarbejde om organiseret kriminalitet.

Fænomenet opstod i starten af 1990’erne, da Sovjet Unionen kollapsede, hvor kriminelle og terrorgrupper udviklede et pragmatisk samarbejde på tværs for at fastholde og styrke deres muligheder. Som når for eksempel Taliban beskatter, organiserer, beskytter og promoverer Afghanske heroinproducenter, for derved - til trods for deres meget forskellige ideologiske dagsordner - at generere penge til en krig, der føres med referencer til en fundamentalistisk fortolkning af Islam³⁷.

Forståelsen af denne type sammensmeltning - for nuværende på individniveau - er desværre blevet højaktuel på grund af de seneste terrorangreb i Europa. Islamisk Stat, (ISIS) som typisk tager ’æren’ for disse angreb, rekrutterede tidligere blandt religiøse studerende, men synes i stigende grad at søge deres tilhængere og udøvere af terror i Europas ”ghettoer”, fængsler og blandt social og økonomisk marginaliserede unge, der tidligere har været involveret i kriminalitet og voldsudøvelse³⁸.

---

³⁵ Bjørge, T., Haaland, T., & Carlsson, Y. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/1, 44–74.

³⁶ Makarenko, T. (2004). The Crime–Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*. Vol. 6, No. 1, 129 - 145

³⁷ Basra, R., & Neumann, P. R. (2016). Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus: *Perspective on Terrorism*, Vol. 10 (6), 25 - 40

³⁸ *ibid*

Gerningsmændene bag terrorangreb med reference til islamiske/jihadistiske grupper i Europa - fra januar 2012 til juli 2015 - havde inden terrorangrebene været engageret i handel med narkotika, havde erfaring med våben og var bekendt med vold³⁹. I omkring 80 % af tilfældene havde gerningsmændene således en kendt kriminel baggrund, mens omkring 60 % af dem havde været i fængsel⁴⁰. De bevægede sig fra at være almindelig kriminelle til at udføre vold med reference til en ekstrem politisk og/eller religiøs gruppe. Ved brug af symboler og referencer til ekstreme islamistiske grupper transformeres de (potentielt) i egen og i tilhængernes øjne fra at være en (almindelig) selvskriminel til at blive selvopofrende helt for sagen. Volden synes dermed på en og samme tid både at blive retfærdiggjort, meningsgivende og glorificeret⁴¹.

Således transformeres offentlighedens syn på og forståelse af den vold, gerningsmanden udøver. I det øjeblik han knytter sine voldelige handlinger til en religiøs/politisk ideologi ved brug af reference til en ekstrem gruppe, fortolker store dele af offentligheden gerningsmanden som terrorist/ekstremist. Men motivationen bag handlingerne er ikke altid så klar, og fortolkningen afhænger altid af øjet der ser. I Danmark har vi sagen om Omar El-Husseini, der i 2015 skød og dræbte en tilhører ved et arrangement ved Krudttønden, hvorefter han skød og dræbte en jødisk vagt ved Synagogen i København. Omar El-Husseini blev siden dræbt af politiet, og hans motiv for handlingerne har været genstand for megen debat. Debatten verserer stadig, mht. om politikerne, medier og forskere er for hurtige til at udråbe særligt nogen gerningsmænd og begivenheder som "terror"⁴².

Begrebet *terrorisme* har en tydelig normativ dimension, der handler om illegitim brug af vold for at opnå politiske mål. På trods af en relativt stor enighed om hvad der er kernen i fænomenet, er der stor uenighed om afgrænsningen og dermed hvad og ikke mindst hvem, der skal kategoriseres under denne stigmatiserende betegnelse⁴³.

---

³⁹ Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁴⁰ Lokaliseret d. 15.1.2017 på:

<http://www.diis.dk/files/media/documents/projects/crimeplots141215.xlsx>

⁴¹ Fra foredrag ved seminar på Grundtvighøjskolen 2016 af forsker Ann-Sophie Hemmingsen, DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier, Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁴² Se fx Lars Erslev Andersen (Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS) i artiklen "Ville du gøre som Omar?", Lokaliseret d. 15.1.2017 på:

<http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Asterisk/80/Asterisk80-s4-8.pdf>

⁴³ Bjørge, T., & Magnæs, I. G. (2015). *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme. En kunnskapsstatus*. Oslo: Politihøgskolen

Når "Cross-over" referer til at tidligere deltagere i bander, der krydser over og udøver vold med reference til en ekstrem gruppe og dennes ideologi, så skriver benævnelsen, ved at inddrage ekstreme grupper, sig således ind i en diskurs, der involverer yderst omstridte begreber som *radikalisering*, *ekstremisme* og *terrorisme*.

"Cross-over" knytter an til en række hypoteser, der implicit forudsætter bestemte forhold mellem kriminelle og/eller ekstreme miljøer, gerningsmændenes tilhørsforhold eller identificering, radikaliseringsprocessen som forløber for voldelige handlinger og ikke mindst deres motivation for udførsel af dem.

"Cross-over" binder bånd *mellem* miljøer, der defineres som almindeligt kriminelle og de, der defineres med henvisning til en politisk/religiøs ideologi. Ordet genererer således en uheldig forståelse af både en entydig deltager og af ekstreme grupper og kriminelle miljøer som væsensforskellige og adskilte ved at indikere eksistensen af en usynlig grænse mellem miljøerne, som kan/skal overskrides, for at gerningsmanden kan 'cross-over' – dvs. bevæge sig fra et bandemiljø over i et politisk og religiøst radikaliseret, typisk med islamisk fortegn.

Til trods for at antallet af gerningsmænd, der kategoriseres som terrorister med en kriminel og voldelig fortid, er stigende⁴⁴, synes betegnelsen "cross-over" på en og samme tid at begrænse vores forståelse ved at etablere en bestemt opfattelse af diverse grupper og miljøers relationer til og med hinanden samt deltagernes bevægelser, indbyrdes relationer og årsag til deres handlinger.

"Cross-over" er i færd med at blive etableret som begreb, som passer som fod i hose som del af en i forvejen magtfuld diskurs⁴⁵. I ordets nuværende anvendelse fastfryses et billede, der ikke synes at være repræsentativt for en generel tendens - da der stadig kun er yderst få bekræftede tilfælde af gerningsmænd med bandetilknytning, der engageres i ekstremistiske grupper⁴⁶. "Cross-over" skygger derfor potentielt for forståelser af de bevægelser, der finder sted og for et nuanceret syn på de mange facetterede positioner, motiver og erfaring, der er i spil blandt deltagere i diverse grupper og miljøer.

Når "Cross-over" ydermere fx i Regeringens Nationale handlingsplan knyttes til den nuværende diskurs om radikaliseringsprocesser som en psykosocial og individuel proces, der fremstilles som relativt løsrevet fra større konflikter og

---

⁴⁴ Fra foredrag ved seminar på Grundtvighøjskolen 2016 af forsker Ann-Sophie Hemmingsen, DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier

⁴⁵ Khawaja, I., & Mørck, L. L. (2009). Researcher positioning: Muslim otherness and beyond. *Qualitative Research in Psychology*, 6, 28-45.

⁴⁶ Fra foredrag ved seminar på Grundtvighøjskolen 2016 af forsker Ann-Sophie Hemmingsen, DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier

kollektive bevægelser, skaber ordet samtidig et unuanceret syn på det samfund, hvori gerningsmandens potentielle radikalisering foregår⁴⁷.

”Cross-over” kan således medvirke til at skabe blinde pletter, fordi ordet tenderer til at fokusere opmærksomheden på én type bevægelse, der er baseret på en række antagelser, hvorved vi risikerer, at betegnelserne og antagelserne knyttet dertil etableres som forklaringer. Derved kan ”cross-over” utilsigtet medvirke til, at vi overser de komplekse dynamikker, der er på spil⁴⁸ i og på tværs af kriminelle/ekstreme grupper og netværk.

”Cross-over” risikerer således at begrænse vores forståelse af de processer og perspektiver, der er yderst relevante at begribe for at blive opmærksom på de begrænsninger, der genereres, når vi opfatter miljøer som henholdsvis kriminelle eller ekstreme. Et perspektiv der medvirker til at skygge for deltagere i ekstreme gruppers meget varierede ideologiske overbevisninger og forskellige positioner, motiver og grunde til deltagelse og engagement. Herved risikerer vi at overse, hvad deltagelse i bande/rocker-miljøet, kriminelle netværk og/eller ekstreme grupper kan indebære for den enkelte i forhold til udviklingen af kropsliggjorte rutiner, kulturel viden og ikke mindst netværksmuligheder samt individuelle relationer, som muliggør samtidige tilhørsforhold og identiteter, der synes at transcendere en given ideologisk overbevisning og tilhørsforhold.

Terrorisme og organiseret kriminalitet - ligheder, sammenfald og forskelle

I forskningen er der eksempler på, hvorledes enkeltindivider veksler mellem en politisk identitet og identiteten som bande-/klikemedlem afhængig af situationen og/eller den konflikt, de indgår i⁴⁹. Udover at vekselvirkningen mellem forskellige identiteter og positioner kan politisere grupper og konflikter, der i udgangspunktet var centreret om andre forhold⁵⁰, henleder en sådan skiftende positionering også opmærksomheden

---

⁴⁷ Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁴⁸ Bjørge, T., Haaland, T., & Carlsson, Y. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/1, 44–74,

⁴⁹ Bjørge, T., Haaland, T., & Carlsson, Y. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/1, 44–74,

⁵⁰ ibid

på, at identiteter og positioner er flydende og mangetydige - afhængig af kontekst, mål og motivation.

Det samme forhold gør sig gældende i forbindelser med grupper, der kategoriseres som henholdsvis 'terrororganisationer' og 'organiserede kriminelle grupper'. I den internationale forskning er kategoriseringen bestemt af gruppernes forskellige engagement, motivation for handling, formål, ageren, samt hvorledes de opfatter sig selv kollektivt⁵¹ - hvilket igen afhænger af situation og hvad der er på spil. Grupper og individer agerer og responderer således pragmatisk afhængig af deres forskellige behov og motivationer, og der er således ikke tale om faste positioner og identiteter.

For eksempel er finansieringen af terrorgrupper hyppigt afhængig af organiseret kriminalitet. Der er således eksempler på hvorledes IRA⁵² samarbejder med østeuropæiske sex-menneskehandlere, eller at ETA⁵³ sikrede kokainlevering til Italien gennem sine kontakter med colombianske narkokarteller i bytte for våben fra kriminelle organisationer i Italien. Ligesom den libanesiske shiitiske organisation/milits/terrororganisation Hizbollah⁵⁴ har været involveret i mexicanske narkotika kartellers smuglerruter⁵⁵.

Eksempler der kan illustrere, hvordan den figur, der bygges op med "Cross-over" som noget nyt, hvor det kriminelle element ydermere synes at skulle tilføjes en ekstrem gruppe, ved at en (banderelateret) kriminel agerer i samme miljø, er problematisk og en for snæver linse at forstå eller forklare bevægelsen gennem. Overgange og samtidige identifikationer og tilhørighedsforhold er både meget mere pragmatiske, subtile og mangfoldige, end den nuværende "Cross-over"-kategori lader forstå. Ekstreme grupper agerer således både voldeligt og kriminelt og behøver derfor ikke at få 'tilført'

---

⁵¹ Makarenko, T. (2004). The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*. Vol. 6, No. 1, 129 - 145

⁵² IRA (Irish Republican Army – den irske republikanske hær). Oprindeligt den irske oprørsbevægelse/terror organisation som med voldelige midler, bekæmpede det britiske overherredømme. Blandt andet ved brug af bombeangreb, kidnapninger og mord. Lokaliseret d. 19.12.2016 på: https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Republican_Army.

⁵³ Euskadi Ta Askatasuna - 'Basker landet og frihed' også en våbnede befrielseshær eller terrorgruppe i nord Nordspanien og Sydfrankrig. Lokaliseret d. 19.12.2016 på: [https://en.wikipedia.org/wiki/ETA_\(separatist_group\)](https://en.wikipedia.org/wiki/ETA_(separatist_group)).

⁵⁴ "Guds Parti" er en libanesiske, shia-islamisk orienteret militz og organisation, som blev dannet i 1982 med det formål, at smide besættelsesmagten ud af Libanon under krigen i landet. I slutningen af 1980'erne blev Hizbollah for alvor kendt og frygtet for sine kidnapninger af folk fra vesten. Gidseltagningerne var et magtspil i forbindelse med krigen i Libanon, der fandt sted fra 1975-1990. Lokaliseret d. 19.12.2016 på: <https://da.wikipedia.org/wiki/Hizbollah>.

⁵⁵ Basra, R., & Neumann, P. R. (2016). Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus: *Perspective on Terrorism*, Vol. 10 (6), 25 – 40.

voldsparathed eller kriminalitetselementet udefra, hvilket impliceres i "Cross-over" problematikken.

Det er forskningsmæssigt belyst, at grupper kategoriserede som 'terrorgrupper' og 'kriminelle grupper' er i stand til at anvende den anden kategoris metoder og taktik⁵⁶. Det eneste, som synes at adskille deres handlinger og dermed gør det muligt at kategorisere en handling som kriminel, mens en anden, men tilsvarende handling kategoriseres som terror, er motivation bag og målet for den.

Narkobaroner og revolutionære ledere følger, kort sagt, ikke den samme vej til succes. Terrorister kan begå kidnapninger eller afpresse lokale virksomheder, men deres grundlæggende mål er fortsat at forme eller ændre på det politiske landskab. Mens tværnationale kriminelle organisationer også kan anvende terrorisme og dertilhørende frygt og polariseringsmekanismer som taktiske våben, men deres motivation og mål er overordnet og karikeret set at undgå retsforfølgelse og tjene penge⁵⁷.

For at illustrere disse sammenfald, afspejler nedenstående figur bevægelser på gruppeniveau. Figuren viser, hvorledes de grupper, der traditionelt vil være kategoriserede som 'organiserede kriminelle', i andre sammenhæng kan agere som en terrororganisation - alt efter alliancer, mål, metode og motivation bag handlingen. Som når for eksempel den italienske mafia anvender bomber for at stoppe retssager eller lovgivninger, der truer deres forretningsimperium. Eller når Farc⁵⁸, IRA eller andre grupper kategoriseret som terrorgrupper involveres i kokainsalg for at finansiere deres guerilla/terroraktioner. Eksempler der viser, hvorledes den samme gruppe alt efter deres ageren vil kunne kategoriseres og forstås på meget forskellige måder. Positioner både i grupperne, på tværs af dem samt hele gruppens kollektive ageren synes langt mere flydende, mangetydig og omstridt end diverse kategorisering lader forstå.

'The Crime - terror nexus' eller 'kriminalitet - terror kontinuumet', som vist i figur 1⁵⁹, illustrerer netop hvordan den samme gruppe kan bevæge sig fra den ene en-

---

⁵⁶ Makarenko, T. (2004). The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*. Vol. 6, No. 1, 129 - 145

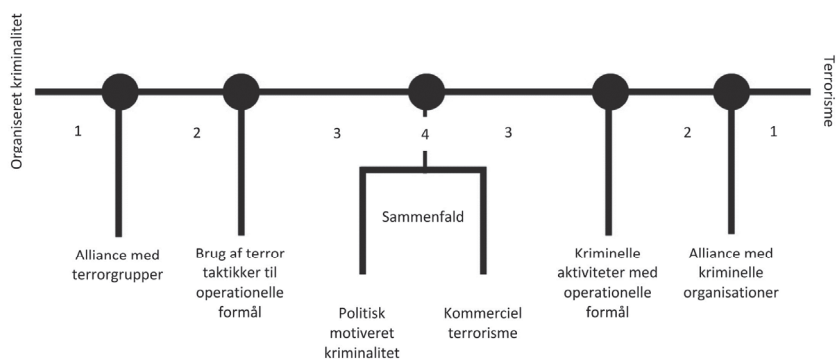
⁵⁷ Dishman, C. (2001). Terrorism, Crime and Transformation. *Studies in Conflict & Terrorism*, No. 24, 43-58.

⁵⁸ FARC eller FARC-EP er en forkortelse af det spanske Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo (Colombias revolutionære væbnede styrker - Folkets hær). FARC er en revolutionær, kommunistisk, væbnet oprørsgruppe i Colombia. Men Farc er også iflg. både EU og USA samt Colombiansk lov en ulovlig terror organisation. Lokaliseret d. 8.12.2016 på <https://da.wikipedia.org/wiki/Fighters%2BLovers> og <https://da.wikipedia.org/wiki/FARC>

⁵⁹ Makarenko, T. (2004). The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*. Vol. 6, No. 1, 129-145

de af skalaen til den anden - mellem hvad vi traditionelt referer til som 'organiseret kriminalitet' og 'terrorisme' afhængigt af det miljø og den motivation, der ligger bag gruppens handlinger.

I figuren er 'organiseret kriminalitet' placeret yderst til venstre, mens traditionel 'terrorisme' er placeret yderst til højre - hver især med en entydig og adskilt position. Samme gruppe kan således i en sammenhæng udøve organiseret kriminalitet og i andre sammenhænge terrorisme. På midten af linjen er der et punkt, hvor gruppernes karakteristika kan siges at udgøre et 'sammenfald'. Hvor den enkelte gruppe på samme tid overlapper og agerer på måder, der både karakteriserer 'kriminelle' og 'terror' grupper.

Organiserede kriminelle organisationer og terrorgrupper deler således mange iboende organisatoriske og driftsmæssige ligheder, der inkluderer at de begge:

- generelt består af rationelle aktører
- bruger ekstrem vold og truslen om repressalier mod modstandere og andre de kategoriserer som legitime mål
- bruger kidnapninger, mord og afpresning
- opererer hemmeligt, men til tider offentligt i venligsindede områder
- trodser staten og retsstatsprincippet
- er svære og potentielt farlige at forlade
- har deltagere, der udvikler fleksibilitet og innovative omgangsformer, 'forretnings- og løsningsmodeller'
- består af et hierarkisk system af ledere og fodfolk

- har givet sociale ydelser, selvom dette langt oftere gøres af terrorgrupper⁶⁰

Ligheder mellem organiseret kriminalitet og terrorgrupper gør det muligt for de to enheder, at samarbejde og anvende de samme taktikker samt at rekruttere fra hinandens grupper og udveksle deltagere på tværs.

Mange facetterede og foranderlige motivationer for deltagelse

Der er mange sammenfald og fælles træk på tværs af ekstreme grupper, bander og rockergrupper samt kriminelle netværk. Som rapporten vil tydeliggøre, udvikler deltagerne flere af de - for hinanden - genkendelige omgangsformer, interesser og handlemåder, som netop medvirker til og muliggør bevægelser i og på tværs af miljøer, der generelt kategoriseres som adskilte.

På trods af at profilering af 'den næste terrorist' forskningsmæssigt er opgivet, har den tyske sociolog Helmut Willems⁶¹ udarbejdet fire kategorier, der er en slags arketyper af fire forskellige typer deltagerpositioner, der i udgangspunktet blev knyttet til deltagertyper i højreekstreme grupper og deres motivation for udøvelse af vold.

Sigtet med at anvende kategorierne her er at illustrere, hvorledes de forskellige deltagerpositioner - ikke at forveksle med essentielle personlighed karakteristika - findes på tværs af ekstreme grupper, kriminelle miljøer og bande-/rockermiljøer, som måske tilsiger, at bevægelser på tværs ikke er så overraskende endda. De nedenstående kategorier illustrerer helt overordnede karakteristika blandt deltagere og især hvilke formål, deres deltagelse opfylder. Den samme type kategorisering er anvendt på deltagere i militante islamiske grupper, og på baggrund af anden forskning er det vores overbevisning, at også deltagelsen i bande-/rockergrupper kan inddeles i nogenlunde enslydende kategorier⁶².

---

⁶⁰ Gallagher, M. (2016). 'Criminalised' Islamic State Veterans – A Future Major Threat in Organised Crime Development? *Perspectives on Terrorism*, vol.10 (5), 51 - 67. Lokaliseret d. 18.10.2016 på: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/541>

⁶¹ Bjørge, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug Fonteneserie

⁶² Bjørge, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørge, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge. Nesser, P. (2014). Toward an increasingly heterogeneous threat: a chronology of jihadist terrorism in Europe 2008-2013. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37, 440-456. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: doi: 10.1080/1057610X.2014.893405.

Mørck, L. L. & Hansen, P. (2015). Fra Rocker til akademiker. *Psyke & Logos*, 2015, 36, 266-297,

Det er således slående for de karakteristika, der fremtræder - uanset om der er tale om den ene eller anden type grupper - hvor mange fællesnævnerne kategorierne indeholder på tværs af tilsyneladende meget forskelligartede grupper. Det vil sige, at miljøerne i store træk kan tilbyde mange af de samme slags deltagerpositioner.

De fire arketyper kan hjælpe os til at nuancere forståelsen af de forskellige typer deltagelse, der er involveret i ekstreme grupper, bander, rockergupper og kriminelle netværk. Da de forskellige kategorier i dette tilfælde fortæller noget om 'deltagernes' position, motivation for engagementet, brug af ideologi - eller omvendt ideologiens manglende rolle - fællesskabet betydning og udøverens sociale baggrund.

Det, som yderligere komplicerer billedet, er, at selv når en deltager for eksempel engageres på baggrund af et socialt behov for fællesskab, kan denne person også udvikle sig til at blive 'den ideologiske' overbeviste leder. Det er således vigtigt at understrege, at fordi den enkelte måske i udgangspunktet bliver engageret, på grund af at andre kammerater er involveret, kan personen uanset hans første incitament udvikle sig fra at deltage som eksempelvis en 'medløber' til at blive den 'ideologisk motiverede deltager' og derved få en helt anden position end den, der lå bag hans første engagement. Derudover vil deltagerne i 'den virkelige verden' engageres på baggrund af motivationer, der findes på tværs af kategorierne. Det vil sige, den ideologiske deltager kan også - på samme tid - være fællesskabs- og spændingssøgende.

De fire arketyper er således:

1. *Den ideologisk motiverede (højre)ekstremist* er ofte en deltager i en ekstremistisk organisation, der handler og udøver vold med referencer til hans ideologiske overbevisning og politiske vurderinger. Denne type har ofte en position som agitator og igangsætter i forhold til mindre ideologisk overbeviste unge. Deltageren er ikke karakteriseret ved særligt 'negative' socioøkonomiske karakteristika. Personen har derimod ofte afsluttet en uddannelse og har et fast job.
2. *Xenofoben, etnocentrikkeren eller den ekstremt nationalistiske* har ingen særlige højre-ekstremistiske ideer eller ideologisk overbevisning og er ikke en del af en organisation eller gruppe. Han er ofte del af en subkulturel ungdomsklike så som fodboldhooligans eller bander, der deler en negativ opfattelse af 'de fremmede'. Denne type deltager har et lavt uddannelsesniveau, dårlige skoleerfaringer, er arbejdsløs og socioøkonomisk marginaliseret. Deres handlinger

og vold legitimeres ved følelsen af at have 'fået mindre, end hvad de har krav på.'

3. *Den kriminelle og marginaliserede deltagelse* fremstår ved høj voldsparathed, aggressivitet og handlingsorientering. Den adskiller sig fra de andre kategorier ved at have en lang og varieret kriminel deltagerbane, dropout fra skolen, arbejdsløshed. Familiesammenhængen er præget af enlige forældre, misbrug og vold
4. *Medløberen* har hverken højreekstremistiske holdninger eller udtalt fremmedfjendske holdninger. Unge i denne kategori er ikke karakteriserede af sociale problemer, arbejdsløshed og er heller ikke droppet ud af skolen. De kommer fra kernefamilier, nogle med relativt høj indkomst. De er ofte en del af en klike af unge eller løst forbundet gruppe. Stærke fællesskaber med tætte bånd og loyalitet mellem deltagerne tiltrækker denne type unge. Deres voldsparathed er lav, men samtidig vil de være villige til at udøve vold for at opnå anerkendelse fra gruppen.

En lignende typemodel er således også opstillet over deltagere i Jihadistiske eller ekstreme islamiske grupper. Her karakteriseres deltagerne således:

1. Den ideologiske - der er en ressourcefuld, idealistisk og politisk/ideologisk drevet leder
2. Den spændingsøgende
3. Den utilpassede - drevet af en problematisk baggrund
4. Medløberen - drevet af sociale behov, venskab og fællesskab⁶³

Rocker- og bandegrupperne har tilsyneladende ikke så udtalte ideologier, som tilfældet er i ekstreme grupper. Ikke desto mindre vil kategori 1 også blive aktuelt på bande/rockerområdet, når der er bandekrige og hårdt optrukne konfliktlinjer, som det vil fremgå i kapitel 4 og 6. Da konfliktlinjerne skaber ideologiske overbevisninger om årsager til kampen, hvem der er 'venner og fjender', territoriale områder og interesser der kæmpes om, som udmønter sig i ideologisk orienterede narrativer, der medvirker

---

⁶³ Nesser, P. (2014). Toward an increasingly heterogeneous threat: a chronology of jihadist terrorism in Europe 2008-2013. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37, 440-456. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: doi: 10.1080/1057610X.2014.893405.

til at rekruttere nye deltagere og positionere unge mænd med bestemte kropstegn i de involverede områder.

De fire arketyper skal her illustrere de forskelligartede positioner og meget overordnede karakteristika for derved at åbne feltet og vise den kompleksitet, der findes i det. Dette for at medvirke til at etablere en kritisk 'forholden sig til' at der er andre og mangefacetterede former for deltagelse, end blot den stereotype figur af den unge mand med etnisk andethed og "social belastet" baggrund der alt for ofte præsenteres i medierne og i systemets samt den offentlige diskurs.

Når individer i den offentlige diskurs kategoriseres som 'radikaliserede' eller i risiko gruppen for at blive det, er der ofte tale om et meget snævert fokus på bestemte typer af deltagere i Jihadistiske grupper og således ofte kun repræsentanter for nr. 2 og 3 ud af fire forskellige karakteristika.

Vores opmærksomhed rettes således på en 'type' deltager, ud af en langt mere differentieret kategori af forskelligartede deltagere med forskellige baggrunde, positioner og relationer end den gældende radikaliseringsdiskurs lader os forstå. I den diskurs benyttes socioøkonomiske faktorer og marginalisering oftest som forklaringsmodel for unges deltagelse i ekstreme grupper, bande-/rockermiljøer eller på tværs af dem.

Arketyperne belyser således, at en sådan forklaringsmodel er oplysende for en kategori, men absolut ikke for alle type deltagerpositioner. En mere differentieret opfattelse af de fællesnævnerne, der skabes hos deltagerne i tilsyneladende meget forskelligartede grupper, kan måske medvirke til at åbne feltet og bidrage til en større forståelse af, hvorfor og hvordan bevægelser i og på tværs af ekstreme grupper og rocker-/bandemiljøerne finder sted.

Som rapporten vil illustrere via talrige empiriske eksempler, har eksterne omstændigheder og samfundsmæssige problematikker en helt overordnet indvirkning på motivation for den enkeltes deltagelse, hvilket understreger det problematiske i en snæver individfokuseret opfattelse af årsager til 'radikalisering' - og nu også "Cross-over".

Fællesnævnerne gør det 'lettere' at fortsætte

De fire kategorier illustrerer, hvor mange - overordnede - fællesnævner i forhold til mulige deltagerpositioner, der er på tværs af grupperne. Dette indeholder måske også dele af forklaringen på hvorfor - set udefra - nærmeste utænkelige bevægelser på tværs og medfølgende skift af tilhørsforhold og identitet ikke synes så usandsynlige endda - set fra deltagernes ståsted. Bevægelser der endog synes at forstærkes, for nogle delta-

gere, i kraft af de sociale og kriminelle kompetencer og præferencer for bestemte aktiviteter og handlemuligheder, samt ikke mindst netværk og relationer, som den enkelte også udvikler via deltagelse.

Grupperne tilbyder således 'noget', som synes at findes i de tilsyneladende meget forskelligartede miljøer, og som udtalelsen fra en tidligere rocker illustrerer, er det altid lettere at forsætte med det, den enkelte har udviklet et subtilt kendskab til frem for at skifte miljø.

Citatet viser således, hvad der også er rapportens hovedargument, at den enkelte lærer sig bestemte kompetencer i ekstreme grupper og bande-, rockergrupper samt kriminelle netværk. Sociale, kognitive orienteringer og handlemåder, som gør bevægelser i og på tværs af diverse kriminelle og ekstreme grupper meningsfyldte. Hvorfor det at fortsætte til en anden gruppe eller udvikle en overlappende, men tilsvarende ekstrem og kriminel identitet kan forekomme 'naturlig'. Fremfor, som den tidligere rocker Lars også siger, den enormt sværere og krævende proces der ligger i at løsrive sig fra gruppen og livstilen, hvilket indebærer en ofte svær og langtidskrævende forandring af den enkeltes kropsliggjorte og kognitive viden samt deltagerbane. Som Lars siger:

Hvis du ser det fra en psykologisk synsvinkel, så er der ikke særlig stor forskel på de synergier, der er i de ekstreme radikaliserede miljøer og i bandemiljøet. Det vil sige, du behøver faktisk ikke ændre dit mindset særligt meget, du behøver ikke bøje dig særligt meget, du behøver ikke opgive voldsparathed, du behøver ikke opgive det at have fjendebilleder, du behøver faktisk ikke at seloransage dig selv særlig meget, fordi du skal bare lave Salar 5 gange om dagen og komme til nogle studier nede i moskeen, og så er du god nok. Så på den måde er der selvfølgelig en forskel. Men jeg tror på, at det her med at ville noget større end en selv og ville noget godt, at det er der også i det, at der så måske er den der misforståethed. Der er jo også masser, der gør det, hvor der ikke bliver noget voldeligt ud af dem. Hvor de lægger sig og beder 5 gange om dagen foran familien. Og laver et rigtig fornuftigt exit. Og måske også langt bedre end vores kommunale og vores kriminalforsorgs eller politiets exit, fordi at deres liv netop bliver skiftet ud.

Hvis du skal være omstillingsparat, så er det i hvert fald min erfaring, at jo mere de rammer du skal bevæge dig ind i minder om dem, du var i, desto nemmere er det at lave det skift. Hvis du skal flytte et barn fra én børnehave til den anden, så jo mindre der er anderledes i strukturen i den nye børnehave fra den gamle, desto hurtigere vil barnet indordne sig. Og især hvis det får et par af dets venner med. Altså, så vil det været dejligt nemt for barnet at indordne sig. Så jo større forskellighed, desto sværere og desto større omstilling. Så vi søger nogle ting, nogle rammer, der minder om de rammer, vi er i i forvejen.

Lars fortæller videre om ændringerne, som han gennemgik, da han bevægede sig videre "beyond" dvs. overskridelsesprocessen – og vejen til at slippe den slags tanke-, adfærds- og deltagelsesmønstre:

Altså, jeg har måttet lægge alle mine kognitive adfærdsmønstre om fra de år.

I: Hvad tænker du da på?

Lars: At der ikke var nogle af de færdigheder, jeg brugte, da jeg begyndte at arbejde med XX (den person som hjalp Lars til at udvikle en alternativ adfærd, efter han forlod livet som rocker), som jeg brugte der til at få min vilje og til at navigere i verden med, som jeg kan bruge i dag. Jeg var manipulerende, jeg brugte frygt - siger han og sukker -, jeg brugte vrede - han sukker igen - jeg brugte vold, som sådan min primære måde at få min vilje på. Samtale den nåede til 'nå okay, så du gør ikke, som jeg siger'. Det var så langt, debatten kunne gå. Der måtte jeg ligesom lægge en masse ting fra mig, og det var et længerevarende forløb, hvor jeg skulle lære, at det var ikke sådan man begik sig i verden. Der var jeg heldig at få nogle erfaringer og have nogle super fede mennesker til at hjælpe mig med det. Men hvis jeg der kunne have bevæget mig over i noget direkte, hvor jeg kunne have brugt de færdigheder og nogle af de kognitive adfærdsmønstre, jamen så havde det jo været nemmere.

Som Lars forklarer, længes man som menneske efter at kunne bruge sine kompetencer, opnå anerkendelse og der er en tilbøjelighed til at søge en vis kontinuitet - til at bevæge sig i retninger, der muliggør at vi kan forsætte med det, vi kender, fordi det ofte på alle måder er lettere. Det vil sige, ved at blive i miljøet (eller andre miljøer med visse fællesstræk – hvor man kan fortsætte en lidt lignende deltagelse, fra en lidt lignende position) kan personen forsætte sin livsstil, anvende velkendte og social accepterede 'metoder' til at 'få sin vilje', som i Lars' tilfælde inkluderede trusler, manipulation og frygt. Som Lars siger, det var hans måde at 'navigere i verden på', det var den måde, han kendte og vidste hvordan fungerede. Da han forlod miljøet, skulle han derimod lægge 'hele sit kognitiv adfærdsmønster fra de år om', som han siger.

Ved at bevæge sig i og på tværs af ekstreme og kriminelle grupper og miljø, kan den enkelte således skabe kontinuitet i sit liv, ved at fortsætte mere eller mindre som han plejer, både hvad angår orientering (et sort/hvidt-tankesæt, venner og fjender), kropsliggjort viden, og netværk som også inkluderer muligheder for indtjening og beskyttelse - og personen kan opretholde sin status og bevare fællesskaber og venskaber. Betingelser der oftest forsvinder ved valget om at forlade miljøerne og stoppe et kriminelt liv. Og det er unægteligt, som Lars påpeger, lettere at omstille sig til 'et nyt liv' jo

mere det ligner det gamle. Som Lars også nævner, er det at orientere sig mod Islam også en mulighed for de fyre, Lars har kendt, der vendte sig mod noget for dem velkendt, som både gav deres liv en fornyet betydning samt social anerkendelse, ro og legitimitet til at lægge vold og kriminaliteten bag sig.

At blive muslim kan delvist, som vi uddyber i kapitel 7, foregå samtidig med en kriminel løbebane, men det kan også være en vej til at blive 'en god muslim' og, som Lars påpeger, til at gøre noget konstruktivt, at finde noget der er større end en selv og samtidig opnå anerkendelse og legitimitet. I det her tilfælde fra familien og vennekredsen - og i sidste ende, som denne undersøgelse har flere eksempler på, være en måde at overskride et kriminelt liv og bevæge sig væk og videre fra kriminelle netværk på.

3. Radikaliseringsbegrebet, dets kritik – og hvad kan vi gøre ved det?

Siden midten af 2000'erne er radikaliseringsbegrebet blevet et helt centralt begreb i ind- og udland⁶⁴. Der tales om radikaliseringsbegrebet i medierne, *radikalisering* fremhæves som den bagvedliggende årsag til mangeartede nye sociale indsatser, og "forebyggelse af radikaliseringsbegrebet" er senest et hovedfokus i Regeringens Nationale handlingsplan "Forebyggelse og bekæmpelse af Ekstremisme og Radikalisering"⁶⁵.

Begrebet radikaliseringsbegrebet er blevet et dagligt udtryk, der anvendes til at forklare, hvordan og hvorfor individer bliver involveret i (voldelig) ekstremisme.

Radikalisering og dets modsætning *de-radikalisering* er omstridte begreber set fra et akademisk, et praktisk såvel som fra et policy-maker synspunkt - på grund af manglende konsensus om begrebets betydning, manglende empiriske forankring og den deraf følgende fare for logiske fejlslutninger⁶⁶.

Radikalisering forstås og anvendes i en hel række kontekster i relation til bl.a. sikkerhed og integration, men ofte på meget forskellige måder. Det kan skabe forvirring om, hvad vi egentlig mener, når vi taler om "radikalisering", eller at nogen er blevet "radikaliseret", eller i regeringens handleplan antages at være "i risiko for radikaliseringsbegrebet" (s. 5, 7, 14, 16, 18, 19, 29), "sårbare unge" (s. 10) der er "sårbare overfor ekstremistisk påvirkning" (s. 30) eller "i risiko for at begå kriminalitet" (s. 14,) eller "for at udrejse" (s. 20), unge i risiko (s. 14), eller nogen der udgør en særlig "risikogruppe" (s. 20, 28), og derfor bør undergå en "risikovurdering" (s. 28), og gerne med nye risikosty-

---

⁶⁴ Alonso, R. et al. (12 co-authors) (2008). *Radicalisation processes leading to acts of terrorism: A concise report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation*. Brussels, Coolsaet, R. (2016). 'All radicalisation is local': The genesis and drawbacks of an elusive concept. Brussels: Egmont Paper 84

⁶⁵Lokaliseret d. 10.1.2016 på:

<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2016/National-handlingsplan-Forebyggelse-og-bekaempelse-af-ekstremisme-og-radikalisering.pdf>

⁶⁶ Mark Sedgwick (2010). The Concept of Radicalization as a Source of Confusion. *Terrorism and Political Violence*, vol. 22:4, 479-494, Lokaliseret d. 6.4.2016 på: DOI: 10.1080/09546553.2010.491009

rings- og vurderingsværktøjer (s. 28), der kan vurdere "bekymringssager relateret til flygtningesituationen eller psykisk sårbare" (s. 28)⁶⁷.

Antagelser om radikaliserings

Antagelserne, om at der skulle være bestemte typer individer eller hele kategorier af individer, der er "sårbare", synes yderligere at problematisere begrebet. Der er med andre ord en bred enighed, på tværs af diverse faggrupper, om at det er forbundet med meget stor usikkerhed – grænsende til det umulige - at identificere grundlæggende årsager til radikaliserings og forudse, om den enkeltes engagement kan føre til voldelig ekstremisme eller terrorisme. På grund af det yderst komplekse samspil af individuelle kompetencer, adgang til økonomisk og materielle ressourcer, mangeartede tilfældigheder, relationer og kontekstuelle forhold, der ligger bag den endelige handling.

Når indsatsen mod radikaliserings derfor kædes sammen med socialt/økonomisk marginaliserede grupper eller udpegede risikogrupper af individer, risikerer indsatsene at blive kontraproduktive ved at stigmatisere hele befolkningsgrupper som "sårbare" eller "risiko". Dagens tendens til at bruge "radikaliserings" med primær, hvis ikke udelukkende, henvisning til Islamisk terrorisme⁶⁸ skygger samtidig for ordets yderst relationelle karakter og flytter fokus fra andre traditionelt voldelige grupper såsom både højre- og venstreekstremistiske grupperinger.

Fremherskende diskurs om radikaliserings

Den aktuelt fremherskende diskurs om radikaliserings, som hovedsageligt knyttet til ekstreme islamiske/jihadistiske grupper, synes desuden at bero på en række forforståelser af den "radikaliserede", og om de(t) samfund hvori radikaliserings sker. Udgangspunktet for den offentlige debat om radikaliserings, eller om de der betegnes som "i risiko" eller som "sårbare for radikaliserings", implicerer, at "de" bor i entydigt fredelige europæiske demokratier - men er socialt marginaliseret. Herved positioneres gerningsmandens vold som resultat af internaliseringen af voldelige ideer med oprindelse

---

⁶⁷ (2016) Forebyggelse og bekæmpelse af ekstremisme og radikaliserings. National handlingsplan. Lokaliseret d. 11.12.2016 på: <http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2016/National-handlingsplan-Forebyggelse-og-bekaempelse-af-ekstremisme-og-radikaliserings.pdf>

⁶⁸ Bjørge, T., & Magnæs, I. G. (2015). *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. En kunnskapsstatus*. Oslo: Politihøgskolen,

i noget 'konfliktramt' andet, der knyttes til Mellemøsten og således placeres udenfor Danmark⁶⁹. Det forhold, at Danmark er involveret i krigsførelse i Mellemøsten og Afghanistan, forsvinder ud af fokus⁷⁰.

Et andet yderst problematisk forhold ved den forståelse og/eller brug af "radikalisering" er, at diskursen om terrorisme og ekstremisme har flyttet fokus. Frem til starten af 2000'erne blev terrorisme og/eller ekstremisme fortolket med reference til en ideologisk kontekst og deraf følgende politisk kamp. Det vil sige, det enkelte individ, der blev betegnet som "radikaliseret" eller ekstrem, blev tidligere anskuet på baggrund af en større samfundsmæssig kontekst, en ideologi og en gruppe. Men efter 11. september 2001 og i den nutidige omtale af "radikaliserede" i den bredere offentlighed knyttes "ekstremisten" til en psykosocial og socioøkonomisk marginaliseret og individualiseret ramme uden reference til en bredere samfundsmæssig sammenhæng, konflikt eller kamp. Disse sammenhænge nedtones, underkendes eller udelades helt - hvorved "de radikale" fremstår som rebeller uden en sag⁷¹.

Ordet *radikalisering* er således blevet en løsrevet type diagnosticering af et farligt problem i den daglige diskurs. Til trods for at 'radikalisering' i et historisk perspektiv refererer til de samfundsmæssige fremskridt, vi i dag betragter som moderne - demokrati, afslutningen på slaveriet, tildeling af rettigheder til arbejdstagere, ligestilling mellem kønnene, trosfrihed, etc. Alt sammen *radikale* politiske tiltag, der er blevet fremmet af folk med *radikale* ideer, der således hovedsageligt var reformister i deres samtid snarere end voldelige ekstremister⁷². På den baggrund synes de negative associationer, der for nuværende knyttes til begrebet *radikalisering* både historisk dårligt informeret og politisk problematiske⁷³.

Radikalisering - en kognitiv eller en adfærdsmæssig proces?

Radikalisering er omstridt, og det debatteres stadigvæk blandt forskere, hvorvidt radikalisering er en kognitiv proces centreret om individets udvikling af radikale syns-

---

⁶⁹ Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁷⁰ Boserup, R. A. (2016). *Hvad svarer vi Jihadisterne?* København: Informations Forlag

⁷¹ Mark Sedgwick (2010) *The Concept of Radicalization as a Source of Confusion, Terrorism and Political Violence*, 22:4, 479-494. Lokaliseret d. 6.4.2016 på: DOI: 10.1080/09546553.2010.491009

⁷² Alonso, R. et al (12 co-authors) (2008). *Radicalisation processes leading to acts of terrorism: A concise report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation*. Brussels

⁷³ *ibid*

punkter. Eller om radikaliserings snarere skal forstås som en adfærdsmæssig proces, der omfatter alt, hvad der sker i optakten til en terrorhandling⁷⁴.

Omstridtheden, koblet med debattens manglende empiriske forankring, skaber et af de mest alvorlige problemer ved brugen af "radikaliserings". Der er i den offentlige diskurs etableret en forståelse af, at der er en lige linje mellem det at udvikle radikale synspunkter til den enkeltes engagement i politisk vold. En sammenhæng der sættes på spidsen i den udokumenterede hypotese om et såkaldt *tipping point*, hvor individet tager det endelige skridt fra stadig mere radikale udsagn til voldelige handling(er). Processen opfattes således, at personen gennem radikaliseringsprocessen udvikler en større og større accept af og/eller villighed til at udføre voldelige handlinger for at opnå sine politiske mål⁷⁵.

For at undgå en sammenblanding af processer der vedrører holdninger/ideologi, og processer der omhandler konkret adfærd, skelner nogle forskere begrebsmæssigt mellem på den ene side "radicalisation/deradicalization", som beskriver ændringer i værdier og holdninger til vold som politisk virkemiddel, og på den anden side "engagement/disengagement", som beskriver ændring i adfærd og konkret voldelig handling, for eksempel deltagelse i voldelige aktiviteter⁷⁶.

Forskere som Bjørge og Horgan argumenterer for, at kognitive og adfærdsmæssige processer bør holdes analytisk adskilt, da forbindelsen mellem disse to processer hverken er direkte eller lineær. Kognitiv radikaliseringsproces bør ses som en forandringsproces på niveau med at forandre overbevisninger, værdier og ideologi. Mens engagement er en forandringsproces på niveau med adfærd og deltagelse⁷⁷.

Det overvældende flertal, af de som udvikler radikale synspunkter (for eksempel at brugen af vold er et legitimt middel for at opnå politiske forandringer), engagerer sig aldrig personligt i politisk motiveret vold. Nogle af dem, der engagerer sig i voldelige grupper og aktiviteter, udvikler et radikalt verdenssyn, som en konsekvens af - fremfor en årsag til - deres engagement, mens andre igen kun udvikler yderst overfladiske ideologiske overbevisninger⁷⁸.

---

⁷⁴ Bjørge, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørge, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York

⁷⁵ I regeringens handlingsplan til forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme 2016. Heri fremgår det at: Radikaliserings betegner en kortere eller længerevarende proces, hvor en person *tilslutter sig ekstremistiske synspunkter* eller legitimerer sine handlinger efter ekstremistisk ideologi.

⁷⁶ Bjørge, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørge, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge

⁷⁷ Ibid

⁷⁸ Ibid

Veletablerede forskningsresultater fra både ekstremismeforskning og psykologi indikerer også, at der kun eksisterer en løs sammenhæng mellem ændring af holdninger og ændring af adfærd. Ændring af holdning medfører altså ikke nødvendigvis ændring i adfærd. De fleste mennesker, som bliver radikaliseret i holdning/ideologi, bliver aldrig selv involveret i voldelige aktiviteter. Tilsvarende findes der mange eksempler på, at personer, som løsriver sig fra voldsektremistiske grupper og aktiviteter, fastholder ekstremistiske holdninger og synspunkter. De er "disengaged without being deradicalised"⁷⁹.

Således synes radikalisering og engagement i voldelig ekstremisme kun løseligt forbundet - og sammenhængen mellem disse processer er langt fra klar⁸⁰. Derfor er det vigtigt at *skelne* mellem *radikalisering* og *engagement*, samt mellem *de-radikalisering* og *disengagement*, for at få en mere detaljeret forståelse af disse komplekse processer⁸¹.

I den nuværende offentlige diskurs skelnes der ofte ikke mellem adfærd og holdninger. Der er det at være eller blive "radikaliseret" blevet en type af standardbetegnelse for forklaringen på, 'hvad der foregår før bomben går af'⁸² og positionerer således individet som et primært kognitivt, intellektuelt og ulegemligt væsen, der oversætter intellektuelle ideer direkte til voldelig praksis⁸³.

Imidlertid har radikalisering vist sig både begrebsmæssigt - teoretisk som empirisk - uegnet til at give svar på netop spørgsmålet⁸⁴ om de bagvedliggende sociale, kulturelle og personpsykologiske årsager til den bestemt handlingsvilje, der ligger bag en voldelig handling⁸⁵.

For at radikalisering skal genvinde sit meningsindhold bør begrebet og dermed forståelsen af den enkeltes radikalisering også i langt højere grad knyttes til en samfundsmæssig ramme, hvor radikalisering i sin kognitive dimension forstås som en proces af polarisering med stadig mere kompromisløse holdninger og konflikt mellem sociale og politiske grupper/aktører og i sin adfærdsmæssige dimension, der fortolkes med udgangspunkt i individers deltagelse i en kamp, der knytter an til lokale, nationale og

---

⁷⁹ *ibid*

⁸⁰ *ibid*

⁸¹ *ibid*

⁸² Mark Sedgwick (2010) *The Concept of Radicalization as a Source of Confusion, Terrorism and Political Violence*, 22:4, 479-494. Lokaliseret d. 4.6. 2016 på: DOI: 10.1080/09546553.2010.491009

⁸³ Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁸⁴ Bjørgo, T. (2016) ikke publiceret materiale

⁸⁵ Gemmerli, T. (2014). *Online-radikalisering: et uafklaret begreb. Litteraturreview af definitioner og tilgange inden for online-radikalisering* (del 1 af 3). DIIS Report 2014:07

internationale (magt)forhold og dagsordner⁸⁶. Dermed ikke sagt at nogle af de forskellige deltagere ikke også kan være marginaliserede og/eller have psykosociale problemer⁸⁷, men disse grunde bør ikke stå alene som forklaring på "radikalisering".

Radikalisering er således en proces som vedvarende inkluderer handling/udsagn – modhandling/modsvar i en cirkelbevægelse⁸⁸ – det er ikke et fænomen, som kan forklares ud fra et forhold alene, men involverer en helt række af sammensatte forhold på individ niveau, samfundsniveau og politisk/socialt niveau, som spiller sammen på yderst komplekse måder.

Radikalisering er på linje med terrorisme og ekstremisme, udtryk der udelukkende giver mening i relation til en kontekst. Derfor anbefaler vi her med rapporten, at vi ophører med at behandle og dyrke "radikalisering" som et absolut begreb og i stedet finder andre ord til at beskrive det, vi mener at udtrykke, når vi taler om radikalisering⁸⁹. Dette er bl.a. vores ærinde i rapportens efterfølgende empiriske kapitler (kapitel 4-7).

Vores opfattelse af *radikalisering* har konkrete politiske implikationer for måden, hvorpå vi forebygger. Hvis vi med radikalisering overvejende forstår en kognitiv/holdningsmæssig/ideologisk proces, bør indsatsen for at forhindre voldelig ekstremisme rette sig mod 'en kamp om idéer' med fokus på 'modfortællinger' og 'strategisk meddelelse'⁹⁰.

Hvis vi med 'radikalisering' derimod mener, de 'veje der fører til terrorisme', og antager, at de medfører politiske og sociale processer, der kræver særlige evner og færdigheder, som udvikles gennem deltagelse i aktivistiske miljøer og vedvarende oplevelse med vold, fremstår indsatsen for at styrke den demokratiske dialog derimod som meningsløs⁹¹, og andre måder at forebygge på er påkrævet.

På trods af ordets centrale placering i dagens diskurs om veje til ekstremisme, terrorisme, og nu også "Cross-over" samt forebyggelse, er udfordringen forblevet, at ska-

---

⁸⁶ Karpantschof, R. (2014). Violence that matters! Radicalization and de-radicalization of leftist, urban movements – Denmark 1981–2011. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: DOI: 10.1080/19434472.2014.977330

⁸⁷ Boserup, R. A. (2016). *Hvad svarer vi Jihadisterne?* København: Informations Forlag

⁸⁸ Christensen, T. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

⁸⁹ Fra foredrag ved seminar på Grundtvighøjskolen 2016 af forsker Ann-Sophie Hemmingsen, DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier

⁹⁰ Crone, M. (2016). Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* 92: 3

⁹¹ ibid

be empirisk belæg for begrebet radikalisering samt at etablere en konsensus omkring dets betydning, for derved bedre at kunne forebygge voldelig ekstremisme⁹².

---

⁹² *ibid*

4. Bander, rockergrupper, radikale miljøer, kriminelle netværk - ligheder og forskelle

I dette kapitel vil vi fortsætte endnu nogle lag i diskussionen af 'cross-over'-fænomenet, aspekter der er vigtige i forhold til at forstå, hvordan hhv. overlap, forbindelser og bevægelser i og på tværs af miljøerne kan blive til. Dette inkluderer en undersøgelse af, hvordan forskellige (interviewede) parter forstår de miljøer, som rapporten omhandler; altså hhv. "radikale miljøer, ekstreme grupper, bander, rockergrupper og kriminelle netværk". Det er forskningsmæssigt mest udbredt at studere hvert miljø adskilt og hver for sig. Men hvad sker der, når man, som vi i denne rapport's opdrag, ser på tværs af miljøerne? Hvilke indholdsmæssige og organisatoriske ligheder og forskelle finder vi på tværs af miljøerne? Og hvordan har disse ligheder og forskelle betydning for, hvorvidt der opstår bevægelser og eventuelle overlap i og på tværs af dem?

Kategorisering og en etnografisk tilgang til feltet

Men først lidt om de kategorier der bruges til at betegne miljøerne:

I nærværende rapport er 'radikalt' brugt i betydningen af grupper, miljøer eller enkelt individer, der søger at promovere en politisk ideologisk dagsorden, som afviger i forstand af at være mere markante end de almene antaget politiske dagsordener i samfundet. Mens 'ekstreme grupper' er en sammenslutning af mennesker, der er villige til at anvende vold, trusler, chikane og overvågning i forsøget på at opnå deres politiske mål. Det vil sige, metoder der er ulovlige i et liberalt demokrati som det danske. Deltagerne i de 'ekstreme grupper' kender ofte hinanden, og det synes at kræve accept af de andre deltagere, når nye skal inkluderes.

Betegnelserne for 'kriminelle grupper' er talrige og typisk omstridte. Det samme gælder politiets og eksempelvis bandeforskeres forsøg på at etablere faste definitioner til at identificere hhv. rockergrupperinger versus bander, versus ekstreme grupperinger, ikke mindst fordi konkrete grupperinger ændrer sig over historisk tid og sted⁹³.

---

⁹³ Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

I denne rapport vil vi illustrere en etnografisk tilgang til feltet, som vi ligeledes anbefaler til de praktikere, som arbejder med forebyggelse og exitinterventioner indenfor felterne. I stedet for at bruge energi på at diskutere definitioner, der gælder på tværs af historisk tid og sted, så anbefaler vi, at man hele tiden bestræber sig på at gå åbent og nysgerrigt til feltet på en måde, hvor man afsøger og diskutere forskelle og ligheder mellem såkaldt 'ekstreme' eller 'radikale' grupper og de geografisk forankrede grupper, bande- og rockergrupperinger.

Sidstnævnte er grupperinger, der har det til fælles, at de på baggrund af en mere eller mindre struktureret organisering hylder værdier såsom loyalitet blandt 'brødre', går op i at forsvare sin ære og status i relation til udråbte 'fjender'⁹⁴, og for rockergruppernes vedkommende viser deres magt og territorie ved at etablere et klubhus i det område, hvor de typisk også kan være sammen om at sælge hash, stoffer og/eller finansiere og reproducere gruppens overlevelse og status gennem andre slags mere eller mindre kriminelle aktiviteter. Bande- rockermiljøet er ofte præget af interne og eksterne konflikter, som nogle gange mægles og eksempelvis kan landes med gensidige aftaler omkring territorial fordeling af geografiske områder samt kriminelle markeder⁹⁵.

Rockere, bander og 'beyond' entydig skelnen

Den i international forskning udbredte tendens til entydig skelnen mellem 'rockere' og 'bander' kommer til kort, når vi ser på de seneste 10 års historiske udvikling i bande-rocker-miljøet i Danmark. Fra dansk kontekst kender vi til bandekonflikter, der rummer aktører fra såvel rockergrupperinger (fx Hells Angels, HA) og geografisk baserede grupperinger (fx rødder fra Blågårds Plads), der i konflikten med HA ændrede karakter i retning af at bruge mere voldelige midler, fx skydevåben, og som ligeledes medvirkede til at nye styrkede og tværgeografiske bandegrupperinger som eksempelvis Loyal To Familia (LTF) opstod. En bandegruppering der i dag er forankret på tværs af lokalt geografiske områder i hovedsageligt hovedstadsområdet, såsom Blågårds Plads, Tingbjerg og Kokkedal.

Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsefællesskaber. Bandeinvolvering og bandekonflikter i Danmark. (s. 209-226) i Bjørn Hamre & Vibe Larsen. (red.). *Inklusion, Udsathed og tværprofessionelt samarbejde*.

⁹⁴ Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

⁹⁵ Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsefællesskaber. Bandeinvolvering og bandekonflikter i Danmark. I: Hamre, B., & Larsen, V. (red.). *Inklusion, Udsathed og tværprofessionelt samarbejde*. (s. 209-226) Frederiksberg: Frydenlund.

Historien om en gruppe unge drenge fra Mjølnerparken i København udgør endnu et eksempel på, hvordan det i praksis ikke giver mening at definere entydige almen-gældende kategorier og skelnen mellem eksempelvis 'indvandrergruppering', 'bande' eller 'rockerguppering'. En gruppe fra Mjølnerparken begyndte at få omtale i medierne, da de som unge drenge (omkring 2009) tog ens hættetrøjer på med navnet Brothas and Souljaz og lod sig fotografere sammen i medierne. Efterfølgende blev de involveret i flere alvorlige konflikter, hvilket kan tænkes at haft betydning for, at de hurtigt kom med i Nationalt Efterforsknings Centers (NEC) banderegister. Senere i 2014 havde endnu en konflikt betydning for, at gruppen splittede op, og nogen bevægede sig ind i en nystiftet gruppering Gremium (en oprindelig tysk rockerguppering), hvorimod andre fra Brothas senere (i 2016) ifølge medierne blev opslugt af en anden i dansk sammenhæng nystiftet gruppering, de såkaldte Black Jackets fra Tyskland. Ifølge danske medier blev Black Jackets oprindeligt, i 1985, til som "forsvarsorganisation mod racister og nynazister"⁹⁶, hvilket dog ikke længere fremgår af deres hjemmeside.

Der er noget alment interessant i disse konfliktmæssige aspekter, der også af og til udløser en politisk dimension, hvor disse (bande-, rocker- og/eller geografisk baserede) grupper alle præsenterer sig som "forsvarere" af noget og nogen, og dermed på nogle måder har overlap til de politiske/ideologiske sager, som vi ser hos grupper indenfor den ekstreme højre og venstre fløj. Som vi skal se senere i kapitel 5 gjaldt dette aspekt ligeledes for Hells Angels og deres Sjakalmanifest, der udråbte dem som forsvar for danskerne mod de såkaldte "sjakaler"⁹⁷.

De interviewede i denne undersøgelse - både ansatte hvis arbejde involverer tidligere eller nuværende kriminelle, samt de som har en fortid i, hvad de selv betegner som rockergupper, bander og/eller ekstreme grupper - skelner mellem 'rockemedlemmer' og 'bandemedlemmer'.

I stedet for at definere de forskellige grupperinger abstrakt har vi valgt at bruge de forskellige kategorier etnografisk⁹⁸. Det vil sige, at vi anvender og forstår 'rocker' og 'bander' og 'ekstreme grupper', og 'bande-/rockermiljøet' på baggrund af en almen

---

⁹⁶ Lokaliseret d. 15.1.2016 på: <http://ekstrabladet.dk/112/brothas-er-fortid-bande-fra-noerrebro-faar-rygmaerker/5973025>

⁹⁷ Mørck, L. L. Hussain, K., Møller-Andersen, C., Ozupek, T., Palm, A., & Vorbeck, I., (2013). Praxis development in relation to gang conflicts, Copenhagen Denmark. *Outlines*, 14 (2), 79-105, Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsefællesskaber. Bandedinvolvering og bandekonflikter i Danmark. I: Hamre, B., & Larsen, V. (red.). *Inklusion, Udsathed og tværprofessionelt samarbejde*. (s. 209-226) Frederiksberg: Frydenlund.

⁹⁸ Crone, M. (2014). Religion and Violence: Governing Muslim Militancy through Aesthetic Assemblages. *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 43(1) 291 -307

anvendelse af kategorierne, med reference til hvordan de forskellige individer i undersøgelsen forstår og bruger termerne⁹⁹.

De forskelle, som træder frem i empirien via den måde, hvorpå de interviewede anvender de forskellige betegnelser, refererer implicit til graden af social organisering og strukturering. En forståelse som nedenstående citat er et typisk eksempel på.

I: Nu siger du 'bande og rockere'. Hvad er forskellen på en bandegruppering og rockere?

Interviewede: Aaaaaa ja, hvad er forskellen? Altså, man kan sige, rockergrupperinger tager ofte afsæt i en forening, en fælles interesse. Det har jo så traditionelt set været motorcykler. En bande, det er jo ikke nogen forening. De har jo ikke vedtægter. Det har de jo i en rockerklub. Der har de jo vedtægter, ikke. En bande det er uorganiseret i den forstand, at der ikke er vedtægter og en generalforsamling og alle de der ting og sager. Men selvfølgelig organiseret på anden vis, et hierarki og en leder, eller flere ledere, ikke.

Hells Angeles og Bandidos er de i dansk sammenhænge ældste og mest udbredte eksempler på, hvad der forstås ved en 'rockergruppe', og det er også dem, der nævnes af de interviewede. Rockergrupperne opfattes som meget velorganiserede med et tydeligt hierarki, som deltagerne skal arbejde sig op igennem for med tiden at blive accepterede og fuldgyldige medlemmer. Derudover har flere af de interviewede beskrevet 'bandegrupperinger' som mere impulsive og, med undtagelse af nogle få grupperinger og enkeltpersoner, som mindre professionelle kriminelle. 'Rockergrupperne' fremhæves som mere professionelle i deres udførelse af kriminalitet og vold og mere velovervejede i forhold til hvilken type kriminalitet, de involveres i, og den måde hvorpå de udfører og omgås den.

'Rockergrupperne' adskilles også fra 'bander' og 'kriminelle netværk' ved at de beskrives som havende klubhuse, vedtægter for klubben og, som nogle af de interviewede påpeger, større solidaritet blandt deltagerne. I modsætning til banderne, som, på trods af at også de i større og større udstrækning skaber en grænse om fællesskabet ved brug af rygmærker, logoer og fælles lokaler, stadig betragtes som mere løseligt organiseret i sammenligning med 'rockerne'.

'Kriminelle netværk' eller 'geografisk baserede grupperinger'¹⁰⁰ anvendes ofte som betegnelser for en gruppe af individer, der er vokset op sammen eller er venner og så

⁹⁹ ibid

¹⁰⁰ Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsefællesskaber. *Bandeinvolvement og bandekonflikter i Danmark*. I: Hamre, B., & Larsen, V. (red.). *Inklusion, Udsathed og tværprofessionelt samarbejde*. (s. 209-226) Frederiksberg: Frydenlund

også udvikler et vist fællesskab om at lave kriminalitet. For nogle af deltagernes vedkommende bliver det udgangspunktet for en kriminel løbebane ind i mere organiserede grupper, jf. eksemplet ovenfor, hvor en gruppe unge drenge fra Mjølnerparken blev til Brothas og Souljaz, der over tid blev splittet, og nogen blev til Gremium og andre til Black Jackets.

Et netværk er meget løsere end en gruppe, har uklare grænser, er mindre end et miljø og har typisk visse (eventuelt konfliktuelle) forbindelser til andre grupperinger og miljøer. Men både netværk og miljø er udtryk for en meget mere løs social organisering i forhold til det, der forstås ved bander, rockergrupper og ekstreme grupper.

'Bander' og 'rockergrupper' har den slagside, at ordene antyder en slags entydig forståelse af en organisering eller forsamlinger af mennesker, der, afhængig af hvorfra 'grupperne' anskues, fremstår som meget forskelligartede. 'Bander' og 'rockergrupperinger' skaber desuden ideen om en entydig sammenslutning af mennesker, der er forholdsvist organiseret, hvorimod disse sammenslutninger med de i det etablerede systems mere udbredt anvendte begreber "bande- og rockermiljøet" synes på samme tid at være en del af mere eller mindre løst sammensatte og overlappende grupper og deltagere i fællesskaber, et miljø der inkluderer konflikter og konfliktlinjer mellem grupper om eksempelvis ære, status og magt.

Radikale miljøer og ekstreme grupper?

Når vi skriver radikale 'miljøer', for eksempel i forbindelse med miljøet omkring BZ, de autonome eller Ungdomshuset, er det for at indikere, at der netop er tale om et miljø med uklare grænser for begyndelse og afslutning. Den enkelte kan således være en del af en politiseret ungdomskultur, der er karakteriseret ved være orienteret mod nogle bestemte politiske mærkesager og værdier og have sin daglige gang knyttet til udvalgte områder af byen, der er knyttet til de samme værdier. Deltagerne i miljøet kan have meget forskelligartede positioner og årsager til deltagelse - nogle individer kom måske i Ungdomshuset på Jagtvej 69 i København for at spille musik og være sammen med kammeraterne, mens andre lavede aktivistisk teater og deltog i madklubben eller hang ud samme med vennerne.

For nogle af de personer som har deltaget i denne undersøgelse, blev deltagelsen i miljøet omkring BZ og Ungdomshuset deres 'vej ind' i den 'hårde kerne' og førte dermed til et engagement i en ekstrem gruppe, samtidig med at de forblev aktive socialt og politisk på tværs af det større miljø.

Det samme gør sig gældende på den yderste højrefløj, hvor deltagerne også er fælles om nogle radikale og ekstreme holdninger og værdier. Den yderste højrefløj består også af forskellige grupper, der tilsammen udgør et miljø bestående af forskellige del-tagere mht. alder og social spredning samt grunde til deltagelse og position i miljøet. Det vil sige, der vil være deltagere, som har været involveret i for eksempel den nu hedengangne Danske Forening, som har været medlem på baggrund af nogle ideologiske visioner, som adskiller sig markant fra de unge, der var engageret i Blood and Honour¹⁰¹, Combat 18, White Pride, eller måske dem alle tre, og hvor nogle deltog i slagsmål og forfølgelse af og overfald på politiske modstandere.

En ekstrem gruppe kan således udgøre en hård kerne af kriminelle og ekstreme delta-gere, som fungerer på baggrund af et større og potentielt ikke-kriminelt hele. Dette kan fx være en protestbevægelse eller forening, der også kan have samarbejdspartnere og støtter i det parlamentariske system og agere med reference til lovlige politiske aktører i det større samfund. Samtidig med at den enkelte via sin deltagelse i den ekstreme del af en protestgruppe eller forening oparbejder volds- og kriminalitetskompetencer.

Bevægelser i og på tværs

På baggrund af ovenstående etnografiske kategorier har vi, for at illustrere de miljøer og bevægelser de 16 interviewede formers har været engagerede i, udarbejdet nedenstående oversigt:

- Kriminelle netværk i forbindelse med brug og salg af stof → Rocker-gruppe
- Rocker-gruppe → Rocker-gruppe
- Kriminelle netværk/bande grupperinger ← →religiøse miljøer ← →rejse til udlandet

---

¹⁰¹ Blood & Honour er et nynazistisk netværk, der promoverer Hvid Magt musik grupper, som blev grundlagt i USA i 1987 og havde forbindelse til Combat 18. Gruppen var aktiv i Danmark fra 1997 til 2005 og arrangerede Hvid magt koncerter og distribuerede et magasin. Lokaliseret d. 18.11.2016 på: https://en.wikipedia.org/wiki/Blood_%26_Honour. Combat 18 (C18) er en nynazistisk terrorgruppe, som opstod i UK, og spredte sig til andre lande. Lokaliseret d. 18.11.2016 på: https://en.wikipedia.org/wiki/Blood_%26_Honour set 7.11.2016

¹⁰¹ Ultra White Pride, er en højreekstremistisk og nynazistisk hooligangruppering, der støtter det aarhusianske fodboldhold AGF. Siden starten i 1994 har White Pride været en erklæret højreorienteret gruppe, og flere af dens medlemmer har været involveret i overfald på andre fodboldfans, udlændinge og venstrefløjsaktivister. Lokaliseret d. 18.11.2016 på: https://da.wikipedia.org/wiki/White_Pride

- Kriminelle netværk $\leftarrow \rightarrow$ religiøse miljøer $\leftarrow \rightarrow$ kriminelle netværk
- Ungdomskriminalitet $\rightarrow$ Radikale venstreorienterede grupper $\leftarrow \rightarrow$ Venstre ekstremistiske grupper $\leftarrow \rightarrow$ Kriminelle netværk
- Radikale venstreorienterede grupper $\rightarrow$ Højre ekstremistiske grupper
- Musik miljøer (Black metal og Punk), Hooligan miljøer $\rightarrow$ Højre ekstremistiske grupper
- Højre ekstremistiske grupper $\rightarrow$ Rockergruppering

Først nævnes den første type (kriminelle) miljø, gruppe eller netværk de interviewede har været involveret i. Dernæst viser pilen de forskellige bevægelsesretninger, der er identificeret i interviewene. Når pilen peger i én retning, illustreres den en bevægelse fra et miljø over i et eksklusivt engagement i en anden kriminel eller ekstrem gruppe. Når pilen derimod peger i begge retninger, illustrerer den, en bevægelse hvor den enkelte bevæger sig i og på tværs af overlappende miljøer, hvor en tilhørighed ikke ekskluderer et samtidigt engagement i andre kriminelle eller ekstreme miljøer.

Afrunding – fra kategorisering til situeret identitet

Vi har i dette kapitel forsøgt at undgå udbredte tendenser til at begribe bande- og rockergrupperinger og/eller radikale og ekstreme grupper som entydige, abstrakte og definerbare kategorier, fordi vi mener, at abstrahering og tilhørende definitioner af kategorier medvirker til at skabe et unuanceret syn på deltagerne. Hvis man fokuserer og definerer på gruppeniveau, så kommer deltagerne i en given gruppe eller miljø let til at fremstå som om, at de alle har samme positioner, interesser og muligheder og begrænsninger i miljøerne, hvilket ikke er tilfældet.

Som de konkrete empiriske eksempler i rapportens næstkommende kapitel 5-7 viser, er der derimod talrige måder at indgå, engagere sig og være en del af diverse grupper og miljøer på. Dette er af væsentlig betydning, især når fokus som her i denne undersøgelse er på en eventuel videre kriminel og/eller voldelig løbebane. Personerne, der er interviewet til denne undersøgelse, har deltaget dedikeret og engageret i og på tværs af forskellige miljøer og har derigennem oparbejdet relationer og kompetencer, der har været betydningsfulde for deres videre bevægelser i og på tværs af kriminelle og ekstreme grupper.

Som vi skal se i det næste kapitel, er vejene ind i ekstreme, radikale og kriminelle grupper meget komplekse og forskellige for forskellige personer, men billedet kompli- ceres yderligere af, at tilhørighed og identitet blandt aktive deltagere i kriminelle og ekstreme miljøer, både på individ og gruppeniveau, kan skifte karakter alt efter hvil-

ken situation, de som enkeltindivid eller i fællesskab engageres i. Studier viser således, at en rammende karakteristik af eksempelvis 'ekstreme' grupper og individer er, at de i nogle sammenhænge og situationer agerer som en gruppe eller klike, mens de i andre sammenhænge handler som politiske aktivister. Den situationelle identitet afhænger af konfliktniveauerne i en given situation, samt af hvor man er i sin deltagerbane. Er man fx på vej ud og/eller på vej i retning af et andet miljø? Det afhænger ligeledes af, hvem de i en given situation betragter som deres potentielle fjende og/eller allierede¹⁰², hvilket igen har en afsmittende effekt på motiver for handlinger.

Som nedenstående udsagn eksemplificerer, varierer motivet for fx vold. Er det ideologisk motiveret, eller er ideologi reduceret til et kategoriseringsværktøj, der bruges for at legitimere vold mod mennesker, der kategoriseres som en modstander alene pga. udseende og tøj? Som denne tidligere højreekstremist fortæller:

I starten var man meget politisk engageret og ideologisk overbevist og bla, bla, ikke. Men til sidst... også inden jeg selv var begyndt at spekulere på, at nu gider jeg faktisk ikke det her cirkus mere, da var det vold for voldens skyld. Ikke en skid andet. Når man kom gående på gaden, og man så en eller anden, som jeg synes så venstreorienteret ud, så kunne de godt lige få en bemærkning, og så var det dumt, hvis de stoppede op og svarede igen eller gjorde et eller andet, så fik de nogle på bladet, ikke ... Det kan godt være, de slet ikke var venstreorienterede, at de bare havde en T-shirt på, som var moderigtig og havde en ring i næsen, eller mærkeligt hår ikke og så... fuck dig.

Som eksemplet viser, vil individer, der af udenforstående betragtes som en del af en gruppe eller miljø, måske ikke (længere) selv opfatte sig som sådan. Italesættelse og selvforståelse vil ofte veksle alt efter de sammenhænge, den enkelte indgår i.

Når rapporten argumenterer for at forstå identitet situeret¹⁰³ og være varsom med rigide kategoriseringer, så handler det om at rette opmærksomheden på konteksten, på positioner og ståsteder, fordi disse har afgørende betydning for, hvordan mennesker handler, og for hvordan de kategoriseres og forstås af andre, og for hvordan de forstår og kategoriserer sig selv. Deres selvforståelser såvel om andres opfattelser af dem veksler, afhængig af hvem de er sammen med, hvor de er sammen, og hvad de forskel-

---

¹⁰² Bjørge, T., Haaland, T. & Carlsson, Y. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/1, 44-74.

¹⁰³ Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press

lige parter i sammenhængen er fælles om¹⁰⁴. Denne situationelle karakter af tilhørighed og identitet understreger også, at der ikke er tale om ekskluderende kategorier, en pointe som også er yderst relevant for rapportens diskussion og kritik af "Cross-over" (jf. kapitel 1 og 2).

Men uanset betegnelse bevirker involvering i et radikalt miljø, en ekstrem gruppe, en bande eller rockergruppe, at den enkelte skaber nye kontakter, der potentielt giver adgang til andre (kriminelle) relationer og grupper og udstikker den fremtidige kurs på lige linje med andre former for socialt engagement.

---

¹⁰⁴Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

5. Veje ind i ekstreme miljøer, kriminelle netværk, bander og rockergrupperinger

Denne del af rapporten belyser menneskers veje ind i de miljøer, vi overordnet set kalder ekstreme grupper, kriminelle netværk, bander og rockergrupperinger, og den kontekst de indgår i, samt de måder hvorpå diverse grupper og miljøer rekrutterer nye deltagere.

Vores intention med at synliggøre de forskellige deltagers veje ind i diverse miljøer og grupper er at give læseren en indsigt i de mange sammenhænge, der medvirker til, at den enkelte bliver en deltager. Men sigtet er også, at tydeliggøre hvorledes deltagelse over tid skaber mange ensartede erfaringer og kropsliggjort viden samt relationer og netværk - på tværs af miljøerne - der for nogle deltagere gør det naturligt at bevæge sig på tværs af eller udvikle overlappende ekstreme og kriminelle identiteter og tilhørsforhold.

De formers, der er interviewet til denne rapport, blev først involveret i enten radikale politiske miljøer, kriminelle netværk, bander eller rockergrupper. De er startet med et nysgerrigt engagement og har først derefter bevæget sig videre til en anden gruppering eller udviklet overlappende tilhørsforhold i andre kriminelle og/eller ekstreme grupper eller religiøse miljøer.

I denne del af rapporten belyser vi de radikale miljøer eller kriminelle netværk, bander og rockergrupperinger, de personer, der har deltaget i rapporten, først blev involveret i.

Flere af dem, der er interviewede til undersøgelsen, har været engageret i kriminelle netværk eller bander og er siden blevet troende muslimer. For dem har det religiøse fællesskab og religionen været en mulighed for at udvikle nye livsbaner og mening, for derigennem at løsrive sig fra deres deltagelse i kriminelle netværk, mens det for andre har udgjort et kort indslag, hvor de på samme tid både har været en del af et kriminelt og et religiøst fællesskab, for siden igen at hellige sig kriminaliteten og opgive deres forbindelse til det religiøse fællesskab. Andre igen har forladt bandemiljøet og været i Mellemøsten som nødhjælpsarbejder og/eller krigere, for siden at lægge deres kriminelle liv bag sig og blive aktivt praktiserende muslimer. Fælles for dem alle er,

at de religiøse fællesskaber ikke har været indgangen til hverken kriminelle eller ekstreme miljøer, men snarere en udgang.

Siden de interviewedes engagement i religiøse fællesskaber og/eller rejser til Mellemøsten ikke har været en indgang, men en udgang eller et samtidig tilhørsforhold, inddrages disse miljøer udelukkende i den grad, det er relevant og meningsgivende i forhold til at forklare bevægelser i og på tværs af eksterne grupper, kriminelle netværk samt bande og rockermiljøet. Men de beskrives ikke i et særskilt kapitel på linje med højre- og venstreradikale og ekstreme grupper samt bande- og rockermiljøerne.

I dette kapitel zoomer vi ind på enkeltes personers veje til deltagelse, for derigennem at skabe eksemplariske fortællinger om menneskers involvering og bevægelser i og på tværs af diverse grupper og miljøer. Vores mål er at vise, hvorledes den enkeltes engagement i et miljø opstår som respons til sociale, konflikтуelle og politiske sammenhænge, der drager mennesker til at engagere sig på baggrund af mangeartede motiver, mål, ønsker og behov.

Herved ønsker vi at synliggøre den kontekst, der spiller sammen med den enkeltes deltagerbane for derigennem at illustrere, hvordan engagementet i ekstreme miljøer, grupper og bander er knyttet til sociale, politiske og historiske begivenheder, og at 'radikalisering' dermed ikke kan forklares eller finder sted udelukkende på baggrund af løsevne, individualiserede årsager, såsom den enkeltes psykosociale forhold eller marginaliserede position, men derimod er resultatet af et komplekst samspil mellem individ og samfund.

Radikale og/eller ekstremistiske miljøer er etableret med en fælles forankring i forståelsen af politik som andet og mere end det, der foregår i Folketinget. Politik er, anskuet fra radikale miljøer og/eller ekstremistiske grupper, at forstå som de uformelle måder, individer, grupper og sociale bevægelser udenfor de politiske institutioner forsøger at synliggøre politiske forhold og dermed påvirke politiske beslutninger eller mindske og begrænse politiske modstandere¹⁰⁵.

Ved at inddrage disse forhold er det, udover at kontekstualisere empirien, desuden vores intention at problematisere radikaliseringsdiskursen yderligere. Med konkrete empiriske eksempler vil vi vise det problematiske i at begrænse 'radikalisering' til et individuelt social/økonomisk marginaliseret ståsted. Vi anskueliggør, hvorledes enkeltindivider engageres på en baggrund af individuelle behov, nysgerrighed, poli-

---

¹⁰⁵ Boserup, R. A. (2016). *Hvad svarer vi Jihadisterne?* København: Informationens Forlag

tisk og social indignation, der er informeret af konkrete sociale, politiske og historiske hændelser¹⁰⁶.

Dette forhold fremgår også af vore interviews med tidligere deltagere på både den ekstreme højre- og venstrefløj. De blev involveret i løbet af slut 1980'erne og i løbet 90'erne i henholdsvis Danmark, Sverige, Norge, og USA, en tid præget af store politiske bevægelser og manifestationer nationalt som internationalt, hvor både den aktivistiske venstre- og højrefløj står stærkt i Skandinavien og Europa.

Via denne tilnærmelse vil vi ligeledes belyse de rekrutteringsstrategier, de forskellige typer kriminelle og/eller ekstreme miljøer skaber via deres mangeartede aktiviteter.

Fælles for diverse grupper, bander og ekstreme miljøer er deres tilstedeværelse i en lokal kontekst, der igennem arrangementer som fester, demonstrationer og andre former for aktiv involvering skaber synlighed og derved mulighed for involvering og/eller for aktiv rekruttering af nye potentielle deltagere.

Ekstreme grupper, kriminelle netværk, bander og rockergupper repræsenterer i udgangspunktet forskellige værdier, målsætninger og kulturel viden, ligesom de agerer på forskellige måder i forhold til en større samfundsmæssig kontekst.

Det er derfor vigtigt at understrege, at der er forskelle mellem radikale miljøer og ekstreme grupper, der refererer til eller ligefrem er vokset ud af ideologiske orienterede protestgrupper eller agerer med reference til politiske ideologier sammenlignet med kriminelle netværk, bander og rockergupper. Det, som adskiller vejene ind i ekstreme og radikale miljøer fra kriminelle netværk, bander og rockergupper, er, at i den grad de benytter kriminalitet, er motivationen for den forskellig.

Kriminelle netværk, bander og rockergupper begår typisk kriminalitet for at opnå økonomisk profit, mens ekstreme grupper - i udgangspunktet - begår kriminalitet for at finansiere samfundsmæssige forandringer.

En ekstrem gruppe kan udgøre en hård kerne af kriminelle og ekstreme deltagere, som fungerer på baggrund af et større og potentielt ikke-kriminelt hele. Det kan være en protestbevægelse eller foreninger, der kan have samarbejdspartnere og støtter i det parlamentariske system og agere med reference til lovlige politiske aktører i det større samfund. Denne legale deltagelse kan foregå samtidig med, at den enkelte via sin deltagelse i den ekstreme del af protestgruppe eller forening oparbejder volds- og/eller kriminalitetskompetencer og eventuelt erfaring med brug af og anskaffelse af våben.

---

¹⁰⁶ Karpantschof, R. (2014). Violence that matters! Radicalization and de-radicalization of leftist, urban movements – Denmark 1981–2011. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: DOI: 10.1080/19434472.2014.977330

De såkaldte bander samles omkring kriminelle aktiviteter og profitmaksimering, men også i et fællesskab om andre ting, herunder sammenhold mod udpegede fjender. Disse forhold gælder ifølge politiet ligeledes for rockerne omend i en mere hierarkisk organiseret form, der virker på tværs af lokale territorier, klubhuse og landegrænser. For dele af deltagerne på tværs af miljøerne udgør vold og kriminalitet således potentielt en fællesnævner. Både ekstreme grupper, bander, rockergrupper og kriminelle netværk fungerer med reference til lokale, nationale såvel som internationale forhold.

Der er dog flere fællestræk end forskelle, når vi kigger på tværs af disse grupperinger og miljøer: De fleste deltagere i radikale og ekstreme politiske miljøer engageres i udgangspunktet af andre årsager end ideologiske¹⁰⁷. Mange bliver således involveret i miljøerne på baggrund af en mangesidig kombination af nysgerrighed, at andre venner færdes i miljøet, søgen efter spænding og fællesskab, beskyttelse og - for de ekstreme politisk-ideologiske miljøer - en mere eller mindre defineret følelse af social og/eller politisk indignation.

Motiver for deltagelse, der ligeledes kan findes på tværs af miljøerne, er den enkeltes behov for beskyttelse, ønsket om at beskytte andre, håbet om at opnå en i gruppen anerkendt position, at være "noget" og opnå et stærkt tilhørsforhold som del af gruppen. For bande-/rockermiljøerne kan dette ligeledes kombineres med interessen i at forøge egen prestige, at have magt og adgang til flere materielle goder. Deltagelsen i rocker-/bandemiljøerne og kriminelle netværk sker således også på baggrund af den enkeltes engagement i et netværk, der kriminaliseres igennem de aktiviteter, de laver sammen eller pga. eksistensen af kriminelle enkelt individer, netværk og bander i nærmiljøet.

Som det udfoldes i næste kapitel af rapporten, har det miljø, som den enkelte engageres i helt afgørende betydning for ændringen af hans refleksionsgrundlag, syn på verden, voldskapacitet og udviklingen af en ideologisk orienteret forståelses- og fortolkningsramme¹⁰⁸. Forstået på den måde at deltagelse medfører etableringen af en alternativ forståelses- og fortolkningsramme, samt at den enkeltes identitet og handlingsrepertoire med tiden forandres. Empirien viser, at identiteten og handlingsreper-

---

¹⁰⁷ Bjørgo, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug Fonteneserie

¹⁰⁸ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

Karpantschof, R. (2014). Violence that matters! Radicalization and de-radicalization of leftist, urban movements – Denmark 1981–2011. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: DOI: 10.1080/19434472.2014.977330

toiret typisk udvikles på *baggrund af deltagelsen* i grupperne – med andre ord skal eksempelvis ekstrem ideologi ikke forstås *som årsagen til deltagelse* i en ideologisk ekstreme gruppering¹⁰⁹. Grupperingerne og miljøerne reproducerer således praksisfællesskabet gennem personernes deltagelse. Ligeledes (re)produceres der en slags socialt og kulturelt konstruerede forståelsesdomæner, hvor bestemte tegn, aktører og handlinger tildeles betydning i modsætning til andre¹¹⁰, som nedtones, ignoreres eller sanktioneres.

Social og politisk indignation, nysgerrighed og fællesskab - indgange til den radikale venstrefløj

Ideologi er ofte ikke den primære årsag til at mennesker involveres i radikale og ekstreme miljøer¹¹¹. Men hvorfor og hvordan bliver de så engagerede politiske aktører i - i dette tilfælde - et udenom-parlamentarisk venstreorienteret miljø?

I 1980-90'ernes Danmark demonstrerer unge mod nedskæringer på uddannelsesområdet, arbejderne strejker, der var sammenstød mellem Christianitter og Politi, og kampen mod det svenske atomkraftværk Barsebäck var i fuld gang sideløbende med kampen mod både atomvåben og det løbske våbenkapløb mellem Østblokken og Vesten.

BZ-bevægelsen, der opstår i 1980'erne, vokser således frem på en baggrund af demonstrationer og politiske aktioner i ind- og udland og etableres med inspiration fra andre lignende bevægelser i hovedsageligt Amsterdam, Zürich og Berlin. BZ-bevægelsen stod bag etableringen af Ungdomshuset på Jagtvej 69 på Nørrebro i København i 1982, samme år som et tilsvarende hus blev etableret i Oslo - Blitzhuset¹¹². BZ-bevægelsen lægger grundstene for en aktivistisk politisk kultur baseret på happenings, civil ulydighed og brugen af gadekampe og andre typer både voldelige og ikke-voldelige aktionsformer i kampen for at opnå politiske mål.

Besatte huse, som Ungdomshuset eller Blitz huset i Oslo, blev etableret som alternative rum, hvor unge kunne være sammen og organisere kulturelle og politiske akti-

---

¹⁰⁹ *ibid*

¹¹⁰ Holland, D., Lachicotte J. W., Skinner, D., & Cain, C. (1998). *Identity and Agency in Cultural Worlds*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press

¹¹¹ Christensen, T.W. (2009). Den ensrettede mangfoldighed. I: Karpantschof, R., & Lindblom, M. (Red), *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, (s. 229- 251) København: Frydenlund & Monsun

¹¹² Karpantschof, R., & Mikkelsen, F. (2009). Kampen om byens rum. I: *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, (s. 19-41), Karpantschof, R. & Lindblom, M. (Red). København: Frydenlund & Monsun

viteter på egne præmisser. Ungdomshuset i København udgjorde for eksempel rammen om et veganerkøkken, en cafe, musiklokaler og var desuden en scene for punk og alternativ rockmusik samt for provokerende teater og politiske arrangementer.

Husene skabte således mulighed for deltagelse i en politiserende ungdomskultur for en ganske varieret skare af unge med forskellige interesser og baggrunde. De unge involveres typisk i alderen mellem 15 og 25 på baggrund af en række forskellige og kombinerede årsager.

Konkrete eksempler på veje til deltagelse på den ekstremistiske venstre fløj

Baggrunden for menneskers første kontakt med radikale grupper er mangeartede. Som det eksemplificeres af denne fortælling om Olav, der blev engageret i Blitzhuset i Oslo, var han blevet bevidst om Blitz, den norske udgave af BZ, fra mediernes. Men også fra de politiske kampe mellem politi og demonstranter om det besatte hus der blev udkæmpet i Oslos gader. Disse forhold etablerede huset, og det det stod for i hans bevidsthed, som fortællingen om hans først kontakt med BZ illustrerer:

Jeg gik på en skole, som var i nærheden af BLITZ huset. Vi var rimelig vilde med BLITZ, kan jeg huske. I slutningen af 80'erne var der rigtig mange gadekampe og demonstrationer mod nedrivning af BLITZ huset.

I: Nå, det var et spørgsmål dengang?

Olav: Jeg kan huske, at der var meget diskussion eller, at der var sådan dramatiske billeder i nyhederne, som gjorde et vist indtryk, og at vi kunne se meget alternativt klædte unge og punkere, som gik ind og ud af huset. Og de virkede farlige, og det virkede ligesom som et farligt og spændende sted, og man kunne se punkerne med høje hanekamme og alt sådan noget.

Olav etablerer referencer til huset i kraft af mediernes nyhedsbilleder, og fordi det ligger tæt på hans lokale skole og dermed tilbyder en konkret mulighed for engagement i et, i hans øjne, spændende ungdomsmiljø. Huset repræsenterer på en og samme tid et farligt og spændende sted med anderledes unge, der er sammen i en politisk kamp om fastholdelse af alternative muligheder i byen. Husets beliggenhed og mediernes gør, at han bliver nysgerrig i forhold til alt, der vedrører huset; de unge, fællesskabet, aktiviteter og de sager de kæmper for. Olav fortæller videre, hvad der bliver hans første skridt ind i huset og ind i en alternativ og politisk ungdomskultur:

Så havde vi en nysgerrighed omkring det [Blitz] ganske tidligt. Og jeg tror også, at der var en nysgerrighed omkring alt muligt, egentlig. Altså, vi så den der 'Christiane F' film, der gjorde et vældigt stærkt indtryk, men det som var sådan udslagsgivende, var vel, at vi skulle skrive en artikel til skoleavisen. Og der interviewede vi en som arbejdede i bogcafeen, og som fortalte, at BLITZ huset var et anarkistisk sted og forklarede, hvad anarkismen var for noget. Der var jeg måske 13-14, og der umiddelbart tænkte jeg, at det virkede som sådan et frihedssted, hvor der ligesom var åbent og frit for alle, og hvem som helst kunne komme, og man kunne gøre, hvad man ville, og så var det sådan, at de kæmpede for mange gode ting, dyrenes rettigheder og mod racisme og ja, en masse forskelligt. Jeg så lidt op til dem, virkeligt, som spændende og anderledes. Og så tror jeg, at nogle af grundene for mig personligt, selvom jeg ikke var bevidst om det, var vel, at nogle år tidligere, så var jeg blevet mobbet på skolen og følte mig meget udenfor. Og at jeg så ligesom BLITZ huset som et sted, hvor man kunne komme ind og blive taget imod med åbne arme og blive en af dem. Så efter jeg havde lavet interviewet, så begyndte jeg at gå til koncerter.

Citatet illustrerer, hvordan personlige, sociale, politiske og den konkrete mulighed for deltagelse spiller sammen i Olavs engagement i Blitz. Blitz-huset repræsenterer således en mulighed for at blive en del af 'noget', som Olav ser som et alternativt kombineret med deres fællesskab i kamp for, i hans øjne, gode sager som dyrenes rettigheder og mod racisme. Huset giver i Olavs optik potentiel adgang til et spændende og inkluderende fællesskab, der vil tage imod ham med 'åbne arme', i kraft af den anderledeshed, som huset repræsenterer i forhold til skolen, som udgør et negativt sammenligningsgrundlag. Der er således både tale om synlighed, politiske sager og unge, der virker attraktive samt muligheden for at blive en del af et, i Olavs øjne, alternativt og inkluderende fællesskab. Som Olav også er på udkig efter, i kraft af at han har negative erfaringer med skolen, som et sted hvor han føler sig udenfor og mobbes.

Et andet eksempel på veje til deltagelse og engagement er Christians, hvor lige dele nysgerrighed og politisk indignation var hans udgangspunkt for et mangeårigt engagement i først den aktivistiske og siden den ekstreme del af det udenomsparlamentariske venstreorienterede miljø i København:

Jeg var 17 år, og havde set nogle blade ligge omkring på mit gymnasie. De udgav et eller andet blad, der hed Avanti. Så jeg læste det med interesse for de emner, der var i det, og så

så, at det var Rebel¹¹³, der udgav det. Og gik til et af deres ugentlige møder med den intention; få lidt viden om, hvad de lavede og måske engagere mig i, hvad var det egentlig?... Det var en... ja, en radikal venstrefløjsorganisation, ikke voldelig, men udenomsparlamentarisk. Eller jeg ved ikke, om man kan kalde den radikal. Men en udenomsparlamentarisk venstrefløjsgruppe for unge, som var anti-EU, anti-racisme, anti-kapitalisme og mere i den dur. Så de havde sådan en profil, der lå meget tæt op ad det autonome miljø, men var meget mere tilgængelig.

Udtalelsen giver indblik i, hvordan Christian både er søgende og har et i udgangspunktet diffust ønske om deltagelse i en løst defineret politisk venstreorienteret retning knyttet til nogle overordnede mærkesager. Samtidig føler Christian sig tiltrukket af De Autonomes fællesskab, men føler også, at det ikke er så let tilgængeligt.

I 1990'erne opstår De Autonome på baggrund af BZ-bevægelsen, da denne går i opløsning i start 1990'erne. De viderefører aktiviteter i Ungdomshuset og et andet besat hus i Baldersgade på Nørrebro i København. De Autonomes politiske idealer kommer til udtryk i protesterer imod globaliseringen, social ulighed, kapitalisme og vestlig imperialisme samt kampen mod racisme, homofobi og for kvinders rettigheder. I 1992, efter et bombeattentat i Søllerødgade på Nørrebro hvor en ung anti-racist blev dræbt, etableres en aktionsgruppe - Antifascistisk Aktion (AFA) - på baggrund af dele af det autonomes miljøes oplevelse af et voksende behov for en stærkere antifascistisk organisering, for at være parat til at forsvare sig, også med voldelige midler.

Christian forklarer yderligere om hans baggrund for gerne at ville involveres i netop det miljø omkring de Autonome:

Jeg tror, jeg havde en eller anden form for politisk bevidsthed og en bevidsthed om, at der skete nogle ting i verden, som var uretfærdige... og som jeg havde lyst til på en eller anden måde at involvere mig i kampen imod. Og det var jo især miljøspørgsmål sådan noget med at regnskoven blev fældet, og at jorden blev taget fra indianere i Sydamerika og sådan noget. Og også EU spørgsmålet omkring den anden folkeafstemning, at vi synes, det var frustrerende, at folket havde sagt én ting... befolkningen havde sagt én ting, og så blev der ændret nogle kommaer, som jeg så det, og så blev det lagt ud igen. Et år efter kom det til folkeafstemning igen og... der sagde vi så ja, og det synes jeg også var sådan et overgreb på

---

¹¹³ REBEL (1992-), socialistisk ungdomsorganisation dannet i september 1992 af unge fra Venstresocialistisk Ungdom (VSU), BZ-bevægelsen, og lokale aktionsfora som Gadens Parlament o.lign. Enkelte unge medlemmer af Socialistisk Arbejderparti (SAP) og tidligere medlemmer af Danmarks Kommunistiske Ungdom (DKU) deltog i dannelsen af REBEL. Lokaliseret d. 28.10.2016 på: <http://www.leksikon.org/art.php?n=2133>

demokratiet i den forstand. Så jeg tror, det var med den bevidsthed, at jeg synes, at de grupperinger, som Rebel og det autonome miljø, de havde fat i et eller andet, som jeg var sådan politisk enig i. Og så, det var i hvert fald én side af historien, det var sådan den på det tidspunkt, bevidste side af historien, så kan jeg jo altid tolke i bagklogskabens lys, at der måske også har været nogle andre motivationer for det.

Det, som citatet med alt tydelighed viser, er, at deltagelsen i en radikal gruppe knytter an til mere eller mindre specifikke politiske kontekster og hændelser, som kan medvirke til yderligere at forstærke og retningsgive en politisk indignation - som den specifikke sag om folkeafstemningen om EU i 1993, hvor der udbrød store uroligheder på Nørrebro med affyring af skud mod folkemængden.

Mennesker, der engager sig i radikale grupper, synes at handle på baggrund af forskellige, men rationelle interesser og følelsesmæssige ønsker om at handle og deltage på baggrund af ofte nogle i udgangspunktet forholdsvist løst definerede politiske og sociale sager kombineret med søgningen efter det, der betragtes som spændende og identitetsgivende fællesskaber.

Unge involveres i radikale miljøer af forskellige årsager. Samtidig synes det af stor betydning for deltagelsen i et miljø, som for eksempel miljøet omkring de besatte huse, at der dér tilbydes en alternativ forståelse af samtidens forhold, en ramme om et socialt og politisk engagement og et fællesskab på andre præmisser end de der f.eks. findes i skolen og i det resterende samfund. Samtidig suger (venstre-)radikale miljøer også unge til sig, når forskellige dele af miljøet, hver især og tilsammen, genererer mulighed for at åbne sig mod omverdenen via sociale aktiviteter som gadefester og koncerter samt politiske aktiviteter som demonstrationer. Som Christian fortæller:

Det er sådan udadvent, og man laver demonstrationer, hvor alle kan komme. Vi lavede blade, vi gik ud og solgte til alle de unge folk med dreadlocks. Der havde vi klart sådan en målgruppe i øjnene. Sådan nogle efterskoleagtige elever, kaldte vi dem. Det var vores segment. Det var efterskolesegmentet. Sådan lidt alternative søgende unge mennesker, som mig selv, som vi selv havde været. Men på den anden side var det også sådan, når folk så kom til vores fester og vores steder, så var vi måske ikke de mest imødekommende. Jeg kan huske, jeg synes folk var rigtig flinke, da jeg begyndte at komme i Børnehuset. Jeg havde det i hvert fald selv sådan, at det også var min ting, så hvis andre kom udefra, så skulle de også være ligesom værdige eller sådan noget. Men det tror jeg er noget personligt på en måde. Men jeg tror, der var sådan en åbenhed og en velkommenhed, men jeg så det ikke, som en strategi. Men der har jo nok..., måske været noget i forbindelse med de der blade,

man gik og solgte, og den måde man... opsøgte folk, eller den måde man kommunikerede til folk via fester.

Folks deltagelse i de sociale og/eller politiske sammenhænge bevirker, at nogle af dem suges ind og engageret sig i miljøet, for med tiden at udvikle en ideologisk overbevisning og engagement på baggrund af den forståelses og fortolkningsramme, der er mere eller mindre etableret blandt diverse deltagere, som udpeges for dem.

Med fællesskab følger social læring og grundstenene til et politisk engagement

Deltagelse i sociale miljøer medfører altid en form for situeret læring. Den nyankomne tilegner sig - i den grad den enkelte identificerer sig med miljøet - dets sociale spilleregler, værdier og normer, der videreformidles af andre deltagere på subtile måder via tegn på opmuntring eller sanktioner, som med tiden influerer deltagerens handlinger og adfærd i miljøet.

Som nedenstående eksempel, om Hans Peters veje til deltagelse, viser, udpeges belægtede steder for ham via andre venner fra det Fri Gymnasium, hvor han går. Det Fri Gymnasium, der blev etableret i 1970, er et eksperimenterende venstreorienteret gymnasium, der siden 90'erne er flyttet til Nørrebro i København.

Social udpegning binder sociale fællesskaber sammen. Erfarne deltagere, det vil sige, de der har været en del af fællesskabet længe, udvikler en type følsomhed eller præference for, hvad der kvalificerer som en del af 'det gode liv'. Det vil sige, de udpeger, via de valg de træffer, steder de går hen, måden de ser ud på etc., hvad der kan betragtes som attraktivt, spændende og interessant i 'verden'. Al social udpegning har moralske dimensioner i form af at steder, mennesker, handlinger, værdier med mere vurderes som henholdsvis positivt, mens noget andet omvendt betragtes som negativt, uinteressant eller bliver irrelevant, når den enkelte måske slet ikke 'får øje på den mulighed', på baggrund af den kulturelle viden, det sociale fællesskabet deler¹¹⁴.

Ungdomshuset, Børnehuset i det indre København samt Månedstidningen Propaganda - der informerede unge om aktiviteter på den yderste venstrefløj - er eksempler på dele af det, der tilsammen i starten af 90'erne udgjorde et større aktivistisk venstre-radikalt miljø, der var opstået på baggrund af en socialistisk vision.

---

¹¹⁴ Hasse, C. (2002). *Kultur i bevægelse: fra deltagerobservation til kultur-analyse - i det fysiske rum*. København: Samfundslitteratur,

Miljøet var forankret i og informeret af BZ-bevægelsens generelle skepsis for magthavere og bevægelsens politiske aktivisme med inspiration fra andre oprørs- og protestbevægelser i udlandet.

Som Hans Peter fortæller, har mange af eleverne fra det Fri Gymnasium også et forhold til Ungdomshuset og beslægtede steder. Eleverne forsætter for eksempel deres fredagsbar i gymnasiet hen til andre steder, der repræsenterer samme klientel og stil, som det miljø han allerede var en del af. Det er disse steder, deltagerne i fællesskabet ser og drages af, da de i deres øjne kvalificerer som spændende og relevante. Hans Peter har også en politisk interesse, men, som han siger, det er det sociale, der tiltrækker ham. Samtidig bevirker hans deltagelse i det sociale også, at han introduceres til politiske aktioner som for eksempel en demonstration. Demonstrationen fortolkes i miljøet som vigtig på baggrund af en ideologisk defineret forståelses- og fortolkningsramme omkring, hvem der er 'venner og fjender', 'hvad problemerne er', og, ikke mindst, hvad 'løsningen' er, som igen retningsangiver den nødvendige handling. En forståelse som Hans Peter - i den grad han identificerer sig med miljøet - med tiden vil tilegne sig, og som også vil præge hans syn på og forståelse af verden og hans position i den.

Eksemplet illustrerer således, hvordan Hans Peter først bliver engageret i et socialt miljø, der bevirker at andre ligesindede mennesker, aktiviteter og steder udpeges i kraft af hans engagement i det specifikke miljø. Som han fortæller om hans tidlige deltagelse:

Der var Fredagscafe på Det Fri Gymnasium, så gik vi til fester i Ungdomshuset, tog til fester i Børnehuset eller i Stengade.¹¹⁵ Altså, gik rundt i nogle besatte huse og festede eller bare festede i gaden. På den måde var det jo en del af en fælles kultur. Og der har vi været i Ungdomshuset og høre musik, som 15 årig... Det var et enormt fedt liv og så også at mødes med damer osv., gjorde at det helt klart var det sociale og ikke det politiske. Men som 19-årig der tager jeg så til Lund til min sådan første demonstration, hvor der var vold.

I: Og hvad var årsagen til, at du deltog i det.

Hans Peter: Det var helt tilfældigt. Altså, jeg gik på Det Fri Gymnasium. Lige pludselig hører jeg, at der er fem busser, som kører fra Folkets Park. Jeg har en af mine venner, han kommer fra samme by som mig. Han har ikke noget med Det Fri Gymnasium at gøre, men vi snakker meget politik. Så løber jeg hjem til ham og siger 'hey, der kører busser til Sverige. Vil du ikke med? Der er nogle demonstrationer mod nazister'. Og så siger han 'jo, jo, lad os bare gøre det'. Og så hoppede vi ombord på busserne, og så kørte vi så dertil. Og der

¹¹⁵ Et musiksted med undergrundsmusik på Nørrebro, København.

kendte jeg selvfølgelig nogle af dem, som arrangerede det, som var aktive i AFA¹¹⁶, og der var mange også tidligere BZ'ere, som tog med der. Det har været i -94.

I: Og det er vel Nørrebro, der er omdrejningspunktet?

Hans Peter: Ja. Fuldstændig.

I: Det er et lille geografisk miljø reelt set, hvor tingene foregår på, vel. Så der må jo være enormt stort overlap mellem dem, der er engageret i ting der.

Hans Peter: Helt klart.

Hans Peter har interesse for politik, som han diskuterer med vennerne, men hans engagement er i udgangspunktet hovedsageligt motiveret af det sociale, fællesskabet, musik og 'damer'. Men miljøet bevirker samtidig, at han "hører, at der er busser, der kører til Sverige", hvor han deltager i en demonstration i Lund i 1994, der af tidligere venstrefløjsaktivister fra både Danmark og Norge beskrives som ekstremt voldsom. Hans Peters involvering i demonstrationen sker tilfældigt - samtidig er aktiviteten en naturlig del af det miljø, han færdes i, hvilket gør, at han hører om busserne og får en kammerat med. Han tager med, fordi han tilfældigt hører om det, men demonstrationen får konsekvenser for hans videre politiske engagement, syn på samfundets magtinstanser og position i miljøet.

Som citaterne viser, opstår den enkeltes deltagelse gennem miljøets mangeartede aktiviteter, der udspringer af en større kontekst, hvor bestemte politiske mål er i fokus. Hvilket i en kompleks proces spiller sammen med den enkeltes søgen efter aktivt at handle politisk og socialt og være en del af et fællesskab. Der er således ikke tale om, at mennesker engageres på baggrund af en i miljøet etableret strategi for rekruttering, men snarere at det venstreradikale miljø fra 1980'erne og frem til Ungdomshusets endeligt i 2007 via fester, koncerter, demonstrationer og pamfletter synliggør en mulighed for den enkeltes engagement i et politiseret fællesskab, hvor han eller hun samtidig introduceres til medierende kulturelle objekter, som andre mennesker udpeger i samtaler og social interaktion og aktiviteter. Miljøet bliver både motiverende og retningsangiver for deltagerens (fremtidige) handlen i den grad, de identificerer sig og bliver en aktiv del af det.

De Besatte huse, der eksisterede i storbyen fra 1970'erne og til midt 00'erne, og andre alternative politiske miljøer er således eksempler på muligheder, hvor unge på

---

¹¹⁶ Antifascistisk Aktion er en antifascistisk gruppe med udspring i det venstreradikale miljø i København, der kæmper mod fascisme igennem aktioner, demonstrationer, kampagner, forebyggelse, hjemmesider og koncerter. Lokaliseret d. 31.10.2016 på [:http://www.antifa.dk/](http://www.antifa.dk/) https://sv.wikipedia.org/wiki/Antifascistisk_aktion

udkig efter spænding, fællesskab - og potentielt en spirende politisk interesse - kan deltage i alternative modkulturer med politiske over- eller undertoner - alt efter hvor i miljøet den unges engagement etableres og udspiller sig.

Social og politisk indignation, musik og fællesskab - indgang til den ekstremistiske højrefløj

Europa ser i 1980'erne og 1990'erne en genopblomstring af bevægelser, der på baggrund af højreekstremistisk tankegods¹¹⁷ begår voldelige overfald på flygtninge og immigranter, hvilket medførte en stadig mere intens offentlig diskussion.

For første gang i årtier blev racisme, antisemitisme og fjendtlighed mod udlændinge, og mennesker der kategoriseres som sådan, et spørgsmål af fornyet betydning i både Skandinavien og resten af Europa.

Hvert enkelt land har i høj grad sin egen historie i forhold til fremvæksten af højreekstreme bevægelser, men både Tyskland og Sverige har af historiske årsager en lang og uafbrudt tradition for højreekstremistiske partier, grupper og bander med racistiske og nazistiske overtoner¹¹⁸.

Danmark, men især Sverige, modtager et stigende antal flygtninge fra Mellemøsten i 1980'erne og Balkan i 1990'erne, hvilket bevirker at den ekstreme højrefløj får fornyet momentum. Dele af befolkningens diffuse følelser af utilfredshed bliver af adskillige partier på den parlamentariske højrefløj italesat som, at de 'får mindre end, hvad de har krav på' på grund af 'de mange flygtninge' fra Libanon og det tidligere Jugoslavien. Dette medfører, at adskillige mennesker stiller spørgsmål ved, om 'vi' skal modtage asylansøgere og indvandrere, når unge mennesker - som de forklarede - manglede jobs og steder at bo¹¹⁹?

Diskussionen er ophedet, og debatten intensiveres yderligere, da der udføres en række brandattentater, hærværk og chikane mod privatboliger beboet af flygtninge og

---

¹¹⁷ De vigtigste spørgsmål og værdier, der kendetegner og går igen på tværs af det, vi kalder højre ekstreme bevægelser, miljøer eller grupper, er: autoritarisme, anti-kommunisme/-socialisme, anti-liberalisme, militant nationalisme, racisme/fremmedhad, anti-semitisme, islamofobi samt en generel intolerance i forhold til minoriteter. Yderligere elementer omfatter guldaldermyter, en partikularistisk moral og brugen af overvågning, chikane og vold som et legitimt instrument i kampen for at opnå politiske mål. Bjørge, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehougs Fonteneserie

¹¹⁸ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

¹¹⁹ ibid

indvandrere og et flygtningeskib ved Islands Brygge i København overmales med hagekors og udsættes for en bombetrussel¹²⁰.

Den politiske konflikt fremstilles som en krigslignende tilstand med kun en vinder i den svenske producerede Hvid Magt musik. Musikken medvirker til, at dele af de unges uklare antagelser får faste konjunkturer og bliver til et sammenhængende billede af en kulturkamp mellem 'dem og os', i det der fremstilles som en pågående 'kamp om og ret til at bevare den oprindelige (hvide) nation og kultur'¹²¹.

De to nynazistiske pladeselskaber Nordland og Ragnarock Records producerer og sælger musik, der opfordrer til angreb og mord på jøder, homoseksuelle, indvandre-re/flygtninge og venstreorienterede. En givtig forretning der sammen med salg af T-shirts og andet nynazistisk propaganda i Europa skaber en økonomisk gevinst, der muliggør yderligere aktivitet.

De svenske pladeselskaber var tilknyttet forskellige nynazistiske grupper - deriblandt Danmarks Nationalsocialistiske Bevægelse - DNSB -, det nynazistiske netværk Blood & Honour og den engelske terrorgruppe Combat 18 og andre nynazistiske grupper i Tyskland, Østeuropa og USA.

De højreekstremistiske tendenser fortsætter ind i og op gennem 1990'erne. I den periode er voldelige overfald på mennesker i gaderne støt stigende både i Danmark og Sverige kombineret med politisk motiverede bankrøverier, bombninger og mord udført af mennesker med relationer til det ekstreme højre¹²². Hændelser der gør racistiske og ny-nazistiske grupper synlige både i medierne og i gadebilledet.

Miljøet i Danmark er på daværende tidspunkt stort sammenlignet med tiden frem til slut 80'erne, hvilket skaber mulighed for deltagelse og engagement. Som det nedenstående citat viser, bidrager Hvid Magt musikkens tekster med input til lytterens opfattelse og ikke mindst fortolkninger af samfundsmæssige begivenheder, samtidig med at musikken potentielt yderligere medvirker til at udstikke lytterens opmærksomhed og nysgerrighed i bestemte retninger.

Som Mikaels nedenstående udtalelse viser, kan der typisk være en interesse i historie og fascination af højreekstremistiske Skin Heads på grund af deres voldelige udstråling med blanke støvler, stramme jeans og bomberjakker. Fascinationen af historie, skinheads og Hvid Magt musik kombineret med et socialt netværk, hvoraf nogle af

---

¹²⁰Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://www.faktalink.dk/titelliste/hoejreekstremisme-og-nynazisme-1/betydningen-af-hoejreekstremismen-i-danmark>

¹²¹ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

¹²² ibid

kammeraterne havde forbindelser i DNSB, må antages tilsammen at have udløst hans interesse for den ekstreme højrefløj. Som han fortæller:

Jeg lyttede meget til noget ekstrem-musik. Det gør jeg stadigvæk. Begyndte at høre meget Black Metal og især North Black metal. Og det var sådan grundholdningen, at det var meget sådan fascistisk og masser af referencer til det Tredje Rige osv. Og så ved jeg sgu ikke... på en eller anden måde så blev det sådan. Jeg spillede også selv musik og Black Metal og... os, som var i det der band, det blev sådan... nå, men så heilede man og sådan, og der var ikke noget i det. Det var bare sådan 'Sieg heil'. Og dem som vi sådan kom sammen med, og dem vi spillede sammen med, det var sådan en del af det der. Og sådan stille og roligt så kom der egentlig sådan mere og mere politik ind over. Jeg begyndte at læse om højrefløjen og begyndte at læse gamle fascistiske... begyndte at læse Mussolini og hvad hedder det Jernskjorterne... Jeg har altid været interesseret i historie, også da jeg gik i skole ... Men så begynder jeg egentlig at læse meget om de danske Østfront frivillige og Frikorps Danmark og sådan noget og så stille og roligt, så kørte den egentlig derfra.

Fra Mikael's forkærlighed for ekstrem musik er der en glidende overgang til, hvad der kan kategoriseres som Hvid Magt musik. Der er andre af hans kammerater, der har en interesse for og/eller forbindelser til det ekstreme højre, som også medvirker til at gøre det naturligt at heile - hvilket i de fleste miljøer ville medføre sanktioner og opfattes som socialt uacceptabelt. Som Mikael også videre fortæller, er det en kammerat, der introducere ham til DNSB på baggrund af Mikael's interesse for historie knyttet til 2. Verdenskrig og det Tredje Rige.

Jeg startede med at selv at blive interesseret i det. Altså, så begyndte jeg at blive meget sådan, at jeg synes kraft æde mig... det var galt, og der myldrer millioner af racefremmede ind, og alt det der gøgl, ikke. Så var jeg med ovre ved min kammerat, som var medlem af DNSB, fordi der var et foredrag, hvor de havde en tidligere østfrontfrivillig hende og fortælle i huset ovre i Greve, hvordan det havde været at være på Østfronten og sådan noget. Så var jeg med derovre, sgu ikke fordi jeg synes DNSB var fedt... Det er vel i 1998-99. Så ender det med, at der er fest bagefter. Så bliver jeg skidefuld, og det er jo meget sjovt at være derovre, og så får jeg meldt mig ind i DNSB den aften der og var derovre nogle gange. Og jeg synes lidt, de var nogle båtnakker mange af dem, der var der. Så holdt DNSB sammen med dem, der hedder Dansk Front. Det var jo næsten lige startet dengang. Sådan en Aarhusbaseret hollandsk organisation. De holdt en koncert i Aarhus med nogle tyske og nogle svenske bands sådan nogle DNSB band... Så var jeg med til den koncert derovre. Og her møder jeg nogle af de folk fra Aarhus. Og så falder man jo i snak med dem, og finder ud

af det var måske lidt mere mig. Så udveksler man telefonnumre, og så gik der et par dage, så fik jeg en SMS, om jeg ville med til firmafest, som det jo nok så fint hedder. Det var så med White Pride hooliganfraktionen.

Mikaels ordvalg, om at han i starten selv var blevet interesseret i den ekstreme højrefløj, fordi "det myldrer ind med millioner af racefremmede", vidner om, hvordan musik, internet, bøger og sandsynligvis samtaler med kammerater medvirker til, at den enkelte optager nye ord og forståelser, som igen skaber en bestemt fortolkning af den samfundsmæssige kontekst - i det her tilfælde flygtninge der kommer til Danmark i slut 90'erne.

Mikaels opfattelse af situationen kombineret med hans generelle interesse for 2. Verdenskrig gør et foredrag arrangeret af DNSB attraktivt at deltage i, hvilket medfører, at han melder sig ind i organisationen, på trods af at han opfatter de andre som nogle "båtnakker". Indmeldelsen fører ham til andre lignende sociale engagementer, hvor andre deltagere med tilknytning til andre grupper på den ekstreme højrefløj er til stede. Det åbner for Mikaels mulighed for at bevæge sig videre i miljøet og finde sammen med andre, som iflg. Mikael passer bedre sammen med hans opfattelse.

På trods af at de der involveres i ekstreme grupper ofte til at starte med har diffuse ideologiske orienteringer, er det netop deltagelsen i de sociale aktiviteter og den udpegning, der finder sted i disse sammenhænge, der med tiden gør at den nye deltager tilegner - og identificerer sig med det ideologiske tankestof. Som en anden tidligere nynazist, Preben, forklarer:

Da jeg søgte hen i det her, der var det selvfølgelig helt på et lavpunkt, og jo mere ind i det man kommer, jo mere vokser det, ikke. Og jo mere tager det om sig. Man får input fra andre og diskuterer det igennem osv., ikke. Det er ligesom en rockerklub, ikke. Man starter helt uvidende om, hvad klubben går ud på. Og jo længere op i hierarkiet man kommer, så ved man lige pludselig det hele.

Polarisering, konfliktuelle forhold og kollektive bevægelser engagerer mennesker

Opblomstringen af en nynazistisk bevægelse i Danmark med inspiration og kontakter til både Tyskland, Sverige og England giver samtidig grobund for en samling af den ekstreme venstrefløj. Den voldelige konflikt gør, at kampene intensiveres mellem unge på den ekstreme venstre- og højrefløj i gaderne i hovedsagligt København og de større

byer i provinsen. Nogle unge engageres i kampen, mens andre positioneres som henholdsvis højre- eller venstreekstemister og overfaldes alene på grund af tøj og hårstil.

Den ene form for ekstremisme virker befordrende for andre og modsatrettede ekstremister¹²³, således at den forøgede aktivitet fra den ekstreme højrefløjs side bidrager til at De Autonome får en fokuseret sag at kæmpe mod, efter BZ er gået i opløsning i starten af 1990'erne.

En udvikling som beskrives nedenfor, først af en tidligere Autonom deltager i kampene og dernæst af en tidligere deltager i Ultra White Pride fra Århus. Hans Peter - tidligere autonom - fortæller:

På det her tidspunkt er Nazibevægelsen i Danmark ret central. Der bliver produceret rigtig mange CD'er herfra, og der er en del demonstrationer. Rudolf Hess demonstrationer og sådan noget, som er hernede (i Danmark). En amerikaner har investeret i huset i Greve, så de har fået en Nazibunker der. Og mange af tingene udspringer derfra i forhold til et hus i Aalborg. Blood and Honour får et hus på Fyn, og svenske og tyske nazister kommer hertil. BZ-bevægelsen dør lidt ud. Der er 18. maj. Der er en fra IS (Internationale Socialister), som bliver bombedræbt. Antifascistisk Aktion bliver startet op i 92 og lever i høj grad på kampen mod nazismen. De organiserer de her store demonstrationer, så det afløser lidt BZ-ideologien. Der har været sådan en fase på en 4-5 år, hvor BZ bevægelsen er død i slutningen af '80'erne, til AFA (Antifascistisk Aktion) opstår. Men så er det mange af de nye autonome, som går ind i AFA. Men det bliver meget militant, sådan, det er meget direkte, at kunne se de er onde. Kig dem i øjnene, slå dem ned, stå og kast sten imod hinanden osv., i stedet for at være imod Nestlé eller Texaco, og der er måske ikke de der store fjende billeder. Der er ikke apartheid mere, som vi kan have som stort fjendebillede, og vi har ikke nogen Vietnamkrige, kapitalismen er meget diffus, men man føler sig lidt utryg, fordi der går historier omkring Nazister, der overfalder autonome. Jeg er aldrig blevet overfaldet af en Nazist og aldrig blevet truet af en Nazist. Men alligevel har man en indre frygt, hvis du går rundt som 19-20 årig på Amager, og du ser en Grønjakke¹²⁴ komme gående med dansk flag, og du har dreadlocks osv., og er autonom i tøjet, så er du nervøs, fordi historien er, at du bliver overfaldet. Så jeg gik rundt med en peberspray, og jeg tror, jeg vender den frygt til magt, ved at være den som overfalder dem.

---

¹²³ Interview af Chris Holmsted juni 2016

¹²⁴ Grønjakkerne opstod i 1980'erne som en løst sammenhængende racistisk bande, med det amerikanske sydstatsflag som symbol og sloganet 'Hvid Magt'. Den mest kendte gruppe af Grønjakker opstod i 1984/85 i København. Jf. Bjørgo, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehougs Fonteneserie

De højreekstremistiske grupper med forbindelser til Tyskland, England, Sverige og USA og deres forøgede indtjening muliggør, at de kan etablere sig med klubhuse i både hovedstadsområdet og provinsen. Hvilket tiltrækker (endnu flere) unge og engagerer dem i, hvad der i det offentlige rum udvikler sig til en voldelig kamp med overfald, personovervågning og chikane af mennesker, gensidigt kategoriserede af begge fløje, som politiske modstandere og fjender.

Unge, der er engageret i kampen mellem på den ene side det ekstreme højre og det ekstreme venstre, identificerer hinanden som tilhørende den ene eller anden kategori på baggrund af hårstil og tøj. Unge udsættes således for - og udsætter potentielt andre for vold alene på baggrund af forestillingen om 'den anden' som værende en af enten de højreekstreme/nynazisterne eller de venstreradikale/autonome. Som citatet viser, skaber disse kategorier yderligere frygt og potentielt en oplevelse af at skulle beskyttes, da den enkelte er bange pga. rygter om vold, hvis han eller hun viser tegn på tilhørsforhold til en af de to grupper.

Fortællingerne om (ny)Nazismen og overfald, og den frygt de skaber, gør, at unge involverer sig, hvorved 'kampen mod Nazismen' etableres. Kampen legitimerer opfattelsen af en modstander, der skal bekæmpes og holdes nede med vold, og som kan identificeres på baggrund af tøj og en følelse af, 'at kunne se de er onde'. For eksempel Hans Peter vender frygten til magt ved at overfalde unge, der kategoriseres som nazister, og som derfor i hans øjne bliver legitime mål for vold.

De gensidige angreb/modangreb synes at polarisere byrummet for en del af de unge, hvorigenem 'kampen mod Nazismen' kommer til at afløse større ideologiske mærkesager for den ekstreme venstrefløj, samtidig med at den også fokuserer 'kampen' for de højreekstremistiske grupper.

Den ene ekstreme gruppes etablering bevirker, at unge mobiliseres i kampen for - eller som i dette tilfælde - imod, de budskaber, handlinger, aktiviteter og offentlige begivenheder, som de højreekstremistiske grupper, i nærværende eksempel, står bag.

Mikael, den tidligere højreekstremist, fortæller ligeledes om 'kampen' mod de venstreekstreme, og hvordan højreekstremisterne i Aarhus stod stærkt, i modsætning til i København hvor de Autonome var i flertal. Derfor overfaldt de Aarhusianske højreekstremister unge, de kategoriserer som værende venstreekstremister, hver gang en højreekstremist blev udsat for vold i København. Som Mikael fortæller:

Og så skete det jo i København på et tidspunkt, der var der en hel masse folk, der fik tæsk hjemme, altså fra højrefløjen, som blev opsøgt og fik nogle på låget.

I: af de autonome?

Mikael: Ja, vi kunne ikke rigtigt gøre noget, for vi var ikke nok derovre. Men det er da lige meget. Hver gang der er en eller anden, der har fået en på hovedet der, så sender lederen en SMS eller ringer til os. Så går det da bare ud over en af dem herovre. Så når de har fået nogle på låget, så får de bare... 'Det kan I lige tage videre og så fortælle, vi har fået tæsk nu, fordi sådan og sådan. Næste gang der sker et eller andet, smadrer vi bare en anden. Så... slap af med det der, ikke også!... For hver gang det gør ondt på nogle derovre, så kommer det til at gøre ondt på en af jer her i byen. Kan I fatte det?'

Citaterne viser, hvorledes deltagelse skaber en klar opfattelse af 'dem og os', der legitimerer volden. Men udsagnene fortæller også, hvorledes etableringen af en gruppe og dennes aktiviteter, bevirker at unge finder sammen og handler for - eller i opposition til - den gældende dagsorden.

Involvering og engagement i ekstreme grupper knytter sig således til større dagsordener og en kollektivt funderet samfundsbevægelse, der både udspiller sig i det offentlige rum, i medierne og i kulturelle sammenhænge som i for eksempel musik og ved koncerter. Samtidig formidles 'kampen' og den tilhørende dagsorden om overfald som et cirkulerende narrativ¹²⁵ blandt venner og fjender, der polariserer dele af ungdommen ved at udpege 'kampen og fjenden', hvilket drager endnu flere til deltagelse.

Rekruttering på den ekstreme højrefløj

Ekstreme deltagere og grupper agerer, som ovenfor illustreret, som respons til, hvad de opfatter som, problemer og konfliktfyldte forhold i deres samtid, samtidig med at de former igangværende konflikter via budskaber, aktiviteter og reaktioner samt modreaktioner på andres inklusive deres modstanders handlinger.

I 1980'erne og 90'erne var det fælles engagementer, som marchen til minde om Rudolf Hess, koncerter og andre events, der synliggjorde den ekstreme højrefløj og dens budskab. Især Hvid Magt musik medvirkede, som tidligere nævnt, til at sprede det ideologiske budskab¹²⁶ til mange mennesker, samtidig med at Hvid Magt koncerter også fungerede som kontaktskabende events, hvor nye netværk opstod og eller forstærkedes, hvilket dette citat vidner om:

---

¹²⁵ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

¹²⁶ Simi, P. (2015). *America Swastika - inside The White Power Movement's Hidden Spaces Of Hate* (2. edit.). Lanham: Rowan & Littlefield

Altså, meget blev forbundet gennem koncerter i andre lande. Sådan at der var koncerter i Sverige og koncerter i Tyskland... Ja, først og fremmest de to lande. Eller der kunne være sådan Hess-marchen i Danmark. Eller sådan nogle markeringer, hvor man havde kontakt over landegrænserne.

Igennem de sidste 10 til 15 år synes musik og kortfilm på internettet at have fået afgørende betydning for rekrutteringen af unge til den ekstreme højrefløj. Musikken og propaganderende kortfilm spredes på internettet, hvor de influerer unges forståelses- og fortolkningsramme og potentiel sår kimen til (en yderligere) involvering og engagement. Desuden synes fodboldkampe og dertilhørende hooliganmiljøer at udgøre en arena for rekruttering for hovedsagligt den ekstreme højrefløj samt rocker- og bande-grupperinger.

Fælles for rekrutteringsstrategierne på tværs af tid, ideologisk orientering eller kampen om profit er, at det - uanset målet for de involverede - ofte er ældre og erfarne deltagere, der rekrutter yngre potentielle deltagere.

Som nedenstående eksempel illustrerer, kan en rekrutteringsstrategi, der tilrettelægges af ældre og erfarne deltagere, intensivere samfundsmæssige skillelinjer, således at flere mennesker uvilkårligt trækkes ind i konflikten, når alle positioner bliver værdiladede. Som citatet fra en tidligere amerikansk nynazist illustrerer, når han fortæller om deres rekrutteringsstrategier:

Det var faktisk meget stærkt med den her praksis, vi kaldte 'helteberetninger', som vi brugte, når de nye, vi havde rekrutteret, kom forbi. De fleste af vores nye rekrutter var hvide unger, der gik på skoler, hvor de var en minoritet. Og de fik tæsk på grund af det. Så når vi hørte, at der var sket noget på en skole, gik vi rundt og satte flyers op omkring skolen med hagekorset, hvor der stod 'nigger pas på!' og så med vores adresse på. Der var allerede racemæssige spændinger, vi hældte bare benzin på bålet, og alle de hvide børn der, der allerede var i en dårlig situation, ville nu komme til os eller blive slået ihjel - og tage skraldet for al det lort, som vi gik og lavede. Så disse unger ville komme løbende til os. Vi havde en hotline, hvor du kunne efterlade en besked. Så vi fik kontakt med dem og fik dem til at komme forbi ... På et tidspunkt havde vi et loftsrum, som vi havde omdannet til en Viking-ølhal. Vi havde disse træskjoldslignende ting hængt op langs væggene og en bar. Vi fik dem op i hallen og drak dem fulde og spillede al mulig magt musik, og så fortalte vi vores helteberetninger. Så disse børn, der hele tiden fik tæsk, fordi de var hvide, ville høre, hvordan vi slog sorte ned, når vi stødte på dem. Altså, 'vi gør ved de sorte, hvad de sorte gør ved jer'. Og så hørte de bare om det.' Ja, det er de fyre, jeg vil være en del af. Altså, det er sådan som de fyre, jeg vil være'. Det er, hvad de børn ville. De ville forsøge at efterligne os, og vi op-

fordrede dem, og hjælp dem, når vi kunne. Du ved, de unger ringede til os; 'hey, vi har gang i en stor kamp. Okay, vi kommer'. Og vi ville komme og give dem endnu flere odds. Og hvis vi kunne, ville vi ændre oddsene. Sådan at de unge pludselig følte sig stærke i stedet for at være magtesløse. Og det hele begyndte med disse helteberetninger. Hvis vi bare havde sagt; hey, her er Mein Kampf - tørt ideologisk materiale, da ville de havde sagt neeej. Så vi snakker ikke om den slags. Vi taler om ting, du ved, som en selvfølge og det var vores helteberetninger, der kom først.

Ældre og erfarne deltagere kender på baggrund af egne erfaringer, de sociale scener hvor de yngre potentielle medlemmer færdes og den sociale og politiske kontekst, de lever i. De kan således medvirke til at intensivere en konflikt og skubbe til problematiske sociale forhold ved at tilrettelægge forholdene således, at et budskab træder frem, og konflikten optrappes, sådan at den enkelte på baggrund af et bestemt tilhørsforhold og identificering får behov for beskyttelse.

Rekrutteringsstrategien er således nøje planlagt i ovenstående tilfælde, og understreger de i forskningen på området etablerede forståelser af hvorledes indgange til den ekstreme (højre)fløj ofte sker på baggrund af andre årsager end ideologi¹²⁷. Som det fremgår af ovenstående eksempel, nedtoner de helt bevidst 'tørt ideologisk materiale', og præsenterer forhold som spejler de unges behov for et tilhørsforhold, og i dette tilfælde akutte behov for beskyttelse, for selv at undgå at blive et offer i den accelererede situation. De unge ønsker at blive som dem, 'stærke fyre' der i de nye rekrutteredes øjne vender afmagt til magt og derfor på samme tid bliver stærke og attraktive rollemodeller, der - af lige så stor betydning - kan yde beskyttelse.

Et andet aspekt af rekrutteringsstrategien, som synes at gå igen på tværs af diverse miljøer og grupper, er en strategisk og manipulerende brug af ros, smiger og inklusion, der skaber følelsen af at være ønsket hos den ny ankommande¹²⁸.

På den yderste højrefløj er strategien at få folk involveret i et socialt fællesskab og derigennem inkludere dem i et miljø, hvor aktivitetsniveauet er højt. Der er mange

---

¹²⁷ Bjørge, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia, Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehougs Fonteneserie, Bjørge, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørge, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge, Christensen, T.W. (2009). Den ensrettede mangfoldighed. I: Karpantschof, R., & Lindblom, M. (Red), *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, (s. 229- 251) København: Frydenlund & Mon-sun, Karpantschof, R. (2014). Violence that matters! Radicalization and de-radicalization of left-ist, urban movements – Denmark 1981–2011. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Lokaliseret d. 15.1.2017 på: DOI: 10.1080/19434472.2014.977330

¹²⁸ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement form the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

telefonopkald og sms'er, der skal besvares, der er sociale og sportslige aktiviteter samt politiske møder og barbesøg - der er med andre ord, hele tiden bud efter en. Som Mikael fortæller:

Når folk er rimelig stille og rolige og kommer ind, nå men så... tættere og tættere på, ikke... Og så er der hele tiden kontakt. Nej, du er aldrig nogen sinde alene. Der går ikke en dag, hvor der ikke er et eller andet, hvor de ikke snakker med nogen, hvor du ikke har et eller andet, ikke". Pisse god til det der med... så folk de føler jo i starten der... Så føler de sig vildt spændende og vildt privilegerede og sådan noget, boost dem med noget selvtillid og sådan noget der. Og når det er sådan, at folk de så... aaaa der er et eller andet, så... 'Vi skal lige mødes... Tag lige batteriet ud af telefonen!'. Så fortæller man dem nogle ting og sager. Så går de jo hjem og synes... 'hold kæft, mand, ham der alle folk de snakker om, har snakket med mig! Wauh mand, ikke'... Til sidst så hænger du der stille og roligt, og så... er du faktisk bare en del af det cirkus der, ikke. Det er den der med, jamen, vi snakker hele tiden sammen. 'Hvorfor var du der ikke i tirsdags? Tirsdagsmødet, hvor fanden blev du af??? Hvorfor var du ikke med?' Det er sådan noget åndssvagt noget. 'Men du kommer på tirsdag. Så fint når du kommer på tirsdag. Hvorfor var du ikke med i lørdags?? Der er sådan set hjemmekamp. Hvorfor er du ikke med??? Så det sker ikke igen, skal vi ikke blive enige om det? Det kan hurtigt blive trælst at bo i Aarhus!! Husk nu vi ved, hvor du bor'. For det er jo hele tiden den der.

Citatet viser, hvorledes en nyankommen kan indlemmes i kredsen via en blanding af sociale aktiviteter og en omgangsform, som synes tilrettelagt på at indlemme folk via et manipulerende følelsesmæssigt spil. Spillet inkluderer, som beskrevet ovenfor, at formidle følelsen af, at den nyankomnde er vigtig og en af de 'få' udvalgte, der involveres i så væsentlige oplysninger, at det er nødvendigt at tage batteriet ud af mobilen, for at Politiets Efterretning ikke skal høre det, for 'selvfølgelig' lytter de med og overvåger et miljø, der i egen optik 'står til at overtage magten'.

Indlemningen i gruppen sker på baggrund af en blanding af muligheden for et tæt fællesskab, hvor den enkelte får mening og identitet i en kamp for en større sag. Men som Mikael også fortalte, tager to fra gruppen ud til det potentielle nye medlem og kræver at se sygesikringsbevis, sådan at de ved hvor personen bor. Når den nye deltager måske begynder at trække sig, erfarer vedkommende også, at det bemærkes, når han ikke dukker op, som de truende udtalelser i citatet lader forstå.

Årsager til deltagelse i den ekstreme højrefløj er således en kombination af mangeartede forhold, hvor både de samfundsmæssige diskurser, konflikter og politiske

fremstillede problematikker i kombination med den enkeltes behov, søgen efter spænding og sociale liv smelter sammen til en yderst kompleks sammenhæng.

Fjendebilledet har siden midt 1990'erne på den ekstreme højrefløj bevæget sig fra antisemitismen til at være fokuseret på 'kampen mod Islam og et stop for muslimsk indvandring'. Ligesom ideen om raceforskelle igennem de sidste 15 år er blevet erstattet af kulturforskelle, knyttet til en forståelse af kultur som essentiel og ligeså determinerende som 'race' tidligere blev opfattet¹²⁹. Dette afspejler sig også hos de forskellige grupper og ekstreme miljøer - men indholdet forbliver overordnede set den samme, selvom navne på grupperne og miljøerne og disse fjender forandres.

Opsummerende kan denne afsluttende kommentar belyse, hvordan de samfundsmæssige diskurser og debatter også får betydning i forhold til legitimeringen af ekstreme miljøers handlinger og udsagn. Som belyst i anden forskning og som også denne tidligere højreekstremist giver udtryk for, er radikale udsagn og udlægninger fra etablerede politikeres side med til at legitimere ekstreme holdninger. Som Mikael siger om dagens debat:

Jeg kan huske den der tone, der er kommet i debatten i dag ikke. Altså, fra etablerede politikere, det er jo med til at legitimere, at jeg kan sidde hjemme ved mig selv og være sur, og så kan jeg godt lige tillade mig at blive endnu mere sur, fordi det siger de jo også... Og så derfra hvis det er sådan, at man ikke er helt velfungerende oven i hovedet. Så er der ikke ret langt til, at man går ud og gør et eller andet vanvittigt, ikke.

Bande, rockergrupper, kriminelle netværk og deres indvirkning på offentligheden

Rockerene og banderne manifesterer sig på flere måder i den offentlige bevidsthed, når de blandt andet (periodisk) patruljerer udvalgte bydele i København, kører i motorcykeloptog, indgår i TV avisens nyhedsdækning, eller når deres liv og færden afdækkes i aviser, ugeblader og dokumentarklip på internettet. Flere dele af landet har i adskillige perioder været udsat for hyppige skyderier mellem medlemmer i rockergrupper, bandegrupperinger og/eller kriminelle netværk. Bander og rockere skaber utryghed for den berørte befolkning, men omgærdes på samme tid af spænding, nysgerrighed og får stor opmærksomhed fra medierne og befolkningen generelt.

De forskellige bande- og rockerkrige har siden midten af 1990'erne sat dagsordenen for mange politiske beslutninger - bandepakker, visitationszoner, udpegnings

---

¹²⁹ ibid

bestemte indsatsområder, som til gengæld har udløst diskussioner om forøget ressourcer til politiet og om typer af forebyggende tiltag.

Bande- og rockergrupper, det gælder især Hells Angels, har ligeledes med succes påvirket den offentlige debat, som det for eksempel var tilfældet med Hells Angels 'Sjakalet manifest'¹³⁰. Det såkaldte manifest blev bragt under en af bandekrigene mellem et kriminelt netværk fra Blågårdsplads på Nørrebro i København bestående af unge med hovedsageligt dansk-arabisk baggrund og Hells Angel. Sjakalet Manifestet var et diskriminerende partsindlæg i både bandekrigen og den dengang også igangværende integrationsdebat. Hells Angels søgte via manifestet at positionere sig selv som en legitim 'dansk' gruppe i krig med en 'etnisk' bande, hvor Hells Angels fremskrev dem selv som forkæmper for 'danskheden' og som en beskytter af det 'danske' samfund.

Manifestet skulle forme debatten ved, som Hells Angels fremstillede det, at være et: "brugbart redskab til forståelse for, hvem de mennesker er, som med terror, trusler og vold holder uskyldige danskere; børn, unge og ældre af alle racer og begge køn, i et frygtens jerngreb"¹³¹. I manifestet bliver disse mennesker nedsættende omtalt som "sjakaler". I den oprindelige version¹³² var manifestet illustreret med et link til et YouTube klip til "Lille A", der deltog kritisk i en debat om de danske mediers andetgørelse af etniske minoriteter. Lille A var dengang kendt i medierne som (uformel) leder af den geografiske gruppering omkring Blågårds Plads på Nørrebro i København, som HA var i åben konflikt med. Manifestet er et eksempel på, hvordan en rockergruppe, i dette tilfælde Hells Angels, iscenesætter sig politisk-ideologisk som 'danske' og som samfundets beskyttere i 'krigen' mod samfundsskadelige indvandrere og forsøgte ligeledes at tilskrive volden og kriminaliteten til udelukkende at være noget, som modparten benyttede sig af. Hvor "fjenden" blev udråbt på en gang metaforisk som Sjakalerne og samtidig i form af en personificeret skikkelse fra den gruppering, de var i konflikt med. Manifestet fik opmærksomhed i medierne og blev blandt andre kommenteret af Venstres daværende udenrigsordfører, Søren Pind¹³³.

Rockerne er også bevidst om at pleje deres offentlige image. Tidligere forskning¹³⁴ samt udtalelser fra interviews med både tidligere rockere og ansatte ved Politiet til

¹³⁰ Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://hells-angels.dk/presseinfo/sjakalet-manifestet-2008/>

¹³¹ Lokaliseret d. 15.1.2017 på: <http://hells-angels.dk/presseinfo/sjakalet-manifestet-2008/>

¹³² Mørck, L. L. Hussain, K., Møller-Andersen, C., Ozupek, T., Palm, A. & Vorbeck, I., (2013). Praxis development in relation to gang conflicts, Copenhagen Denmark. *Outlines*, 14 (2) 79-105.

¹³³ Lokaliseret d. 9.10.2016 på: [http://politiken.dk/indland/ECE746797/pind-sjakalet-manifest-er-djaevelsk-velskrevet/\(18.11.2016\)](http://politiken.dk/indland/ECE746797/pind-sjakalet-manifest-er-djaevelsk-velskrevet/(18.11.2016)).

¹³⁴ Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

denne undersøgelse indikerer, at der tidligere har været forbindelser mellem højreekstreme grupper og nogle af rockergrupperingerne. Der er således eksempler på, at når deltagere i højreekstreme grupper af forskellige årsager brænder ud, har disse bevæget sig videre for dernæst at bruge deres kriminelle kompetencer i rockergrupperingerne. Et forhold der har skabt negativ omtale, og som de berørte rockergrupper siden har været bevidste om at nedtone.

Rockerne forsøger også at opnå større legitimitet i offentlighedens øjne ved at fremhæve og understrege, at de først og fremmest er en 'motorcykelklub'. Dette gøres blandt andet ved at socialisere med ikke-kriminelle motorcykelklubber for derigennem at identificere sig med det 'almindelige bikermiljø'. Rockerne laver således flere sociale tiltag, hvor de inviterer de ikke-kriminelle klubber med, ligesom de også selv i større grad deltager i lignende sociale arrangementer rundt omkring i ind- og udland.

De ældste rockergrupper i Danmark (Hells Angels og Bandidos) har også skabt Bikerfonden, som en ansat ved Politiet fortæller:

De har lavet en forening, 'Dansk Biker Fond' kalder de den. Det er en forening, der er lavet for en del år siden af Hells Angels og Bandidos, og via Bikerfonden så har de sådan ligesom indført i det danske motorcykelmiljø, at hvis man vil køre med noget, et rygmærke fx, så skal det godkendes i Bikerfonden. I Bikerfonden sidder der en 10-12 grupperinger. Dem der ligesom tegner gruppen i øjeblikket, det er så Hells Angels og Bandidos' støttegrupper Devils Choice og sådan nogle. De eneste to klubber der har varet, det er Hells Angels og Bandidos. Men hvis en gruppe, nu siger jeg bare et eller andet... fra Jylland vil køre på motorcykler, og de vil have et rygmærke, så ser man helst fra bikerfondens side, at man får mærket godkendt, fordi så kan der ikke opstå problemer. Det er sådan noget med, de må ikke have Hells Angels' farver. De må ikke ligne noget i forvejen osv. Og de må heller ikke være en del af en international gruppe. Hvis der kommer nogle ovre fra Jylland, der siger, 'jamen vi vil gerne hedde det og det, vi har nogle brødre nede i Tyskland'. Så siger Bikerfonden typisk; 'det vil vi ikke gå med til, for det er en del af en international gruppe'. Det er jo den måde, de ligesom er med til at fastholde, at de eneste internationale motorcykel- eller rockergrupper i Danmark, det er Hells Angels og Bandidos.

Rockernes image udformes vedvarede på baggrund af de interesser, klubben har i forhold til både rekruttering af nye deltagere og i forsøget på at fremstå som legitime ved at udvide deres råderum i det større samfund for også derigennem i større grad at fremstå som en lovlydig og 'almindelig' motorcykelklub.

Hells Angels uofficielle talsmand Jørn Nielsen - Jønke - har, på linje med andre tidligere medlemmer af rockergrupperne, også udgivet bøger og holdt foredrag på

biblioteker og skoler. Mens medierne også deltager i legitimeringen af grupperne, når for eksempel Se og Hør dækker deres aktiviteter ved at tage med Jønke og Brian Sandberg - ligeledes et tidligere medlem fra Hells Angles - på ferie til Lanzarote¹³⁵.

Når klubberne således både af dem selv og af medierne bliver eksponeres for den bredere befolkning, styrkes deres position, fordi flere kommer til at kende til dem, og fordi de 'almindeliggøres'. Rockerne får derved en platform, hvorfra de kan påvirke den offentlige dagsorden, når det kriminelle og traditionelt voldelige aspekt, der netop er knyttet til både Hells Angles og Bandidos, nedtones.

Mere eller mindre løst organiserede grupper eller bander er igennem de senere år blevet mere identificerbare i kraft af deres logos og brug af fælles symboler og er siden 00'erne blevet stadig mere fælles med rockergrupper og kriminelle netværk om kriminalitet som narkotikadistribution, penge og kreditkorttyveri, røverier, afpresning, biltyverier, tyveri/hæleri, ulovlig handel med skydevåben, prostitution og voldelige overfald samt mord¹³⁶.

Rockerne - Hells Angles og Bandidos - kæmpede indbyrdes om den tidligere næsten ubegrænsede kontrol med de kriminelle markeder i København. En kontrol som banderne og nytilkomne internationale rockergrupperingen siden har udfordret¹³⁷. Tidligere blev flere af de nuværende bandegrupperinger karakteriseret som overvejende sociale bekendtskabsgrupper, geografisk forankrede grupperinger eller netværk, der også var fælles om at have vokset op sammen som del af et lokalområde, lave lidt kriminalitet og hærværk i lokalområderne¹³⁸, men den illegale indkomstgenerering synes at fylde stadig mere.

En ansat ved Vestegnens Politi mener, at dele af rockernes markeder især siden 2013 er blevet overtaget af kriminelle netværk eller bandegrupperinger, samtidig med at banderne også er blevet mere synlige, ved at de i samme periode begyndte at uniformere sig med logoer, symboler og bestemte typer påklædning på linje med rockerne. Samtidig introducerer en af de ansatte, der arbejder på bandeområdet ved Politiet, et socialt skel mellem de som involveres i rockergrupperinger, og de som involveret i banderne. Et skel som måske mest af alt vidner om de forskellige associationer, der

---

¹³⁵Lokaliseret d. 18.11.2016 på: <http://politiken.dk/indland/ECE1068340/se-og-hoer-politiet-har-ret-i-kritik/>, <http://ekstrabladet.dk/112/article4358780.ece>

¹³⁶Møller, K. (2012). Bandekriminalitet - indkomstgenerering og (a)socialisering. I: Jakobsen, M. H (Red.), (s.81-101). *Skyggelandet, Ungdomskultur, kriminalitetskultur og bandekultur i dansk belysning*, Viborg: Syddansk Universitetsforlag

¹³⁷Ibid

¹³⁸Mørck, L. L. (2006). *Grænsefællesskaber: Læring og overskridelse af marginalisering*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag.

tilskrives henholdsvis 'bander' og 'rockere', af mennesker der indgår i feltet. Som den ansatte siger:

Det er jo de der typisk unge, som kommer ude fra nogle boligmiljøer, som jeg har beskrevet tidligere. Det er jo typisk dem, vi ser. Selvfølgelig er der undtagelser, det er der jo alle steder, når vi nu snakker bandemiljøet. I rockermiljøet er det noget andet, synes jeg. Der kan de jo komme fra alle mulige samfundslag og komme ind i rockermiljøet.

På det seneste er der sket en stor vækst i nye grupperinger (der organisatorisk udgør en mellemting mellem de gamle rockergrupperinger og de gamle bandegrupperinger). De er ifølge politiet spredt ud over hovedstaden og provinsen fra Sønder- til Nordjylland, Fyn og Sjælland og langt de fleste med forbindelser til udlandet, som for eksempel tyske Gremium og Black Jackets, hollandske Satudarah MC og No Surrenders. De oprindeligt amerikansk baserede Hells Angels og Bandidos' danske afdelinger har begge etableret støttegrupper, der har spredt sig fra Danmark til resten af Skandinavien. Derudover er billedet også præget af lokale kriminelle netværk og bander, som eks. det netværk der igennem en årrække har været aktive med udgangspunkt fra Blågårdsplads og bander som Loyal To Familia, begge fra København, mens f.eks. Black Army er toneangivende i Odense.

Konkrete eksempler på veje til deltagelse - venner, skoletræthed eller behovet for beskyttelse

Den enkeltes årsag til deltagelse eller involvering i en rockergruppering, bande eller kriminelt netværk er yderst kompleks og beror, på linje med de ovennævnte eksempler fra den ekstreme højre- og venstrefløj, på en hel række faktorer, såsom sociale forhold, populærkultur, identitet, ungdom, kultur, lokale rollemodeller og lokalsamfund, arbejds- og/eller skoleliv, livsmuligheder, tilhørsforhold, fællesskab, inklusion/eksklusion og søgen efter spænding¹³⁹. I dette tilfælde er der også nogle forhold, som i sammenligning med den enkeltes involvering i radikale miljøer og/eller ekstreme grupper fremstår som karakteristiske for unges involvering i bander/rocker og krimi-

---

¹³⁹ Jakobsen, M. H. (2012). Bandekriminalitet - indkomstgenerering og (a)socialisering. I: Jakobsen, M. H (Red.), (s.19 - 39). *Skyggelandet, Ungdomskultur, kriminalitetskultur og bandekultur i dansk belysning*, Viborg: Syddansk Universitetsforlag

nelle netværk såsom gruppepres, håbet om materiel forbedring, status og ikke mindst behov for beskyttelse.

Som en ansat ved Politiet fortæller om årsager til unges involvering ifølge deres erfaringer, så:

Er det ofte noget med, at de kender nogle. Jeg synes også, man kan se en tendens til, at i de her... typisk boligområder, hvor der er nogle unge drenge, som måske ikke har så meget at gå op i, som måske keder sig lidt og synes, det er lidt interessant det der med at have en storebror, der måske kører i en stor BMW og er sammen med nogle gutter, han synes er seje. De vil jo gerne være en del af det der miljø og vil gerne yde nogle ting for at blive optaget. De føler sig tiltrukket af det og har måske ikke nogen, der trækker dem den anden vej og ligesom gør dem opmærksomme på, at det er forkert det her. Jeg har snakket med nogle, som siger... det er sådan mere i rockermiljøet, at de har haft svært ved at finde grænser og finde ud af, hvad de skulle i livet. Da de så kom ind i gruppen, typisk... eller hvis det var fx Bandidos, jamen så fik de pludselig nogle rammer at være indenfor og det gav gruppen dem, og det havde de det rigtig godt med. Den livsstil, den måde og det kammeratskab, der hersker i de der grupper, det er der nogle, der synes er utroligt tiltrækkende og interessant og de føler sig godt tilpas derinde.

Som citatet afspejler, er årsagerne bag deltagelse komplekse. Tilstedeværelsen af en bande eller rockergruppe skaber selve grundlaget for noget at deltage i. Deltagelse bliver naturliggjort og attraktiv, når de andre involverede er kammerater og/eller familiemedlemmer. Det vil sige, banden bliver på en og samme tid etableret som en mulighed, og dét 'man gør'. Samtidig som de, der er med, måske har nogle materielle goder som tøj og biler, der kan forstærke følelsen af, at deltagelse i en bande er en positiv mulighed, der kan medføre et forøget materielt niveau, der igen genererer forøget social status. Derudover virker banderne også attraktive, da de potentielt udefra set tilbyder en højere status, flere penge, øget adgang til 'damer' og dermed et 'sjovere' liv i en måske grå, trist og lidt kedelig hverdag.

Bander og rockergrupper kan således give den enkelt fælleskab, aktivitet, ambitioner og mening i et liv, hvor det måske kan være vanskeligt at finde sin egen position og identitet og ikke mindst troen på, at der er nogle muligheder i et job og uddannelsesmarked, der kræver stadig mere af den enkelte.

Som en tidligere deltager i et kriminelt netværk fortalte, kan det kriminelle liv også forekomme romantisk i kraft af, at du får respekt, for - som han fortalte - når du sammen med dine venner bliver afvist i døren på barer og diskoteker, og du så pludselig kan vifte dørmændene om næsen med de 30.000 kr., du har i lommen og spørge efter

chefen, så kommer du ind. Og når du så har brugt 20.000 på en aften, så får man pludselig champagne på husets regning, VIP lounge, damer, og du bliver nogen, som han siger.

Deltagelse kan således give respekt og status for unge i situationelle marginaliserede situationer, som for eksempel når unge med især dansk-arabisk baggrund oplever diskrimination i nattelivet i Danmark¹⁴⁰. Deltagelse i en bande kan således også være en mulighed for at opnå de økonomiske fordele, der på nogle måder overskrider en tidligere også økonomisk marginaliseret position og gøre det muligt at bevæge sig op igennem det sociale hierarki og blive til nogen - i dette tilfælde i køen, dørmændenes og de andre tilstedeværendes øjne.

En ansat i en NGO, der har hjulpet deltagere i bander og rockergupper videre, fortæller også, at hans overordnede erfaringer er, at en af årsagerne til deltagelse er tidligere traumer og det ikke at kunne genkende sig selv i sociale fællesskaber og skoleliv, som det kan tage sig ud i for eksempel den danske folkeskole, og tidligere erfaringer med små kriminalitet såsom rapserier. Som han siger, så:

Starter det tit allerede i skolen, med at de har svært ved at koncentrere sig og har nogle dårlige oplevelser der. Så starter det allerede der med, at de begynder at stjæle lidt og sådan nogle ting, ikke. Og så stille og roligt eskaleres det jo, ikke. Så det der var spændende en gang, det er jo ikke nok mere. Så går man ligesom op i, hvad man kan og har kapacitet til. Og så får man ambitioner indenfor det. Altså, indenfor at blive noget der, det er jo også en vej til hurtig social status, skal man også huske. Det er en historie, jeg har hørt hundredevis af gange. Og mange af dem har netop de der koncentrationsproblemer og ADHD og det der, ... hvor mange af dem jo er enormt kvikke i virkeligheden, ikke.

Citatet opridser både en række årsager til deltagelse i kriminelle netværk, bander og rockergupper, men også hvorledes den første involvering kan medføre et yderligere engagement i kriminelle kredse. Citatets indhold bekræftes også af de interviewede i denne undersøgelse, hvor der beskrives oplevelser af skolen som et ikke-relevant fællesskab, og/eller læringsmiljøet præsenteres som årsagen til at hænge ud på gaden og dermed komme i kontakt med andre og ofte ældre kriminelle. Som citatet også fortæller, kan diagnoser også være medvirkende til at man bliver tiltrukket af en kriminel gruppe, hvor livet går stærkt, og hvor den enkelte - med eller uden diagnose - anerkendes på baggrund af andre parametre end i skolen. Desuden tiltrækkes individet

---

¹⁴⁰ Lokaliseret d. 21.11.2016 på:

<http://www.dkr.dk/sites/default/files/Nydanskere%20i%20nattelivet.pdf>

også ofte af fællesskaber, hvor han kan spejle sig selv i andre, der har lignende erfaringer som ham selv.

Som det fremgår af nedstående lange citat, fortæller Frank, der i en tidlig alder kom ind i kriminalitet, hvordan det gav nogle erfaringer, der både åbner for andre indtægtsgivende og mere kriminelle muligheder kombineret med mere social anerkendelse fra hans omgangskreds. Hans engagement i disse netværk bevirkede også, at han med tiden udviklede et stofmisbrug og blev en tung kriminel med forbindelser på tværs af nationale som internationale kriminelle markeder, bander og netværk:

Jeg startede med at sælge tjald omkring 13-14 års alderen. For mig det var meget sådan en naturlig overgang til det, at jeg var meget træt af skolen og af lærerne. Og jeg følte mig sådan set ikke udenfor, men jeg følte mig i hvert fald ikke så meget inkluderet i skoleklassen og med min lærer og alting. Så jeg brugte rigtig meget tid på at være ude på gaden. Det startede med sådan noget småteri, med at lave indbrud og stjæle computere og kameraer og mobiltelefoner og alle de her drengestregere. Det er sammen med andre, der er lidt ældre end mig selv og dem fra min klasse. Og så sådan helt tilfældigt, så var der en af de ældre, der spurgte om jeg kunne holde 20 gr. tjald. Så får jeg det her tjald i hånden, og så solgte jeg det så indenfor to timer, uden han havde bedt mig om det. Men det var delt op i klumper, og jeg vidste godt, hvad det handlede om. Det var ligesom indfaldsvinklen til hårdere og hårdere kriminalitet og den mere hårde kerne af kriminaliteten.

Jeg røg ikke endnu. Han spurgte mig bare, om jeg kunne holde det. Jeg følte ikke, jeg var kriminel. Jeg så det heller ikke rigtigt som kriminelt. Det var bare.. alle dem, jeg omgikkes med, gjorde de her ting, og vi lavede de her ting sammen, og det var mere sådan en form for sammenhold og fællesskab. Vi gik ikke i skole rigtig. Vi kom måske lige til nogle af timerne, de timer vi lige kunne overskue, ellers så sad vi bare og røg smøger og spiste slik og røg joints nogle gange. Og så stille og roligt så kom man selvfølgelig ind i både i rygerklubberne og i de forskellige miljøer, hvor hashen bliver solgt. Det var i klubberne den gang, ikke. Så det gør selvfølgelig også en masse andre ting tilgængelige - både kokain og amfetamin og alle de her hårdere stoffer. Som 15 årig allerede begyndte jeg at sælge coke. Fordi det lærer jeg jo så hurtigt, at der var flere penge i kokainen, selvfølgelig

I: Og er det folk der bare er i kredsen-agtigt?

Frank: Ja, det er folk jeg kender, sådan... både fra da jeg var endnu yngre, de kendte mig bare fra miljøet, ikke. Altså, ikke det kriminelle miljø, men bare fra gaden. Og så tror jeg bare de ældre, de har sikkert set, at der var nogle af os, der var hurtigt ude, ikke, og der var aktive, og der var i gang, der lavede alle mulige ting, og vi kunne tjene penge. Og vi ville gerne alt muligt og kunne alt muligt og ville gerne bevise os selv.

Citatet giver et indblik i de mange små hændelser, som tilsammen medvirker til at engagere den enkelte i andre ting end skolen. På baggrund af flere triste hændelser i Franks liv på daværende tidspunkt føler han sig ked af det og ikke forstået af sine omgivelser, hvilket medfører et manglende engagement i skolen. Derfor holder han lige så stille op med at komme til mange af timerne, som omvendt giver ham tid til at være i gaden, hvor han til gengæld udvikler venskaber med andre børn i samme situation. I fællesskabet er rapserier og tyveri af lidt større ting som computere, mobiltelefoner etc. helt normale, i den forstand at børnene er fælles om at stjæle, hvorved, som det fremgår af citatet, handlingerne normaliseres. Frank lærer af fællesskabet, men hans kriminelle kompetencer forøges også i kraft af, at ældre kriminelle, der er tilstede i miljøet, hurtigt spejder, at Frank har talent og desuden er ivrig for at være med. Franks egen omgang med og brug af hash gør desuden, at han introduceres til en verden, hvor andre og stærkere stoffer flourer, hvilket medfører et yderligt stofmisbrug, og at han udvider sine kriminelle aktiviteter.

Overstående citat er eksemplarisk i den forstand, at fortællingen berører en hel række af punkter, som er tilstede på tværs af de til undersøgelsen interviewede tidligere deltagere i bande, rocker og kriminelle netværk. Som Franks erfaringer et eksempel på, skaber både sociale relationer og 'goder' som stoffer eller materielle ting en vej ind i en kriminel verden, hvor den enkelte introduceres til flere kriminelle muligheder, markeder og sociale relationer, hvis omdrejningspunkt er ulovlig aktivitet, indtjening af penge og vold. Her inddrages den enkelte i en virkelighed, hvor den ene kriminelle handling overlapper den næste i et accelererende tempo. Som den tidligere rocker, Hans, siger om hans vej ind:

Du må tænke på, du kommer ind i en verden, hvor bilerne de kører med 200 i timen, du ved bum, bum, bum. Din telefon ringer, du skal hele tiden tage stilling til noget, du skal hele tiden gøre noget, ikke. Så det er klart, det ene overlapper det andet og lige pludselig, så står man der ikke. Hvis man nu har fået at vide, vi skal lige ud at hente ham der. Vil du ikke lige holde jagtgeværet? Hvad vil du gøre? Sige nej? Og så tænker man fuck, jeg håber ikke, jeg skal skyde nogen, ikke. Men det er den der, lige pludselig, bum, bum, bum, overbygning, overbygning, overbygning.

Når først den enkelte har udviklet forbindelser til et kriminelt miljø via sociale relationers eller ved at udbyde varer eller tjenester på et ulovligt marked, indgår personen også - reflekteret eller ureflekteret - i de magtforhold, der er etableret i kampen om goderne. Hermed forsvinder muligheden for 'bare at være neutral', og den enkelte

bliver positioneret i forhold til nogle andre aktører - der omvendt positioneres som mere eller mindre 'venner' eller 'fjender'.

Således er hash og omgang med hash også et godt eksempel på, hvordan først brugen af og siden salget af hash kan være en indgang til kriminalitet og involvering i bander og rockergrupper. De interviewede i denne undersøgelse, der er blevet involveret i rockergrupper pga. deres eget salg af hash, har måske ikke har været inde i det ulovlige markeds regler og er derved kommet i clinch med andre og mere organiserede kriminelle, og herefter har de fået brug for beskyttelse.

For eksempel blev Lars involveret i hashsalg og fik brug for beskyttelse, hvilket han fik fra en støttegruppe til en større rockergruppe. Lars kom siden i fængsel, hvilket medførte, at han der udviklede en identitet og position som rocker, som han fortæller:

Og jeg blev faktisk først rigtig most ind i miljøet, da jeg så ryger ind et par år efter og først får lov til at sidde isoleret et halvt år inde på Politigårdens Fængsel. Og så efterfølgende ryger over at sidde på rockerafdelingen i resten af min afsoning. Da jeg kom ud derfra, var jeg radikaliseret. Der så jeg ikke statens retningslinjer som mine. Der var klubbens regler mine. Jeg var 1 % og de andre var 99 %. Der var 'os og dem', og det var fuldstændig kridtet op, at jeg var en af dem og ikke en af dem.

Som Lars fortæller, opfatter han sig selv som en integreret del af rockergruppen efter fængselsopholdet, hvor de andre rockeredlemmer udgjorde hans sociale netværk.

Jo længere den enkelte deltager er involveret, jo flere kriminelle kompetencer udvikler personen og jo større netværk. Den udvikling medfører, at andre muligheder lukkes, både fordi straffeattesten med tiden kan blive et stort problem i forhold til at komme ud af en kriminel løbebane, men også fordi at evnen til at se andre muligheder med tiden reduceres, jo længere tid den enkelte er aktiv kriminel. Som Frank afslutningsvis fortæller:

Da jeg kom ud fra hospitalet, det var det eneste, jeg vidste. Det var det eneste, jeg kunne finde ud af. 'Hvad kunne Frank finde ud af?' Spørger han retorisk ud i luften. Og giver svaret selv: Men jeg kunne finde ud af at blande kokain, og jeg kunne finde ud af at sælge våben. Jeg kunne finde ud af, hvad forskellen på det der og det var... Altså, det var det, der var mit skill-sæt. Så prøvede jeg det der kok. Men jeg følte ikke, der var nogen anden udvej, rigtigt, anden vej for mig.

Rekruttering til bander og rockergupper

Eksposering af rockere og bandemedlemmer har stor betydning for deres mulighed for at rekruttere. Gamle og nye bandekrige skaber en højspændt stemning i nogle boligområder i landet, men samtidig er 'krigene' også begivenheder, der dækkes intensivt af medierne. Mediebillederne medvirker til at skabe et billede af, hvad det vil sige at være 'rocker' og de mennesker, der er involveret. Eksposeringen af både de mange konflikter, skyderier og opgør, men også rockernes luksuøse liv i medierne har resulteret i, at 'rockerne' med tiden har opnået en status som 'kendisser', danskerne er kommet på fornavn med.

Der er eksempler på, at både rocker- og bandemedlemmer gives navnet 'jetset rockeren' eller 'jetset pusher'¹⁴¹ i forskellige medier, og dermed understreges muligheden for et luksuriøst liv som organiseret kriminelt, hvilket, som tidligere rockermedlem Hans siger, har betydning, fordi: *alle de der avisoverskrifter og der er jo mange ting, som er med til at danne nogle billeder af nogle mennesker, ikke også, som man ligesom kan blive trukket af.*

Hans fortæller også, at det er hans erfaring, at medieeksposeringen gør, at bander og rockere får lettere ved at tiltrække flere unge, fordi de udvikler en glamourøs forestilling om rockerne og deres liv:

Jamen altså, hvordan får man nye medlemmer ind? Altså, man har jo rekruttering. Altså, du kan jo se dengang med Brian Sandberg. Altså, hvor stor effekt det egentlig havde... At unge mennesker de så jo op til ham. Og det er der, hvor man så siger, man ser ikke bagsiden af det hele, før man står i lorten, vel. Og uanset hvad hudfarve og religion du har, så står man i samme lort, og sjovt nok så lugter den ens, uanset hvor du kommer fra.

Mediernes dækning af rockernes 'glamourøse' liv og musik klip på YouTube bliver en del af en overordnet opfattelse, der synes at medvirke til at skabe en fortolkning af det liv, som bander og rockergupper kan tilbyde. Hvilket forstærkes, når de ser andre unge i lokalområdet køre rundt i store biler, gå i dyrt tøj og have råd og mulighed for at komme på barer og diskoteker, hvor de måske ikke selv har penge til at være.

Eksposeringen og 'glorificeringen' etablerer et eksempel til mulig efterfølgelse og er dermed medvirkende til at udpege en retning for, hvad der er ønskværdigt og attraktivt i nogle unges øjne. Som Hans fortæller:

---

¹⁴¹ Lokaliseret d. 23.11.2016 på: <http://www.b.dk/bander/rocker-boede-med-fjenden>
<http://nyheder.tv2.dk/article.php/id-69538655> (

Men det er klart, glorificeringen er med til at gøre det spændende. Hvis du viser nogle rollemodeller, der kører rundt i store fede Range Rovere, kæmpe store Harleyer og store brede guldkæder. Mange unge mennesker tænker, det kan jeg da også få.

Eksposeringen gør, at unge får indblik i den glamourøse del af livet som 'rocker' med deres livsstil med dyre biler, fede ferier, motorcykler og kvinder. Det påvirker nogle af de unge tilskuere og kan potentielt medvirke til at flere drages af, det de ser som rockernes 'attraktive' livsstil.

Således spiller medierne, musik, internetklip og lokale 'rollemodeller' også i denne sammenhæng en rolle i at forme unges motivation, tanker og meninger i forhold til involvering i kriminelle grupper. Som Malis - tidligere deltager i et kriminelt netværk - forklarer om dele af baggrunden for sit eget engagement:

Men hvis du laver det her, så kommer der en stor bunke penge, og så kan du få lov til at lave det der. Og så kan du rejse mere, og så kan I leve ligesådan som dem på videoklipet. Sådan kan du også leve. Du kan købe biler, og du kan... Så kommer man ind i sådan en fantasiverden. En helt anden verden, ikke. Jeg hørte meget det der rap. Så det var sådan hiphop og sådan noget. Hvordan de gjorde det. Selvom man ikke kan, for de har jo rigtig mange penge. Og det andet, det er mange af dem, der er bare falsk, fordi det bare er videoklip. Men man bliver stadigvæk fanget af det som ung, du ved. At de ser rigtig seje ud, og de har det der og det her. Og så prøver man at gøre det samme. Man går også hen og køber det nyeste tøj og... som jeg sagde, så prøver man at følge med..

Malis er klar over, at det han ser på videoklipet er falsk, men på trods af det, føler han, at klippene påvirker ham.

Pointen her er ikke at udpege medierne og videoklip som enkeltstående årsag til unges involvering i bander, rockergrupperinger og kriminelle netværk. Men derimod at vise hvorledes populærkultur og mediebilledet synes at medvirke til at etablere en fortolkningsramme, om hvad det vil sige at blive en del af en gruppering - og ikke mindst hvilken type både spændende, farlig og glamourøs livsstil, en ung kan forestille sig er indenfor rækkevidde, hvis 'bare' han bliver en del af en gruppe.

Kombinationen af medierne, musikvideoer, kammerater eller familiemedlemmer og kendte fra lokalområdet, der er involveret i bander eller rockergrupper, er med til at udpege de attraktive dele af miljøet. Den unge ser, at deltagelse giver adgang til materielle goder, fællesskab og spænding. Antagelser der måske ikke er helt bevidste, men som kan ligge latent og skabe en nysgerrighed, som gør at den enkelte går med, når rockerne inviterer til fest. Som en ansat ved Politiet siger om rekrutteringsstrategier:

I rockermiljøet er det stadigvæk den gamle måde, hvor de forsøger at holde nogle arrangementer, hvor de så kan... tiltrække nogle interesserede. Det er det samme med Satudarah, de har for eksempel sommerfester, hvor de så inviterer dem, de ved, der er venner af klubben og loyale, og der er da ingen tvivl om at til sådan nogle fester, så er der nogle, der bliver motiverede til at være en del af det, og så søger de om optagelse deri.

Når først den enkelte er kommet lidt i kontakt, agerer rocker- og bandemiljøet som alle andre miljøer, der aktivt ønsker at få flere deltagere. De er imødekommende, hyggelige og skaber en social relation, hvor den enkelte nyankomne oplever at føle sig velkommen, inkluderet og som en del af selskabet. Som en tidligere rocker forklarer:

Det handler jo om, at den bedste rekrutteringsmåde, det er jo den, der ligesom... som X gjorde, ikke, ... Han var meget god til at tale til folk og få dem til at føle sig velkomne. Altså, det er jo den samme måde, man rekrutterer folk. Altså, man rekrutterer ikke folk med frygt, fordi så er du sgu dårlig... Så er du et af de svage led, som evt. skriver Guldflugten 3, 4 og 5.¹⁴² Så det handler om, at man rekrutterer folk med venlighed, ikke, som start ser det gode og 'tju hej hvor det går'.

Rockere og bander er, som dele af den ekstreme højrefløj, også tilstede på fodboldstationer, hvor de aktivt søger at skabe kontakter, men også at rekruttere vagter og andre med tilknytning til det pågældende stadion til salg af hash. Umiddelbart kan tilbuddet virkede tiltrækkende. Det synes måske som en let adgang til at tjene yderligere med penge, men de negative konsekvenser viser sig forholdsvis hurtigt, for pengene er ikke så let tjente, og det kan være svært at komme fri igen. Som dette citat vidner om;

Jamen, de var blevet sådan snurret ind i det via fodboldmiljøet og hooliganmiljøet. Og der var nogle penge at tjene, nemme penge, ikke. Men de kunne ikke gennemskue hvor surt et job, det i bund og grund var, ikke. Og når du bare er en lille pusher, så er du ikke en skid, vel. Fordi, du bliver jo trådt på hele tiden, og det er jo ikke skide spændende. Og hvis der er nogle, der måske er endnu værre til det, så er det nok rockerne. De har jo nogle helt klare strukturer, at dem der er lavest i hierarkiet, de skal bare gøre alt det beskidte arbejde. Så der var flere, som lige pludselig stod i noget, de ikke kunne slippe ud af. De kunne jo heller ikke blive væk, så...

---

¹⁴² Refererer til Marie Louise Toksvig (2015) *Guldflugten – i krig med AK81*. København: Peoples Press. En bog baseret på interviews med ex-rockeren Martin Fryd Petersen

6. Deltagelse, social udpegning og udviklingen af en identitet

Sidste kapitel omhandlede en analyse af fællestræk og forskelle i den enkeltes vej ind i og rekruttering til de forskellige grupper, netværk og miljøer. Målet med indeværende kapitel er at give læseren en indholdsmæssig forståelse af den orientering, udseende og de kropsliggjorte rutiner, den enkelte udvikler via sin deltagelse i en ekstrem gruppe, et kriminelt netværk, en bande eller rockergruppering.

Denne del af rapporten vil således illustrere, hvordan deltagelse i ekstreme grupper, bande- og rockermiljøer positionerer deltageren i forhold til det omgivende samfund. Vi skal se på hvordan, det sociale samvær og de sociale relationer, som den enkelte engageres i, indebærer en - mellem deltagerne - gensidig social læring og spejling.

Vi er interesserede i det engagement og den slags læring, der finder sted i en given (social) gruppe: Hvordan udvikler den enkelte en bestemt identitet i gruppen? Hvordan lærer deltageren, hvordan han skal agere for at blive accepteret af de andre? Hvad er det for kategoriseringsprocesser, der medvirker til at omverdenen, såvel som andre deltagere i gruppen, begynder at forstå den enkelte som en (politisk) ekstremist, bande eller rockeredlem. Disse processer afspejler således en bevægelse, hvormed den enkelte bevæger sig fra en perifer position til at blive - og af andre opfattes som - en engageret og loyal aktivist eller et dedikeret medlem af banden eller rockergruppen.

Disse mekanismer, og hvad der tillægges betydning i et givet miljø eller gruppe, får nogle individer til at identificere sig med miljøet. Mens andre måske ikke kan spejle sig i det, fravælger yderligere deltagelse og bevæger sig videre til andre miljøer.

Som før nævnt er man i forskningen vant til at undersøge de forskellige miljøer hver for sig, hvorfor man oftest også er vant til primært at tænke miljøerne som væsensforskellige. Men når vi skal undersøge 'cross-over'-fænomenet, så bliver det også interessant at fokusere på fællestræk ved miljøerne, der evt. kan være med til at muliggøre, at der kan foregå bevægelser i og på tværs af de ellers umiddelbart set ret forskellige miljøer.

Eksempelvis udgør det et fællestræk, at de ekstreme grupper, kriminelle netværk, bander og rockergrupper alle refererer til bestemte opfattelser af 'os og dem' og andre centrale værdier. Ideologier, og den kulturelle viden som deltagerne - i større og mindre udstrækning - deler i de nævnte grupperinger og miljøer, kommer til udtryk i diverse handlemåder, typer udseende, præferencer og påklædning, som kendetegner de

deltagere, der samlet set udgør grupperne og de forskellige miljøer, og som de på samme tid former og formes af.

Et andet alment træk er, at deltagere i ekstreme grupper, kriminelle netværk, bander og rockergruppering er fælles om en mod-positionering eller modkultur i relation til det større samfund. Til disse modkulturer hører en særlig identitet og udviklingen af et sort/hvidt tankesæt samt potentielt erfaring med kriminalitet og i mange tilfælde en gradvis normalisering af det at udøve og at blive udsat for vold.

Sociale og kulturelle fællesnævnerne på tværs af ekstreme miljøer, kriminelle netværk, bander og rockergrupperinger gør, at nogle deltagerpositioner i et givet miljø implicerer, at den enkelte udvikler kompetencer og kropsliggjorte rutiner, der er anvendelige på tværs af diverse grupper og netværk.

Deltagelse i ethvert socialt miljø medfører således læring relateret til dette miljø, som gør at den enkelte udvikler - i miljøet - anvendelige kompetencer. Derfor er det også meningsfuldt at tale om mere eller mindre 'erfarne deltagere', fordi den enkelte med tiden både lærer og identificerer sig med den særlige orientering og de værdier, normer samt handlemåder, der karakteriserer gruppen. Identifikationen har afgørende betydning for den enkeltes engagement, men den har en ligeså afgørende betydning for, at andre kategoriserer deltagerne som en del af helheden.

At blive en del af gruppen og en 'erfaren deltager' indebærer, at den nyankomne med tiden tilegner sig eller udvikler en følsomhed overfor bestemte bevægelser, genstande, ytringer og personer med mere, som af andre og mere erfarne deltagere 'udpeges' og dermed tillægges *betydning* og værdi¹⁴³.

Læreprocessen er knyttet til social aktivitet og har to faser: et tegn eller et symbol (bevægelser, genstand, ytring og personer med videre) er forbundet med en ekstern aktivitet, der udpeges, når andre deltagere i gruppen tillægger den en betydning. En betydning som den nye deltager internaliserer og med tiden gør til sin¹⁴⁴.

Betydningen - og erkendelsen af de forskellige bevægelser, genstande, ytringer og personer placeres ikke ovenpå tidligere erkendelser, men forandrer hele grundlaget for den enkeltes erkendelse. Det vil sige, den måde vi opfatter verden på forandres grundlæggende, når vi erkender nye betydninger i samvær med andre¹⁴⁵.

---

¹⁴³ Hasse, C. (2008). *Kulturpsykologi - kulturens rolle*. København: Frydenlund; Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid, Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

Flere tidligere deltagere i ekstreme grupper, bander og rockergupper i denne og andre undersøgelser har således givet udtryk for, at de havde oplevet store forandringer i egen tanke- og handlemåde, efter at de blev involveret i en af de her omtalte grupper eller miljøer. For mange af de interviewede var det små ting, som havde været med til at forandre deres måde at opfatte både deres egen rolle og muligheder i samfundet på. Hvilket understreger, hvorledes deltagelse i diverse grupper generelt generer nye erfaringer og derved skaber en ny forståelse og erkendelse hos deltageren¹⁴⁶, der med tiden også betinger vedkommendes selvopfattelse og identitet.

En vekselvirkning mellem individ, kontekst og fællesskab

Der er forskel på hvor tabuiserede forskellige ekstreme grupper er i omverdenens øjne. Deltagelse i eksempelvis højre ekstremistiske grupper bevirker, at omverdenen - inklusiv familie og venner - tager afstand¹⁴⁷.

Resultatet er, at den position den enkelte deltager tilskrives af omverdenen isolerer personen (yderligere) i grupperne, der i udgangspunktet er forholdsvist lukkede. Olav, der både havde deltaget i venstre- og højreekstreme grupper, erfarede forskellen på omverdenens opfattelser og reaktion på deltagerne i de to - i omverdenens øjne - meget forskellige miljøer. Olav siger:

I det højreekstreme miljø var vi jo meget isoleret. I BLITZ (det norske BZ), fordi vi selv definerede til-og-med de-light blitzere, som om de ikke var gode nok for os. Så vi definerede jo os selv væk fra alle. Men vi var ikke helt isolerede, for vi blev ikke hadede og frygtede af omverden på samme måde. I det højreekstreme miljø så var det ligesom, du omgås jo kun mennesker, som går og mener det samme. Jeg tror det at komme ud i virkeligheden og pludselig møde... at folk har forskellige meninger. Det gav mig ligesom en... ja, at komme tilbage til normalitet.

At være ny-nazist eller højreekstremist er den mest tabuiserede kategori, den enkelte kan associeres med. En position der i de senere år er udfordret af en kategori som Jihadist. Mens den ekstreme venstrefløj i det større samfund ofte behandles og opfattes som mindre radikale og ekstreme end den tilsvarende højrefløj.

---

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ Bjørgo, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørgo, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge

Omverdenens reaktioner er således ofte en medvirkende faktor i forhold til at 'skubbe' den enkelte længere ind i et fællesskab, hvor, som Olav påpeger, deltagerne mener det samme og dermed vedvarende forstærker hinandens ensidige og ekstreme holdninger og fortolkninger.

Samtidig er fællesskabet i de forskellige ekstreme grupper, om det er højre, venstre, Jihadistiske med flere eller bande- og rockermiljøer, delvist bygget op omkring - og styrkes via udpegning af en ydre fjende. Således medvirker både positioneringen af den enkelte samt gruppens identificering af en eller flere ydre fjender til, at deltagerne udvikler en stærk samhørighedsfølelse og en kollektiv identitet, der er knyttet til en givet opfattelse af verden og deltagernes position i den. Forståelses - og fortolkningsrammer, som deltagerne i større eller mindre udstrækning er fælles om, etableres gennem deltagernes diskussioner og fortolkninger af hændelser og tendenser i det større samfund, men også af de fælles situationer, aktiviteter og begivenheder, de involveres i, orienteret omkring nogle 'venner og fjender', de kæmper med eller mod¹⁴⁸.

Olav beskriver i nedstående eksempler, hvorledes hans første deltagelse i en demonstration med andre fra Blitz miljøet gjorde, at han skiftede radikalt holdning i forhold til brugen af vold og politiet. Han deltog sammen med mange andre unge venstreorienterede fra Norge, Danmark og Sverige i en demonstration i Lund. Han fortæller, hvorledes den oplevelse påvirkede ham kraftigt på flere niveauer:

Jeg husker sådan helt bestemt, at jeg skiftede mening om brug af vold, mens jeg var i Lund. Frem til da så var jeg imod brugen af vold. Min oplevelse var, at vi blev stoppet på grænsen, og bussen blev gennemført, og vi havde ingen våben. Vi havde ingenting. Da vi ankom i Lund, var alle sidegader spærrede af containere, der var heste og hunde og riot-politi. Så begyndte vi at gå fra busserne op mod hovedgaden. Det var sådan en krigslignende forstilling, sådan at alt var spærret af og... de (politiet) ventede på, at det skulle smælde. Og så hørte vi, at politiet gav besked om, at vi skulle vende om.

Han tager en dyb indånding og forsætter:

Så husker jeg, at vi vendte om. Sådan at i mit hoved da tænkte jeg, de gav os en besked, vi vendte om. Så så vi, politiet småløber, mens de holdt skjolde op - foran brystet - og så slog

---

¹⁴⁸ Christensen, T. (2009) "Den ensrettede mangfoldighed" i *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, Karpantschof, R. & Lindblom, M. (Red). København: Frydenlund & Monsun
Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber - Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

de i knæhøjde på demonstranterne. Så gik der panik i mængden, folk begyndte at løbe, og hver anden faldt. Jeg husker, vi vendte os, og så var der en, der var faldet, og ansigtet var fyldt af blod, og der begyndte de så at kaste det de fandt... Så jeg husker, da tænkte jeg: 'jamen, vi gjorde jo, som de sagde. Hvorfor slår de os, når vi gjorde, som de sagde?' Det var helt uforståeligt. Der var intet som fungerede. Når motoren var slukket, så luften blev dårligere og dårligere. Når vi prøvede at åbne døren for at få luft ind, så var de klar med hundene, sådan til at slippe hundene ind i bussen. Vi prøvede at få kontakt med dem. Vi havde ikke toilet, vand eller mad, og der var mindre og mindre luft og varmt på indersiden. Jeg sad i bussen i 9 timer uden mulighed for at gå ud. Vi havde en med, som havde papir på, at hun var soningsudygtig pga. klaustrofobi. Så havde vi en, som havde brækket halebenet, og som havde store smerter ... Så jeg tænkte, at de brugte hunde og knipler på forsvarsløse folk. De vidste, at vi ikke havde våben af nogen slags, og vi gjorde, som de sagde. Og så blev vi holdt på den måde. Det forandrede mit billede af... Jeg følte mig trådt på, krænkede, og at det var sådan dybt uretfærdigt. Sådan at systemet det bare ligesom åbner sig på en måde, det ikke skal. Jeg mistede helt troen på politiet, og jeg tænkte at det her... Så efter det, så var jeg bare... lad os bruge så meget vold, vi kan klare. Ingen grænser. Men det betyder ikke at jeg i praksis, altså, jeg var med i demonstrationer, jeg var i nærheden, jeg ville, at der skulle opstå konflikt. Men jeg udøvede ikke selv vold. Mens da jeg gik over i det højreekstreme miljø, så... der var de begrænsninger jo borte.

Tidligere i rapporten fremgik det, hvorledes den enkelte blev engageret i forskellige miljøer ved at være involveret i nogle sammenhænge, hvor nogle aktiviteter var mere 'naturlige' at deltage i end andre. Som for eksempel Hans Peter, der tilfældigvis kom med i en bus til demonstrationen i Lund, fordi han hørte om demonstrationen via hans kammerater fra gymnasiet, og fordi andre han kendte tog med. Demonstrationen får både konsekvenser for Hans Peter og Olav. Olavs udtalelse giver os et indblik i, hvorledes hans deltagelse i demonstrationen radikaliserede ham, fordi hans oplevelser gør, at han fundamentalt forandrer opfattelse af 'systemet, politiet og brugen af vold' på grund af hans følelse af at være uretfærdigt behandlet og krænkede. Olav og de andre gør - iflg. ham - som de får besked på, men alligevel udsættes de for vold og krigslignende scenarier fra statens side personificeret af politiet og container, hunde og heste. Olav er tydeligvis kommet med nogle helt andre forestillinger omkring, hvordan staten i et Skandinavisk land reagerer og behandler borgerne. En forestilling som han i demonstrationen erfarer ikke er korrekt. De behandles, iflg. Olav, rådt af politiet, der er villige til at slippe hundene løs på dem, ignorerer dem i bussen ved at være ukontaktbare, på trods af at der både er tilskadekomne, og mennesker der har papir på klaustrofobi. Olav ser pludselig statens magtapparat i aktion, på en for ham totalt

utænkelig måde, en måde som han ikke havde overvejet mulig, som forandrer hele hans grundlag for at være imod vold og dermed potentielt hans opfattelse af hans egen ret og pligt som samfundsborger.

Som en anden deltager fra den radikale venstre fløj fortæller, forandres også hans opfattelse af politiet via deltagelse i en demonstration, men her spiller 'kammeraternes' fortolkning, og den forståelsesramme der er etableret i miljøet også ind i, hvorledes den enkelte fortolker, hvad der fandt sted. Som han fortæller:

Jeg var til en demonstration i Tyskland i det første års tid, jeg kom i miljøet, hvor jeg så en mand blive sparket i hovedet af en politibetjent, mens han lå ned. Det var ekstremt voldsomt, sådan jeg fik det helt dårligt over det... hvor jeg tænkte... fuck... de er sgu nogle svin, de pansere. Igen, nu her mange år efter, kan jeg se, en politibetjents' voldsomhed, er gået ud over mit blik på dem alle sammen, ikke, fordi det bekræfter den fortælling der... altså, jeg var jo meget klar til at forstå, hvad mine kammerater de gik og... deres vrede. Den ville jeg jo rigtig gerne forstå, så hvis jeg så det ske en enkelt gang, så...

I: Ja, så giver det mening, eller...

'Ja, så underskrev jeg jo på alt det, de sagde, kan man sige.

Christian har, som det fremgår her, også haft en chokerende oplevelser i forbindelse med en demonstration og politiets behandling af en anden deltager i den. Oplevelsen fortolker Christian på baggrund af det narrativ om, hvorledes politiet agerer i demonstrationer, der cirkulerede i det venstreradikale miljø, som han er en del af, på daværende tidspunkt. Det, som Christian således ser med egne øjne i demonstrationen i Tyskland, kædes samme med de beskrivelser og fortolkninger af politiet og magtapparatet, han hører i miljøet. Betjentens behandling af demonstranten bliver således til en overordnet forståelse af, hvorledes 'panserne er'. Udviklingen af Christians opfattelse vil desuden afspejle hans tillid til hans kammerater, der har snakket om deres dårlige erfaringer med politiet og deraf også har en vrede rettet mod dem¹⁴⁹. Han tror på deres fremstilling i udgangspunktet og får nu bekræftet, at de har haft ret. Når han derimod ser tilbage på hændelsen, fra en position, hvor han ikke længere er i konflikt med politi eller andre aktører, har han et mere nuanceret blik og ser også, hvorledes etablerede forklaringsmodeller i miljøer, har påvirket hans ensidige opfattelse af 'panserne'.

---

¹⁴⁹ Christensen, T.W. (2009). Den ensrettede mangfoldighed. I: Karpantschof, R., & Lindblom, M. (Red), *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, (s. 229- 251) København: Frydenlund & Monsun

Som citatet illustrerer, foregår der er en type sorteringsproces i hvilke typer erfaringer og oplevelser, der kvalificerer til at blive til narrativer, der cirkulerer blandt deltagerne. Hvilket igen er et fælles træk på tværs af både ekstreme og kriminelle grupper og miljøer. Men som også er en mekanisme, som - i større eller mindre udstrækning - kendetegner alle typer sammenslutninger af mennesker, der deler nogle fælles interesser, mål og positioner i samfundet - som både ekstreme grupper, bander og rockergupper, men som der også har været eksempler på - i større eller mindre grad - kan påvirke de ansatte i politiets dømmekraft og adfærd. Som denne ansatte ved politiet fortæller med udgangspunkt i dele af bandemiljøet og etniske kriminelle netværk:

Jeg tror ikke, at jeg kender nogle marginaliserede subkulturer, hvad end vi taler om bander eller ekstremister, som er så dygtige til at tage politikeres udsagn og forstørre det og oversætte det ned i gruppen og sige; 'se nu igen'. Nu skyder de på os igen. Det her samfund vil ikke have os'. Og de kobler både det nationale, såvel som det internationale sammen, og det er en meget eklektisk proces, og det er jo interessant at følge, hvordan det er både i det talte og i det skrevne. Altså, den der fællesnævner om; 'Vi er udenfor.... Vi bliver ikke inviteret indenfor. Vores muligheder er simpelthen så begrænsede, at vi er nød til at skabe vores egne liv og vores egne levevilkår'. Det er også den historie, der er. Mange vandrehistorier er der jo, og mange af dem er også reelle. Altså, der er mange af de unge, der siger 'ja, ja, og så er der for resten min fætter, han valgte jo at køre den fuldstændig efter en snor, ikke. Og han er Ingeniør i dag. Har han fået noget job efter 6 år? Nej. Så kan han gå ud og køre taxa'. Sådan en historie vil eksistere. Og sådan en historie vil de fremhæve, fordi den netop er med til at understøtte; 'Lad være med at bruge tid på det der formelle uddannelse og blive integreret i det almindelige system. Du kan lige så godt tage omvejen, ikke'. Som jo som regel er bundet til fængsel og alt muligt, men det fortæller de jo ikke. Men omvejen det er, at spring det over, fordi det her samfund vil alligevel ikke acceptere dig, selvom du har den formelle uddannelse. Så de kobler sig jo direkte ind i noget strukturelt, diskrimination og alt muligt andet, hvor der jo trods alt er nogle historier, man kan plukke af i vores samfund. Det er jo ikke et perfekt samfund. Det skal det heller ikke være.

Ovenstående citat berør nogle i denne sammenhæng vigtige forhold, som at de narrativer, der cirkulerer blandt deltagerne i en gruppe, har rod i virkeligheden og ikke bare er 'grebet ud af den blå luft'. Som den ansatte siger, så fortæller narrativerne noget. De udpeger nogle forhold i samfundet - som i ovennævnte tilfælde politivold eller her marginalisering og manglende muligheder i det danske samfund for unge med anden etnisk baggrund end dansk. Narrativerne hjælper fortælleren til at udpege problematiske forhold for tilhøreren, samt hvad den enkelte kan eller bør gøre for at afhjælpe

problemet. Således tydeliggør narrativerne i ovennævnte tilfælde, hvorfor deltagelse i gruppen/banden er nødvendig og attraktiv for lytteren, fordi uddannelse fremstilles som spild af tid, fordi 'du alligevel ikke kommer ind', så det kan man 'springe over'. Men som den ansatte også siger, så nedtoner narrativet samtidig uønskede forhold som fængsel, vold og andet, der også er en del af at deltage i en bande. Såvel som de ovenstående eksempler om politiets adfærd i Lund for eksempel heller ikke vægtlægger, at nogle demonstranter også kastede skyts efter politiet og på andre måder brød loven.

Narrativerne udpeger, således generelt hvad problemet er, hvordan det løses, hvad den enkelte bør gøre, samt hvem der er venner og fjender i forhold til den pågældende gruppe. Dermed knytter narrativerne an til den ekstreme gruppe, bande eller rockergrupperings overordnede ideologi og den i gruppen etablerede fortolknings- og forståelsesramme.

Som dette eksempel viser, og som en tidligere deltager i en ny-nazistisk gruppe i USA fortæller, fortolker deltagerne andre mennesker igennem den etablerede fortolknings- og forståelsesramme, der, når verdenssynet er reduceret til sort og hvid tænkning, tendere til at reproducere sig selv. Du vil altid finde 'beviserne' på det billede, den tro eller stereotyp, du har, hvis det er det, du søger og kommer med. Som Steven siger:

Hvis du har besluttet dig for at finde en grund til at tro, at Holocaust ikke fandt sted, så vil du finde den grund. Du ved, det er en industri, for lige siden Holocaust har der været folk, der benægter det. Du ved, antisemitisme kommer fra mange forskellige steder, det er derfor, når vi deltog i en demonstration i Ann Harbor, og der var halvtreds af os og omkring 500 røde. På baggrund af, hvordan jeg husker det, hvis politiet ikke var der, ville de røde have rykket os i stykker - lem for lem. Så meget hadede de os, og så voldelige var de. De var ligesom wraaaaa - jeg mener, de skreg efter vores blod. Jeg så det bare som en virkeliggørelse af alt det ideologiske; "Åh, det er ligesom det, jeg læser, wow, det er virkelig sandt. Disse mennesker er totalt fucked up '. Og der var en masse af dem, de havde fredstegn, som de holdte, da de var ved at rive fortovet op for at bombardere os med det. Du ved, jeg havde et hagekors på min skjorte, og jeg sagde; 'Hvid Magt og jeg gør, hvad jeg siger, så jeg er ærlig. Jeg er hæderlig. Jeg er ikke en hykler. Disse mennesker har et fredstegn, da de forsøgte at dræbe os. Ligesom, de er hylklere, det er hvor fucked up, de er'. Og på den måde, der var altid det spind og grunden til at sådanne demonstrationer, de er så vigtige for Hvid Magt grupperne, det er, at jo mere vrede og fjendtlighed de møder, jo mere ret synes de, de har. Og især hvad angår Holocaust, fordi du ligesom tænker det sådan ...' de var vrede, fordi vi ved .... De ved, at vi har den hemmelige viden, og de er bange for os, bange for at vi

spredt den og får andre mennesker til at vågne op. Og det er derfor, de handler sådan'. Så du ved, vi skabte selv det, vi mente var intentionen bag deres vold.

Deltagelse i fælles situationer og deltagernes fortolkning af dem vil med tiden gøre, at en nyankommen bliver en erfaren deltager, der har udviklet en forståelses- og fortolkningsramme informeret af den gruppe, vedkommende er blevet en del af, som nye ting, hændelser, situationer og mennesker med videre fortolkes og forstås igennem. Som Ann-Sophie Hemmingsen, forsker ved Dansk Institut for Internationale Studier, forklarer:

Det er jo det, vi alle sammen gør, vi to vil jo også læse den samme avisartikel forskelligt, alt efter hvilke ting der er oppe i vores opmærksomhed på det tidspunkt, vi læser den, ikke. Det er jo sådan en proces, hvor man ligesom stille og roligt tager nogle bestemte briller på og sorterer det fra, der ikke er relevant eller modsiger det. Og det betyder jo at med tiden, så kan du nærmest hente din information hvor som helst, du læser det bare på en bestemt måde.

Men jeg tror, vi skal passe lidt på med at antage at folk i det her univers, de lever sådan fuldkommen parallelt og har deres helt egne nyhedskanaler. Det er bestemt ikke mit indtryk. Det er mere sådan i den sociale omgang, at man så lærer at læse tingene eller se, høre, osv., tingene på den måde, vi nu læser, ser og hører, ikke.

Som Ann-Sophie Hemmingsen påpeger, formes den enkeltes blik og opfattelse, når vi ubevidst fokuserer på det, som bekræfter vores eksisterende antagelser om verden, samtidig med at det, der modsiger den opfattelse, frasorteres. Når den enkelte derudover deltager i en (ekstrem) gruppe eller bande, vil gruppen desuden via både subtile tegn og deciderede tabuiseringer af bestemte synsvinkler og antagelser med tiden medvirke til, at den enkelte deltager udvikler et sort/hvid tankesæt, hvor analysen næsten altid går op, som Stevens eksempel er et tydeligt eksempel på, men hvor det også gøres legitimt at angribe de, som ikke repræsenterer ens egen overbevisning.

Udviklingen af en livsstil, identitet og kropsliggjorte erfaringer

Deltagelsen skaber en bestemt fortolknings- og forståelsesramme, men den bevirker også, at den enkelte udvikler en bestemt livsstil og deraf informeret identitet. Deltagerne vil således udvikle det, vi kalder kropsliggjorte erfaringer, der giver den enkelte

bestemte præferencer omkring alt, lige fra hvilken slags mad personen foretrækker, de steder han kommer, mennesker han omgås til hans forestillinger om, hvad der er det rette og den gode måde at handle på. Det vil sige, i takt med at den nyankomne bliver en erfaren deltager, vil han udvikle et ubevidst handlemønster, der har en tendens til at opretholde eller reproducere sig selv. Fordi jo mere den enkelte føler sig som en del af gruppen, vil han udvikle sine præferencer i retning af noget, der har en beslægtethed med noget andet og allerede i gruppen udpeget og dermed accepteret og velkendt.

Fælles for de interviewede var, at de via deres engagement oplevede, at de forandrede sig. De fik nye venner, men de udviklede også andre interesser, måder at være på og orienteringer. Som nedenstående citat viser, møder individet nye mennesker i miljøet, når først den enkelte er blevet involveret i det. Deltageren udvider således fortløbende sit netværk, og det, de andre i miljøet beskæftiger sig med, vil sætte en standard for andre og nye deltagere. Erfarne deltageres handlinger giver inspiration og medvirker således til at udstikke en retning ved at udpege de - i miljøet - eksisterende muligheder, og hvorledes den enkelte kan opnå de 'udpegede' ting, kontakter med videre, der betragtes som betydningsfulde.

Som Frank fortæller, mødte han i en ung alder flere som var meget ældre end ham, som viste ham, hvorledes han skulle gøre i forhold til at forbedre og beskytte sine indtjeningsmuligheder på et kriminelt marked:

Pludselig så havde jeg det her hold af mennesker, jeg ved sgu ikke hvor gamle de har været. 30 år eller sådan noget. Og det er jo klart, det boostede ens karriere. Det er ligesom - griner han og siger - hvis man er skoleelev, og man er venner med professoren på sit universitet, så får man bedre karakterer, ikke, at man kan nogle ting, de andre måske ikke kan... Det begyndte at blive rigtig voldeligt, og vi blev involveret i alle mulige ting, som i virkeligheden ikke var mig, men det blev jo selvfølgelig... Det blev stille og roligt mig, ikke, med tiden.

I: Kan du give nogle eksempler på, hvad du kunne, som de andre ikke kunne? Eller som du var bedre til?

Frank: Man kan sige, selvfølgelig var der forskel på, hvad en person på 30 år kan få fat i af varer og kender fra gaden og tricks og alt det her med fx at blande kokainen op, og hvad blander man den med, og hvordan presser man det og - alle de her ting. Så det var jo noget helt andet. Man kan sige, de kunder jeg havde, de var jo også 17-18 år, og de vidste ikke, hvad god kokain var. Det vidste jeg allerede, da jeg var 15, på grund af de ældre der var omkring mig. Jeg ved ikke hvorfor... jeg blev hurtigt lært op til at være den, der begyndte at blande det op og presse det og... Hvor man kan sige, at amatørerne det er dem, der bare tager en Panodil pille og blander ned i deres pose. Og de rigtige - der er kemiske processer,

man skal gennemgå med tingene, ikke, som man blander det op i. Og så var der selvfølgelig hele det der aspekt i, når folk skyldte penge, at man bare kunne sende en af de der voksne mennesker ud, ... så er det klart, så bliver du jo selvfølgelig bare betalt, hvor at de andre skulle stå og have alt muligt bøvl, ikke. Som jeg sagde, så for mig, der var det meget sådan uskyldigt i starten, ikke. Og det var meget, det der med, at jeg ikke følte, jeg rigtig havde noget sted, jeg hørte til, og så synes de der folk bare, jeg var fed, og jeg havde kendt dem altid og... så lige pludselig, så var det noget helt andet, ikke. På daværende tidspunkt var det stadig kun måske et par hundrede gram eller sådan noget ad gangen kokain, ikke, som jo også er en 30-60.000, ikke... Men det var jo noget helt andet. For det var jo selvfølgelig pludselig et andet spil fra at være det der, hvad kan man sige uskyldige, 'ok du hjælper lige dine venner', og så var det lige pludselig til, at du skulle have mere og mere og mere og... grådighed, ikke. Meget grådighed der tager over.

Citatet fortæller om en del af hele den proces, som Frank har gennemgået. Han bevæger sig fra 'lige at hjælpe sine venner' til at kunne sende en voksen afsted for at kræve penge ind, for dermed at 'undgå bøvl', som han siger. Det at kende 'voksne' giver prestige, samtidig med at de voksne også lærer ham at blande kokain på en sådan måde, at han kan være en spiller i en hårdere og farligere del af et kriminelt miljø. Som Frank påpeger, så bliver han også mere og mere involveret i voldelige handlinger, som han understreger ikke er ham, men som han også påpeger, så bliver det ham. Frank fanges og bliver som mange andre en del af det kriminelle miljø via de sociale relationer, samtidig med at han også selv bliver afhængig af kokain, og på linje med resten af miljøet udvikler en følelse for betydningen af pengene og prestigen, som gør ham stadig grådigere for mere.

Som dette udsnit af en kriminel og voldelig livsbane viser, ændrer den enkeltes identitet, handlinger og kropsliggjorte erfaringer (også kaldet habitus) sig via deltagelse i ekstreme grupper, kriminelle netværk, bande og rocker grupper:

"habitus er kollektivt, fordi den tilegnes i et socialt miljø, der som hovedregel er karakteriseret ved en form for fælleskab og fælles forståelse. Det kollektive danner ramme om det individuelle og gør det individuelle forståeligt og ofte også forventeligt i bestemte sociale sammenhænge"¹⁵⁰.

Den enkelte deltager internaliserer således ubevidst og ureflekteret omgivelsernes orienteringer og handlemønstre gennem erfaringer snarere end gennem forklaring. Den

---

¹⁵⁰ Wilken, L.(2011). *Bourdieu for begyndere*. (2.udgave). Frederiksberg: Samfundslitteraturen

nyankomne lærer - sat på spidsen - hvordan man står og går, hvordan man sidder, og hvor højt man taler - eller hvordan man blander kokain og får pengene for det 'krasset ind fra kunderne'.

Via deltagelse tilegner vi os således en forståelse af, hvad der er godt og skidt, rigtigt og forkert, muligt og umuligt. Vi udvikler - på baggrund af gruppens eller andre deltageres accept, opmuntring eller sanktioner - en følsomhed for og kendskab til konventioner og adfærdsformer, men også fordi vi imiterer de menneskers, vi identificerer os med. Dette sker uden, at vi har det klart for os, at vi er i gang med at tilegne os særlige sociale tilbøjeligheder og dermed danner et ubevidst mønster eller nogle ubevidste dispositioner for at handle på en bestemt måde¹⁵¹.

Som Lars fortæller om hans egen læreproces som et medlem i en rockergruppe:

Jeg lærte jo en masse ting i klubben. Der var jo en masse ting, der blev fremelsket i mig, ikke... og jeg fralærte mig en masse af min moral. Altså, jeg fravalgte en masse af min moral. Jeg valgte så også nogle nye moralsæt, hvor at det her fællesskab var over alt. Så ja, der blev vendt op og ned på mit moralske kompas. Der var jo også helt sådan nogle regler, man skulle lære at navigere efter...

Og som Lars konkluderende siger:

Jeg tror, der bliver fremelsket nogle karakteristika, mens du er der. Og selvfølgelig er der noget voldsparathed og nogle lignende ting. Men er det der ikke, når de kommer, så bliver det i hvert fald fremelsket, og det er mere spændende at se, hvor skete der dét i personens liv, der gjorde at personen blev voldsparat?

Som Lars og Franks eksempler viser, så både lærer og fralærer deltagerne måder at være - og handle på - når de identificerer sig og dermed engagerer sig i gruppen. For at blive betragtet som 'en af dem', er det afgørende, at deltageren tilegner sig de kompetencer, der skal til for at blive en 'anerkendt og kompetent' deltager i gruppen. Som Lars jo også påpeger, når han siger, at hvis en deltager ikke er voldsparat, fremelskes den type adfærd på flere måder i samværet med de andre, hvilket bliver yderlige uddybet i næste afsnit.

Samtidig som den enkelte udvikler sig i miljøet og derfor både tillærer og aflærer sig nogle handlingsmønstre, så skaber samværet og de nye orienteringer personen får også en delvist anderledes adfærd, end den enkelte havde inden deltagelsen.

---

¹⁵¹ ibid

Som Frank siger, så får den enkelte en ny livsstil:

I: Men man bliver vel også vænnet til at have ekstremt mange penge eller hvad.

Frank: Selvfølgelig, du... du begynder jo at leve en ny livsstil og have penge, og de mennesker, jeg hængte ud med, havde jo ikke specielt mange penge, så det var altid mig der betalte alting både på piger, kærester og de kammerater der var...

En ny livsstil og mange penge eller andre former for forandringer kan bevirke, at tidligere venner potentielt ikke synes så interessant mere, såvel som tidligere kammerater heller ikke længere kan identificere sig med den tidligere ven eller direkte tager afstand fra personen, efterhånden som denne bevæger sig ind på en ny livsbane og udvikler en anden livsstil. Den enkeltes afstandstagende fra omverden kombineret med at personen forandres, og gamle venner (ofte) forsvinder, medvirker til at personen isoleres i gruppen, som dermed også bliver den primære reference - hvilket også forstærker de ovenstående processer i forhold til individets udvikling af et sort/hvidt tankesæt og en identitet som ekstremist, bandemedlem eller rocker.

Vold og kriminalitet - en fællesnævner på tværs af ekstreme og kriminelle grupper

Udviklingen af en ensidig opfattelse involverer også en forståelse af, at den gruppe, den enkelte selv er en del af, er mere legitim, betydnings- og værdifuld end 'resten'. Den enkelte udvikler således et stærkt tilhørsforhold til gruppens 'vi', der bekæmper et 'dem'. Som Lars, der tidligere var involveret i en rockergruppe, siger, om hvordan han opfattede sin tilhørighed efter end afsoning i rockerafsnittet i fængslet:

Der var 'os' og der var 'dem', og det var fuldstændig kridtet op, at jeg var en af dem og ikke en af dem. Og det gjaldt hele tiden. Det sjove er, at i rockermiljøet der ligger den her nationalistiske undertone. Det er sådan lidt, at vi er en del af danske samfund. Vi er danskere, vi er stolte af det, men... vi gider ikke lege efter de samme regler som jer. Vi har vores regler

Og Lars uddyber sin tidligere holdning senere i interviewet, hvor han siger:

I: Men hvorfor fik fængslet den betydning?

Lars: Fordi de satte mig over på en rockerafdeling. Ja, selvfølgelig satte mig ned med dem jeg spillede efter. Jeg spillede... Der var ikke andre spilleregler at spille efter. Klubbens regler var også over fængslets regler. Altså, jeg var klar til at stride med fængslets regler for klubbens regler og... og landets regler for klubbens regler. Jeg var sådan set klar til at slå ihjel for det, jeg troede på.

Den ekstreme gruppe, bande eller det kriminelle netværk, den enkelte selv er en del af, tillægges således større betydning af deltageren end andre grupper og det større samfund. Gruppens regler, værdier og normer bliver - som tidligere beskrevet - det kompas, deltagerne orienterer sig efter. Samtidig udvikler de fleste deltagere i ekstreme grupper, bander eller rockergrupper stærke fællesskabsfølelser og bånd til andre deltagere, fordi de - udover også at være sammen i sociale sammenhænge - deltager i meget intense sammenhænge med farer, vold og smerte, der kræver sammenhold, stor tillid og kendskab til hinanden at indgå i. Samtidig er der en forventning om, at hvis du indgår i denne gruppe, er du også klar til at gøre det, der kræves.

Som en ansat ved politiet i Århus siger, stiger forventningspresset fra omgivelserne:

Ved at være en del af de voldelige ekstremistiske fællesskaber, så kan dit medlemskab ikke kun være begrænset til bløde aktivismeformer. Det skal også være hårde aktivismeformer. Så på et eller andet tidspunkt, hvis du vil være en del af det her set up og det her fællesskab, så vil der komme en forventning og et gruppepres om, at du også er ude i de hårde aktivismeformer. Altså, det der med at man skal bruge vold eller vandalisme og så fremdeles, ikke.

Gruppernes aktiviteter involverer forskellige typer af kriminalitet på tværs af alle de i rapporten nævnte grupper og miljøer. Det betyder, at når den enkelte involveres, bliver han engageret i en gruppe med en praksis, der anerkender og opmuntrer til brugen af vold. Det giver i de fleste miljøer 'stjerne' på skuldrene at udøve vold mod andre, der ikke anerkendes som en del af 'vi'et' og samtidig dehumaniseres via vedvarende negativt og nedværdigende omtale. Den dehumaniserende jargon legaliserer den vold de (potentielt) udsættes for, som Mikael siger, om hvordan han opfattede andre som mennesker uden substans i deres liv, der bare kunne komme an:

De vidste alle sammen, hvem vi var. Man kunne gå tværs igennem midtbyen og gik selv og bare sådan... havde tit set nogle af de røde der og sådan noget. Men der fik de bare, ikke, og man vidste jo godt; 'Men prøv at høre...I kan bare komme. Og sådan noget. Man var fuldstændig ligeglad. Man har jo den der usårlighedskappe på. Som jeg også siger, så går

man rundt og kigger... går en tur ind igennem gågaden. Når man går og kigger på folk og bare tænker; 'hold kæft nogle idioter, hele banden'. 'De kan bare rende mig i røven. Hvad har I af substans i jeres liv? Ikke en skid, mand. I lever bare fra hånden til munden, ikke, og du har ingen visioner om din fremtid'... Det er der, der hvor du sætter dig udenfor resten af samfundet. Det er jo en hvilken som helst form for ekstremisme, ikke også... Om det er en muslim eller nogle fanatiske kristne, eller det... er, ja, skrigende højreorienterede idioter... Det er jo nøjagtigt det samme, ikke, fordi de laver den der fremmedgørelse, og vi er os, ikke... Og 'jeg er en del af noget, og jeg er kraft æde mig bare... Altså, fuck alle jer andre røvhuller.

Som udtalelsen understreger, bygger alle grupper, der udøver vold - uanset ideologisk orientering - på en dehumanisering af andre. Som Mikael's udtalelse viser, følte han sig magtfuld, alle 'vidste hvem de var', hvilket både giver status, men også styrker deltagerens følelse af anerkendelse og sammenhold i gruppen ved at de positioneres som noget specielt. Det 'vi' han selv er en del af ophøjes, ham og de andre i gruppen har 'substans i livet', mens de andre 'lever fra hånden til munden og ingen visioner har for fremtiden, sammenlignet med Mikael og de andre i gruppen, der kæmper mod et fælles mål og har en vision - der inkludere nedkæmpelsen af 'de røde'. Mikael kigger efter 'de andre' i byen, men føler sig samtidig usårlig.

Som han videre fortæller, har 'man det godt' med den brutalitet, der er i miljøet. Det er 'fedt' at slås, samtidig med at deltagerne sammen griner af dem der har fået tæsk, er blevet overfaldet eller chikaneret. Volden opmuntres og glorificeres på samme tid som, den og dens ofres skader, latterliggøres og neglieres. Mikael siger:

Det var brutalitet, og det er ikke en skid andet, og det var fedt, og man havde det godt med det. Og man synes jo, det var fedt, når man kom hjem og snakkede med de andre om det. Ja, Hr og Fru Danmark de ville jo blive rystede, hvis det var sådan, at de hørte, hvordan man sad og snakkede. 'Ja, hørte du, ha, ha, ja for satan mand..., ikke også... prøv at se det der, og der er blod'. Man kunne jo sammenligne hvor mange knopper man havde, ikke, på hænderne og sådan noget... Altså, prøv at hør, jeg har et par sko, som jeg faktisk har gemt fra dengang af, et par sko..., som er fuld med brune prikker på snørebåndene, fordi jeg sparkede en eller anden i krydderen... og blod ud over det hele og et par hvide knophandsker, som jeg også stadigvæk har, som der også er... Men det var jo... Deeds of Honour. 'Ja, se så her, de er smurt ind i blod, ikke'... Fordi det var fedt... Gu er det da ej fedt. Det er jo fuldstændig forkvaklet. Men i det miljø, det var status. Det var altid flere ad gangen, der var sådan... når man røg på nogle... Så fortalte man jo simpelthen, 'ja, og han gjorde

sådan... fedt mand, ikke også' og det var bare... 'ja, ja, ja, fedt mand'. Folk de sad jo bare og jublede og hujede og klappede. De synes jo, det var helt fantastisk, ikke.

Mikael tager - som det fremgår - skarpt afstand fra volden og forherligelsen af den i dag, men citatet viser, hvordan volden og udøvelsen af den giver status og er en aktivitet, der både generer sammenhold og bonus til de involverede. Flere tidligere deltagere på den ekstreme højrefløj kan således berette, hvorledes volden tager helt over. Det bliver slåskampe og vold for voldens egen skyld, mens 'sagen', ideologien og det politiske for mange deltagere synes at forsvinde i baggrunden¹⁵².

Som deltagerne på tværs af alle de grupper, der er repræsenteret i rapporten, beretter, har de oplevet, hvorledes deres voldsparathed blev påvirket ved at være en del af et miljø, hvor vold og kriminalitet er normalen og accepteres, samtidig med at de, der udøver den, beundres og ses op til, og hvor udøverne praler med de ting, de har gjort. Som Olav fortæller, blev de der var imod vold i Blitz set ned på:

Dem som var meget optagede af at være imod vold, dem så vi lidt ned på. Men man sagde det ikke højt. Hvis nogle snakkede meget højt på fællesmøderne om, at man skal være forsigtige så aktionen ikke accelerer... eller at det kom ud af kontrol og blev voldeligt. Det husker jeg, at vi synes, var rimelig latterligt.

Deltagerne i denne undersøgelse på tværs af diverse grupper kan således fortælle, hvorledes de oplevede, at deres grænser langsomt flyttede sig i forhold til at begå kriminalitet og udøvelsen af vold i takt med længden på deres engagement i grupperne og graden af seriositet. Men også fordi vold og kriminalitet blandt dem, de var sammen med, var en fælles aktivitet og norm, der med tiden flyttede alle involveredes grænser samtidig med, at de også blev dygtigere til at tage forbehold, det for nogens vedkommende gjorde, at de ikke blev anholdt.

Som fortællingen til en tidligere deltager i en venstreekstrem gruppe eksemplificerer, tenderer deltagerne i voldsparate og kriminelle grupper til, at det, de foretager sig, bliver stadig grovere samtidig med at hærværk og tyveri, nærmest fik karakter af 'drengestreg', og af at være noget 'man kan gøre for sjov'.. Han siger:

Så vi er godt klar over, at vi er på kanten med de ting, vi laver, og vi begynder også at lave mere og mere voldelige aktioner. Det kan også godt nogle gange være en helt hul i hovedet

---

¹⁵² Christensen, T. W. (2015). *A question of participation - Disengagement from the extremist right. A case study from Sweden*. Roskilde: Roskilde Universitet

aktion, hvor vi bare sidder og drikker os fulde til en julefrokost og så ser en 7/11 på den anden side af Nørrebrogade, og så løber vi bare ned og smadrer 7/11 og tilbage og sidder og drikker bajere oppe i lejligheden. Så det bliver sådan en blanding af leg, af meget grove drengestreger...

Som det fremgår at netop denne udtalelse, karakteriseres fortælleren deres handlinger som en 'aktion' på trods af at det der sker, foregår helt impulsivt. Ideologien om, at ramme 'kapitalen' kan - er det rimeligt at antage - i dette tilfælde have medvirket til at udpege målet for deres hærværk, der begås på baggrund af en impuls til en julefrokost, hvor der er drukket meget alkohol.

Brugen af vold og hærværk er således en legitim aktivitet og norm for diverse deltagere på tværs af de her omtalte miljøer og grupper. Samtidig er det dog også vigtigt at nævne, at flere af de deltagere der bruger vold, har også brugt eller været udsat for vold i større eller mindre grad i andre sammenhænge før deres deltagelse i den ekstreme gruppe eller bande. Men fælles for deltagerne er, at i den grad voldsvillighed hæves op og gøres til en kvalitet, stiger deltageres villighed til at udøve den.

Deltageres identitet dannes gennem deltagelse i socialt produceret og kulturelt konstruerede kollektive aktiviteter¹⁵³. Det vil sige, mennesker skaber mening og opnår identiteter via deltagelse i bestemte sociale og kulturelle konstruerede forståelsesdomæner, hvor bestemte tegn, aktører og handlinger tildeles betydning i modsætning til andre¹⁵⁴. Den enkeltes identitet og handlingsrepertoire udvikles således i mødet mellem den personlige verden og det kollektive rum, der består af kulturelle former - og sociale relationer, som er de ressourcer mennesket anvender i sin identitetsdannelse og sit handlingsrepertoire eller habitus.

Som de mange eksempler på tværs af grupper og miljøer illustrerer, oparbejder deltagerne mange ensartede orienteringer og kropsliggjorte rutiner samt kompetencer, der kombineret med et netværk der potentielt involverer andre kriminelle og/eller ekstreme deltager også muliggør og naturliggør bevægelser på tværs af diverse miljøer og grupper.

---

¹⁵³ Holland, D., Lachicotte J. W., Skinner, D., & Cain, C. (1998). *Identity and Agency in Cultural Worlds*, Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press

¹⁵⁴ *ibid*

7. Eksemplariske cases: Bevægelsesmønstre i og på tværs af ekstreme grupper og bande- og rockermiljøet

I dette kapitel vil vi introducere og gennemgå de fire typer eksemplariske cases - *border jump*, *cross-over*, *overlap* og *glidende bevægelser* - for på baggrund af undersøgelsens empiri at give konkrete eksempler på bevægelser og bevægelsesmønstre i og på tværs af ekstreme og kriminelle grupper og netværk.

De i kapitel 2 beskrevne eksemplers forbindelse med 'the crime-terror nexus' er baseret på international forskning og belyser grupper og organisationer, der fungerer på et andet volds- og kriminalitetsniveau end tilfældet synes at være blandt nogle af de grupper, deltagerne i denne undersøgelse har været involveret i. Pointen med det brede fokus igennem rapporten er at belyse de mange sammenfald, interesser og positioner, der er på spil på tværs. For derved at illustrere hvorfor fælles interesser og tilegnede kvalifikationer og kompetencer er yderst anvendelige på tværs af miljøer kategoriserede som henholdsvis ekstreme og kriminelle, samt at det ikke er så enkelt at kategorisere 'hvem der er hvem'.

Overlappende relationer, muligheder og interesser på tværs af miljøer synes da også at være en af årsagerne til, at deltagerne i denne undersøgelse fra både ekstreme miljøer, kriminelle netværk, grupper og bander forsatte deres kriminelle livstil i andre miljøer på grund af velkendte omgangsformer, personlige netværk samt anerkendelse af deres kompetencer og kvalifikationer.

Deltagerne kommer via deres deltagelse med tiden til at orientere sig mod andre kriminelle muligheder, både fordi de har oparbejdet en social kontaktflade, der kommer til at bestå af personer med kriminelle kvalifikationer, og fordi de agerer i en verden hvor det 'noget', man er sammen om, kan involvere mennesker fra forskellige miljøer og grupper, samtidig med at deltagerne med tiden får stadig sværere ved at forestille sig et alternativt liv og fællesskab.

Begreber, ord og eksempler giver os nogle antagelser og opfattelser om et givet felt og dets sammenhæng, og, som eksemplificeret hovedsagligt i nærværende kapitel, "Cross-over"-begrebet skaber blinde pletter fremfor åbne blikke. "Cross-over" skaber

en optagethed af nogle helt bestemte konstellationer af deltagere og relationer mellem særligt udpegede miljøer samt de kompetencer eller mangel på samme, der antages at være i spil.

Kapitlets sigte er at illustrere de mangeartede bevægelser, der finder sted i og på tværs af miljøer og grupper, der fungerer mere eller mindre i sammenhæng eller indenfor samme overordnede miljø.

De fire bevægelser er som ovenfor nævnt 'border jumping', 'cross over', 'overlap' og 'glidende bevægelser'. Som tidligere nævnt i kapitel 2 og 4, skifter deltagere ofte position i løbet af deres engagement i miljøerne og grupperne, og det samme gør sig gældende med hele grupper, der på en og samme tid kan anvende taktikker, der gør det muligt at kategoriseres den samme gruppe som en 'terror' og 'organiseret kriminel' gruppe.

De glidende, mangetydige og flydende positioner – og deraf omstridthed i kategorisering - er i større eller mindre udstrækning også afgørende i forhold til de cases, vi præsenterer her. De eksemplariske cases eksemplificerer måder at deltage på og måder at bevæge sig i og på tværs af miljøerne. Casene illustrerer, hvordan bevægelsesmønstrene tager form i og på tværs af forskellige positioner og således formidler flertydige, flydende og situationelle identiteter, frem for at den enkelte enten er 'ekstremist', 'bandemedlem', 'religiøs' eller ikke.

I kapitel 2 præsenterede vi, ved hjælp af en figur, kontinuummet over 'organiserede kriminelle grupper' og 'terrororganisationer', ligeledes gælder det for kapitlets cases over bevægelsesmønstre, at den enkelte gruppe mere eller mindre har træk af den anden kategori. Det er således tale om situationelle positioner, forstået på den måde at den enkelte, der for eksempel 'border jumper' mellem to eksklusive miljøer, med tiden brænder ud i den nye gruppering, personen er blevet en del af. Det kan potentielt medføre, at han siden 'cross over' eller krydser over til et andet miljø, som igen gør at han 'glider' mere og mere over i en helt tredje form for deltagelse eller udvikler en 'overlappende' identitet, som for eksempel både muslim og hashhandler, der i sidste ende er en ny position og identitet, der fører ham til, at han til slut løsriver sig og endegyldigt forlader det kriminelle liv.

Border Jumps - bevægelsen fra et eksklusivt tilhørsforhold til et andet

Den første bevægelse vi vil illustrere, har vi kaldt 'border jumping'. Border jumping indikerer en i omverdens øjne illegitim – set udefra nærmest utænkelig - bevægelse på

tværs af nogle stærkt optrukne grænser mellem forskellige miljøer. Border jump understreger netop, at i den type skift af grupper er medlemskabet i én gruppe eksklusivt – og udelukker dermed det andet medlemskab. Den enkelte kan således ikke opretholde relationer med den gruppe eller miljø, personen har forladt. Tværtimod vil personen potentielt være i fare, hvis han møder andre fra det tidligere miljø, fordi bevægelsesretningen – eller nærmere skiftet af gruppe, er bandlyst – og afstedkommer evig fordømmelse og potentiel hævn/sanktion. Personen får derfor ofte brug for beskyttelse og det at være en del af en gruppering, der kan forsvare ham.

Flere af deltagerne i denne undersøgelse har fortaget så drastiske skift fra en gruppering til en anden, at de har været i alvorlige vanskeligheder og potentiel livsfare. Der er tale om mennesker, der har bevæget sig på tværs af rockergruppering og bandemiljøerne men også på tværs af venstre- og højreekstremistiske miljøer, hvor alliancen med en gruppe er gensidigt ekskluderende i forhold til andre grupper.

Som først denne tidligere rocker fortæller, så mistede han alle sine tidligere venner og fik brug for at være en del af en ny gruppe, både for at føle sig værdsat og høre til, men også for at få beskyttelse. Som det fremgår i citatet, møder Lars, nogle fra en rockergruppe i byen, han fortæller:

Jeg begynder at sælge hash, som 16-17 årig og det går så rigtig galt i en alder af 18, hvor jeg kommer i karambolage med de drenge, jeg køber af. De synes, jeg skylder dem en masse penge. Som jeg så gør mit bedste for at aflevere, men de synes stadig ikke det er nok. Så stikker jeg lidt af

I: Der er du alene mod dem, hvis man kan sige det sådan...

Lars: Ja, der kommer jeg tilbage og så bliver jeg stukket ned af dem, og der slår det klik og jeg bliver utroligt offensiv. I den proces der lærer jeg så ret tilfældigt nogle mennesker fra en rockergruppe at kende og der blev jeg en del af (navnet på rockergruppen) for at komme i opposition til de her drenge. Så det handlede primært om beskyttelse, frygt, tilhørsforhold. Jeg mistede alle mine venner i den anden proces. Så jeg havde et eller andet sted også brug for at høre til og føle mig værdsat og ja...der kunne de voldelige tendenser så, som jeg følte, jeg blev nød til at fremelske i mig selv, for at kunne forsvare mig, for at passe på mig selv, de blev værdsat og det blev jeg rost for. Altså psykopaten i mig - han indånder dybt - blev motiveret og fremelsket - siger han og puster tungt.

Som Lars siger, så møder han 'tilfældigt' nogle mennesker fra en rockergruppe, der hjælper ham med at 'løse problemet' med de andre, der vedvarende kræver penge og til sidst stikker ham ned, ved at yde ham beskyttelse og dermed også involvere ham i

deres gruppe. Men citatet viser også, hvordan Lars' handel med hash medfører at han engageres i et felt, hvor disse betingelser er i spil.

Da Lars via sin hashhandel er blevet en del af et miljø, som medvirker til at synliggøre lignende aktører, som ham selv og dem han kommer i konflikt med. Den nye gruppering får måske også øje på Lars, fordi grupperingen i den pågældende periode aktivt søger at hjælpe mennesker som Lars, der har problemer med netop disse miljøer (deres fjender), hvor beskyttelse er påkrævet og den eneste måde at løse dem på. Mødet er således ønskværdigt for begge parter - den ene part søger beskyttelse, mens den anden part søger at rekruttere unge, de kan bruge som fodfolk i den i perioden versonende konflikt.

Som vi tidligere har belyst, medfører Lars' involvering i et situeret kriminelt miljø således, at han 'pludselig' møder nogen, som kan give ham beskyttelse - den anden (rocker)gruppering. Mødet er ikke planlagt og er tilfældigt, men i kraft af at Lars på dette tidspunkt agerer i et miljø, hvor han deler interesser og dermed møder andre, der kæmper om og med tilsvarende problematikker og muligheder, som dem han fokuserer på, forøges sandsynligheden for mødet mellem ham og grupperingen væsentligt. End hvad et givet tilfælde ville være, hvis omdrejningspunktet for Lars' liv og behov havde været anderledes.

Lars er aktuel, fordi han, som hans siger, har behov for beskyttelse, hvilket driver ham til at bevæge sig fra A til B i et velkendt spil, hvor personen allerede er en erfaren deltager, der forsat kan bruge og videreudvikle/fremelske en særlig kulturel viden og i miljøet værdsatte kvalifikationer. Som Lars siger:

Hvis du som sagt kommer fra bandemiljøet. Det er langt hen ad vejen det samme og langt henad vejen vil det bare handle om tryghed, beskyttelse. Der er et trusselsbillede. Hvordan løser jeg det? Det gør jeg ved at gå herover. Jeg ændrer intet i mit liv overhovedet. Alt er det samme ud over, at jeg har nogle nye legekammerater og ændrer nogle fjendebilleder osv., det vil selvfølgelig være klart, fordi ens gamle venner nu er ens fjender, og der kan man tit have noget med nogle fælles fjender. Altså, de mennesker, der er efter dig, vil være andre menneskers fjender, ikke. Så din fjende er min fjende. Fint. Skal vi ikke lege? Men man ændrer ikke noget mindset.

En andet type 'border jump', flere af deltagerne i undersøgelsen har foretaget, er at bevæge sig fra den radikale eller ekstreme venstrefløj til den modsatte fløj det - radikale eller ekstreme højre. En bevægelse som set fra ydersiden ligeledes forekommer utænkelig. Men antagelsen, om at det er umuligt, forudsætter, at det ideologiske skulle være den væsentlige årsag til deltagelse i et radikalt politisk ungdomsmiljø. Men som

tidligere illustreret i kapitel 5 er der mange andre betingelser og sociale mekanismer i spil. Miljøer og grupper kan en stor del af vejen for nogle deltagere, tilfredsstille deres behov og pragmatisk set tilbyde en løsning.

Som Olav fortæller, så bevægede han sig fra det radikale og ekstreme venstreorienterede Blitz eller BZ miljø over på den ekstreme højrefløj. I Olavs optik var der ikke andre miljøer at deltage i. Som han siger, så:

I mit hoved, så blev jeg ligesom, du har BLITZ, og så har du Højre, og så har du politiet, som er sådan en irriterende dæmon, som cirkler rundt, som du ikke forstår meningen med. Og så har du ligesom resten, som bare er sådan kedelige! Dem vil man ikke associeres med, så ville man hellere dø.

I Olavs optik er alle andre end de, der er i det venstre og højre radikale/ekstreme, bare kedelige, almindelige mennesker, som han ikke vil være en del af. 'De andre' ansues som en stor grå masse, der ikke synes hverken synlige for Olavs blik og dermed heller ikke er aktuelle at engagere sig i. Som Olav videre forklarer omkring det skifte af miljø, som fik voldsomme konsekvenser for ham, så blev det, som han siger:

I mit hoved, så blev det på en måde at ok, at hvis jeg ikke passer ind i BLITZ, så bliver højre det naturlige sted at gå til på en måde. For det var ligesom de to ting der var, og som jeg følte verden drejede sig om. Jeg tænkte det ikke selv, men det var ustabil, sådan boligsmæssigt og hele livssituationen. Så jeg søgte meget et miljø, hvor jeg følte, det mere var en bande, og at jeg kunne være en af de seje. Så læste jeg en artikel, husker jeg, om en fyr som blev kaldt for agent Jakob, som havde infiltreret det højreekstreme miljø i en norsk by. Og så skrev Dagbladet noget om det. Og da tror jeg, jeg tænkte, at jeg kunne få kontakt til de her livsfarlige folk og lege med ilden følelse, som gav mig en spændingsfølelse og at... Ja, hvis jeg var på BLITZ, og at jeg kunne fortælle dem ting om BLITZ. Så tænkte jeg, at så kommer de til at høre på mig og være interesserede i at møde mig.

I: Og du havde ikke sådan nogen loyalitetskonflikter?

Olav: Nej, jeg tænkte ikke så meget på det, jeg tænkte ikke... dengang. Det kom jeg til at tænke over senere. Jeg tror ikke, at jeg tænkte på konsekvenserne eller... Ja direkte, jeg tænkte ikke så langt.

I: Nej, plus ens alder gør også, at man måske ikke er den mest langsigtede...

Olav: Nej, altså jeg var 15 år. Så tror jeg bare ... jeg følte, at man får sådan nogle impulser og tanker sådan fra dag til dag, som kunne skifte lidt. Jeg tror faktisk, at jeg så nogle skin-

heads i avisen nogle år tidligere. Så var der Brumunddal¹⁵⁵, der kom BLITZ, og der opstod en kamp. Og der husker jeg, at det så spændende ud det... skinheadsene.. Men de (det højreekstreme miljø) responderede hurtigt på brevet, og så gik der kun nogle dage, så stod der pludselig to stykker ved døren og lyttede til mig. Og da følte jeg mig jo pludselig ligesom sådan en specialagent. Så var det spændende i starten, og jeg tror, jeg tænkte, at jeg kunne ligesom splitte personlighed og være blitzer om dagen, og så kunne jeg have kontakt med disse andre om aftenen, og at det ville gå helt fint. Så det fortsatte jeg med i en del måneder, men blev gradvist mere og mere slidt af det.

Olav sender et brev til det højreekstremistiske miljø og får derved kontakt og bliver en del af miljøet, samtidig som han i en kort periode forbliver deltager i Blitz og videregiver løbende information om blitzenes planer og aktiviteter. Han er både impulsiv og optaget af spænding, og de to miljøer, de - i hans verden - farlige og tætknyttede fællesskaber, synes at være de eneste, der eksisterer i hans verden. Olav drømmer ydermere om den opmærksomhed, han kan få - som hans inspirationskilde Jakob fra Dagbladet fik - når han fortæller dem om Blitz miljøet. Derudover er Olav meget ung og kan ikke forestille sig de store konsekvenserne, det får for ham. Han får ret hurtigt behov for beskyttelse fra det ekstreme højre igennem en længere periode, da han blev angrebet og overfaldet flere gange i byen af deltagere i Blitz miljøet, og konsekvenserne fulgte ham igennem de næste mange år - også efter han helt har forladt begge miljøer.

Det paradoksale i hans fortælling er også, at ideologien i Olavs øjne ingen betydning havde i et miljø, som udefra set udelukkende synes at handle om ideologi. Som han afslutningsvis til svar på vores spørgsmål om ideologiens betydning fortæller:

I: Og hvad rent ideologisk. Altså, det er jo to miljøer, som er sådan politisk definerede. (Olav: Ja). Men hvad betydning havde det reelt set for dig?

Olav: Nej, det havde ikke nogen... Det havde ikke nogen betydning. Jeg var klar til at skifte fuldstændig. Det var ikke noget. Det er ikke rart at sige det nu, men dengang tænkte jeg, at da jeg byttede om, det var ikke noget problem. Det kunne jeg gøre over natten... Altså, de symboler bliver mere sådan som, at vise hvilken bande du kan lide, eller du tilhører. Jeg kunne jo bruge den samme jakke, og det eneste var jo bare at skifte mærker.

---

¹⁵⁵ Brumunddal er en norsk by, der i 1990'erne hvor der var mange sammenstød mellem antiracist og racister.

Ideologien synes i denne sammenhæng udelukkende at fungere som ydre markør, der tilkendegiver tilhørighedsforhold og symboler på en position, som deltager i et bestemt miljø. Olavs orienteringer og position i miljøet en selvsagt en blandt mange mulige.

Pointen er dog, at selv meget markante miljøskift på tværs af meget oppositionelle grupper kan ske med henvisning til endog meget forskelligartede overvejelser, behov, motiver, søgen efter spænding, beskyttelse og håb

Som en anden tidligere højreekstremist også fortæller om hans skift fra det radikale/ekstreme venstre til det ekstreme højre, havde han heller ingen overvejelse - udover at dem han 'skred fra' var 'latterlige over i hovedet', og så at han ikke længere skulle have langt hår og slidt tøj.

I: Men med dit eget skift. Du savnede ikke nogen fra den gamle fløj, da du skiftede over til de andre...

Mikael: Nej. Nej. Jeg skred egentlig bare fra det, fordi at jeg synes,, de var latterlige oven i hovedet. Og så havde jeg sådan en periode, hvor der var ikke noget i noget som helst. Jeg spillede bare musik og havde det fint med det. Nej, det savner jeg ikke.

I: Og du synes heller aldrig selv i dit eget lille sind, at for helvede, det her er et mærkeligt skifte?

Mikael: Jo, jeg har da nogle gange... Jo for satan... det har jeg da nogle gange tænkt over, at det er da egentlig meget flot Mikael, at du har så selv rendt rundt i et par totalt møg... Jeg havde et par cowboybukser engang, som jeg ikke havde vasket i over et år, fordi det gjorde man jo ikke, vel! Og militærstøvler der var fuldstændigt udtrådte og... og holdt sammen af gaffatape, ikke og... Og min bedstefars gamle kansas-arbejdsskjorte, som blev overmalet med foragt for magt og viva la kommuniste og antifascist symboler og...pis og lort, ikke. Så der har jeg været, og nu står vi så her i dag adskillige kilo senere, ikke...

Disse radikale skift at miljø og gruppe synes således ikke at medføre de store forandringer. Tværtimod kan personen forsætte indenfor nogle kendte omgangsforhold, og de handlingsmønstre såvel som den kognitive orientering og de præferencer personen har udviklet i en oppositionel gruppe kan også imødekommes i en ny og tilsvarende gruppe - om end med et andet symbolsk og politisk udtryk.

Cross over - fra et tilhørsforhold til et andet

Næste eksemplariske case illustrerer 'cross over', som beskriver bevægelsen fra et miljø til et andet, og hvor der ikke er tale om et eksklusivt tilhørsforhold til nogen af de forskellige miljøer.

'Cross over' referer således i denne sammenhæng til et skifte fra en type miljøer og gruppe til en anden, hvor den enkelte stadig kan anvende sin kropsliggjorte og kulturelle viden i det nye miljø. Bevægelsen er således ikke reduceret til udelukkende at betegne skiftet fra bandemedlem til ekstreme islamiske grupper. Som det empiriske materiale viser, er der i denne sammenhæng tale om bevægelser på tværs af forskellige miljøer og grupper.

Nedenstående empiriske eksempel er et udsnit fra et interview med Klaus, der er tidligere ny-nazist fra Sverige, og som, da han forlod det højreekstreme miljø, overvejede at blive deltager i en rockergruppe. Klaus arbejder i dag i en ngo og har igennem de sidste mange år hjulpet andre videre ud af højreekstreme grupperinger. Han taler derfor både på vegne af egne erfaringer, men også på baggrund af den indsigt han har fået via andres historier og deres bevægelser i og på tværs af ekstreme og kriminelle grupper:

Da jeg ønskede at forlade Hvid Magt og det nynazistiske miljø, følte jeg, det var naturligt at søge efter kriminelle bander eller en rockergruppe. At gå i den retning, det ville være den mest naturlige ting, troede jeg i starten. Men så indså jeg, at det ikke var, hvad jeg ville med mit liv. Og jeg besluttede at forlade det i stedet.

I: hvorfor så du rockergupper og bander som naturligt? Hvorfor ville det være naturligt at skifte fra den ene gruppe til sådan en gruppe?

Klaus: Jeg tror, det skyldes flere forskellige ting. Først og fremmest havde jeg på det tidspunkt ikke besluttet at være en del af samfundet. Jeg havde ikke anerkendt samfundet med politikere og et system. Så det føltes naturligt at se efter en form for gruppe, der stod uden for samfundet, og så når du er i Hvid Magt bevægelsen, så anerkender du had, vold, vrede, magt og kontrol og den type mekanismer. Og jeg tror, hvad jeg antog var, at rockerne også var sådan... og at det var naturligt for mig.

I: Kan du sige, at det er et miljø, hvor du formodede, du ville føle dig hjemme, og hvor du ville have nogle kompetencer og måder, som du normalt brugte, så du egentligt bare kunne fortsætte business as usual?

Klaus: Præcist, det er virkelig præcis, hvad jeg mener, jeg tror, du er meget præcis her, fordi det er ... Det handler om ikke rigtig at ændre mine perspektiver eller opfattelser. Men

det er bare at skifte en gruppe med en anden, der ville være mere eller mindre det samme.

Som en del af undersøgelsen har vi også se eksempler på, hvordan aktive deltagere i internationale rockergupperinger i andre Skandinaviske lande lægger billeder på deres facebookprofiler af dem selv på deres motorcykler, som de for eksempel har 'pynnet' med det nazistiske dødningehoveder på tanken af motorcyklen og bruger motorcykelhjelme, der har samme form, som de hjelme den tyske hær brugte under 2. Verdenskrig. Og som Klaus også videre forklarer, så påvirker miljøerne hinanden - også når en deltager fra det ekstreme højre skifter over til eksempelvis en rockerguppering. Som Klaus påpeger det, så bruges symboler også til at positionere grupperne på bestemte måder i det offentlige rum, således at symbolerne på samme tid bekræfter gruppens position og afstanden mellem dem og det større samfund. Han siger:

Jeg tror, at folk også i rockergupperne, sådan som jeg forstår det, så er de også imod samfundet. Du ønsker at være en type fredløs eller outlaws, som ikke er en del af samfundet, men som i stedet er imod samfundet, så ved hjælp af symboler der ville udløse, du ved, frygt eller afsky fra samfundets side, det er også noget, ... der er set som positivt ... fordi det distancerer ... det skaber afstand mellem dig og din gruppe og samfundet.

I stedet for at forsætte i et kriminelt miljø kommer Klaus i hæren, som bliver hans endelige vej ud af et ekstremt miljø og et stop for yderligere kriminalitet. Som han forklarer, var hæren ikke et særlig stort skifte for ham. Han behøvede ikke forandre sig særlig meget, for også i hæren var der en fast struktur og en kategorisk tænkning. Derudover skulle han også der skubbe sine grænser, samtidig som det også blev fremhævet, at de var en del af eliten. Både hæren og det nynazistiske miljø, han kom fra, var en form for elitært miljø, som i den forstand skubber til den enkeltes grænser, og det havde Klaus let ved at orientere sig i. Det var væsentligt for hans exit, at hæren på samme tid lignede det, han kom fra, men uden at aktiviteter og det sociale samvær var knyttet til en ideologi og en omgangsform, der dehumaniserede andre.

Men som Mikael - også tidligere højreekstremist - forklarer, var skiftet fra det højreekstreme til rockermiljøerne også noget han kendte til i det miljø, han var involveret i. Som han fortæller:

Men det var også omkring der, hvor jeg valgte at træde ud af det. Der begyndte der at komme de relationer, netop hvor man ser en del af dem som så trådte ud af miljøet, gik faktisk over og kom med i AK 81 og sådan noget fis der, ikke ... Og der havde vi nemlig nogle af... drengene der, som kendte nogle, som var AK 81'ere. Og Brøndby havde nogle... af

deres folk, som var tilknyttet Bandidos. Så de der AK 81 og HA folk, de jo ville gerne over og være med sammen med os, fordi så kunne de banke de der Brøndby folk, som var Bandidos.

Flere af deltagerne i undersøgelsen har også bevæget sig fra kriminelle netværk over i muslimske trossamfund. Som denne tidligere rocker forklarer, kan der være mange fordele i at forlade banden til fordel for et islamisk trossamfund. Trossamfundet nyder respekt i muslimske indvandremiljøer og kan på den baggrund yde nogen beskyttelse samtidig med at et trossamfund også tilbyder et fællesskab. Hvis den enkelte konverterer eller blive aktivt praktiserende og en del af menigheden, slettes hans potentielle gæld, og personens renses moralsk. Som Lars fortæller:

Derudover så er der en tryghed i, at hvis det er nogle indvandregrupperinger, du har problemer med, så når du selv går hen og bliver praktiserende muslim, så skal de bare lade al gæld og alting gå. Så vil der være nogle imamer, der passer på dig, som bekræfter at de her bandemedlemmer, ingen af dem vil kunne gå ind og lave ballade med dig...

I: Nå ok, så der er du i en absolut beskyttelse nærmest. Eller...

Lars: Ja, og gæld bliver slettet og altså, det er virkelig en stor del af, at der er nogen, der vælger at gøre det der, som der ikke er særlig mange der ved udenfor miljøerne. Men det er jo selvfølgelig klart, at hvis du er praktiserende muslim, og du ligger der med røven i vejret 5 gange om dagen, og imamerne er tæt på dem. De har en utrolig social kontrol i de miljøer. Så ringer imamen til et af bandemedlemmernes far, og så bliver de i bad standing i familien, hvis de laver mere rod i det, og så bliver den bare hhzzuuitt, han er praktiserende muslim, han tager til Mekka, og så tager han evt. til Syrien. Så der er også noget beskyttelse. Men det er sådan en meget grov, eller, hvad kan man sige, sådan en lidt primitiv måde at anskue det på. De her unge mænd som er vokset op med islam som den eneste rigtige sandhed og som definerer deres kultur rigtig, rigtig meget. Så vil det at gå ekstremt ind i det være ret foreliggende. Altså, det vil være en god måde, du bliver også rensset, når du gør det her. Så kan du få rensset din samvittighed på den måde... Ja, der hvor vi ser det, som noget ekstremt og noget voldsomt, der vil det måske for nogle af de mennesker være... befriende og accepteret.

At blive en del af et religiøst fællesskab har for flere deltagere i denne undersøgelse medført, at de har forladt deres kriminelle liv, fordi de har fundet en ny mening med tilværelsen i det religiøse fællesskab. Det religiøse fællesskab synes at rekruttere nye aktivt troende ved at været meget opsøgende i forhold til at ringe til den nye, hvis den enkelte ikke kommer og på andre måder fastholde dem ved at indlemme dem socialt i

menigheden gennem at introducere dem til andre i fællesskabet, men også ved at lære dem andre sociale omgangsformer både i forhold til adfærd og sprogbrug.

Som Ali, der er tidligere deltager i et kriminelt netværk, fortæller, så kunne barn-
domsvenner pludselig vende sig imod en i de kriminelle fællesskaber på grund af stri-
digheder over penge og profit. Ali, der stadig en sjældent gang ses med hans tidligere
og forsat kriminelle venner, fortæller om, hvor meningsløst han følte livet som krimi-
nel var i sin gentagelse, og siden om den mening han oplevede ved at blive aktiv prak-
tiserende muslim:

*Når du er i sådan en gruppe der, så er man bare ligeglad med alle sammen, og der er ikke
nogen, der skal tale grimt til dig, og der er ikke nogen, der bestemmer over dig, fordi 'hvem
er han' osv.. Og du kan bare lægge ham ned, hvis det er, og så er det det. Men der sker for
mange mærkelige ting. Det sker jo automatisk i forskellige diskoteker, hvor der er alkohol
indblandet og stoffer og så videre, og så kommer der alt muligt drama i det. Så kommer der
nogen hårde perioder, og så den der har været din bedste ven, det har været nærmeste fami-
lie og sådan noget, og så sker der uenigheder, og så tænker man efter noget tid, hvordan
kan det lade sig gøre? Vi har jo været venner i så mange år, og hvordan kan der være sådan
en uenighed, og det kan man jo ikke forstå, og så ligger han så, så tænker man, det her har
jeg lavet, det er jo bare mærkeligt. Det fører jo ikke nogle steder hen. Her laver du en bunke
(penge), og næste måned har du ikke den samme bunke. Så sveder du, og du søger efter
den samme bunke igen. Og du drømmer om den ferie, du fik sidst. Og det er sådan bare en
rundkreds, du ved, du bare løber i, ikke. Og så gik der så lang tid, jeg snakkede med for-
skellige folk, der var retledende, der beder deres bøn. Der holder sig til familien, respekterer
folkene omkring sig. Jeg kunne bare se at deres hverdag, den gled bare.*

Ali mødte en dag en tidligere kammerat, som er praktiserende muslim, og som fik ham
med i moskeen, hvilket gjorde, at han blev involveret i menigheden og de aktiviteter,
der finder sted der. Han er gået i gang med at lære sig arabisk for at kunne læse kora-
nen, og som han forklarer, har hans liv fået en ny mening:

*Så hørte jeg forskellige imamer, og imamer de er altid fornuftige at høre på. De fortæller al-
tid det bedste, hvad et menneske er, og hvordan han får det bedste ud af sit liv med sin fa-
milie, med sin nabo og med det hele. Det gav bare mere mening, og så forstod jeg mandag,
hvad mandag er, og tirsdag og sådan noget. I stedet for, når man er helt ude... der har man
ikke rigtig noget tidspunkt, du har ikke så mange grænser... det er weekend hele tiden. Det
hele, det er bare lige meget. Så forstod jeg, hvorfor det regner, og hvorfor det sner og hvor-
for det, du ved... Fordi normalt så tænker man, 'ej nu regner det igen, og hvor er det irri-*

terende og så'. Men der er jo en mening med, at det regner. Jeg fik et helt andet overblik af livet, af verden og sådan noget. Hvorfor jeg har spildt min tid så meget, du ved, bare drejet rundt og rundt. Den ene uge var rigtig luksus, og den anden var lidt hård og den næste måned... Hvor det hele nu, det er bare... det skiftede helt anderledes. Man kan aldrig blive lykkelig. Det kan man ikke i den her verden. Men det er i hvert fald meget, meget bedre, ikke.

Som det fremgår, opfatter Ali det at være praktiserende muslim som yderst meningsgivende. Det har for ham betydet et skifte til, et i hans øjne meget bedre liv med respektfulde sociale relationer, en følelse af overblik og en meningsfyldt rutine.

Det religiøse fællesskab tilbyder således en acceptabel måde at forlade et kriminelt liv på, samtidig som i dette tilfælde moskeen og det fællesskab, der findes der, tilbyder nye og ikke-kriminelle relationer, den enkelte kan og opmuntres til at knytte an til.

Overlap - flere og samtidige tilhørsforhold og identiteter

Den tredje eksemplariske case vi vil introducere, kalder vi 'overlap'. Ved at introducere en eksemplarisk case under overskriften 'overlap' ønsker vi at tydeliggøre, hvordan vi hver især kan have flere forskellige tilhørsforhold og dermed identiteter (relationen mellem os selv – og vores "vi'er"), der udspiller sig afhængigt af de forskellige kontekster og fællesskaber, vi hver især er del af.

Ordet 'overlap' illustrerer netop hvor mange subtile nuancer, der er i spil, og at hver enkelt deltager i disse miljøer ikke bare 'er' eller entydigt kan kategoriseres som én type på baggrund af, hvad der udadtil kan opfattes som essentielle karakteristika. Hvem vi er, og hvorledes vi opfatter os selv varierer efter kontekst og fællesskaber, som i de fleste tilfælde er ensbetydende med, at den enkelte har flere tilhørsforhold og deraf multiple eller mangesidede former for identitet, hvilket vanskeliggør en entydig kategorisering af den individuelle deltager.

Den enkeltes selvforståelse vil ofte veksle afhængigt af en persons livsførelse, deltagelse og tilhørsforhold i og på tværs af forskellige kontekster og fællesskaber. Kontekst, positioner og stædeder i forskellige fællesskaber har således afgørende betydning for, hvordan deltagerne kategoriseres og forstås af andre og for, hvordan de forstår og kategoriserer sig selv. Deres selvforståelse såvel som andres opfattelser af dem veksler

således, alt efter hvem de er sammen med, hvor de er sammen, og hvad de forskellige parter i sammenhængen er sammen om.¹⁵⁶

I forbindelse med undersøgelsen interviewede vi forsker i militant islamisme Ann-Sophie Hemmingsen og Manni Crone fra Dansk institut for internationale Studier omkring deres opfattelse af "Cross-over"-diskursen. Som Ann-Sophie Hemmingsen påpeger, er "Cross-Over" uheldigt, fordi der ikke er tale om et skifte af identitet, men snarere hvilke dele af vores identitet vi bringer i spil i forskellige sammenhænge, og at dette har afgørende betydning for, hvordan vi positioneres. Vi kan således have mange og overlappende identiteter samtidig.

Som nedenstående eksempler viser, er entydige kategoriseringer vanskelige. Ann-Sophie bruger et tænkt eksempel for at illustrere, hvordan vores identitet er kontekstafhængig, og derfor hvordan også deltagere i ekstreme grupper og bandemiljøernes identitet veksler meget hurtigere og subtilt end "Cross-over" diskursen lader forstå. Som hun forklarer:

Altså, som alle os andre, så har du jo flere identiteter på samme tid. Du er flere identiteter på samme tid og i den ene sammenhæng, så kommer den ene mere i spil end den anden. Men konteksten kan jo også pludselig ændre sig, ikke. Altså, hvis du sidder og er en hvid homoseksuel mand, så kan du i den her gruppe i det ene sekund være en del af en majoritet, der er normal, men pludselig ændrer samtalen sig, eller vi ser en reklame eller et eller andet, som pludselig bringer din homoseksualitet mere op. Og så er du lige pludselig en del af en minoritet på en eller anden måde, selv om du egentlig sidder i den samme kontekst og sammen med de samme mennesker osv. Men det er en anden del af din identitet, der kommer frem. Jeg tror, det er det, vi ligesom også skal... Altså, det vi ved fra alle mulige andre områder, skal vi have med ind.

Ann-Sophie Hemmingsen viser, hvor vigtigt det er at have et ydmygt forhold til vores kategoriseringspraksis, og at det er afgørende, at vi udvikler et meget mere nuanceret blik, for at forstå hvordan kriminelle i nogle sammenhæng forstår og agerer som kriminelle. Mens de i andre sammenhænge forstår sig selv som for eksempel 'muslimer', og at der derfor ikke er tale om en bevægelse fra en gruppe til en anden. Men at der snarere er tale om en kontekst- og fællesskabsafhængig identificering med nogle overordnede identitetsmarkører, der bringes i spil afhængigt af situation, emne og sammenhæng.

---

¹⁵⁶ Mørck, L. L. (2006). *Grænsfællesskaber: Læring og overskridelse af marginalisering*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag

For som hun videre forklarer, kan vi også i en sammenhæng fokusere på et element, som giver ny inspiration og giver vores handlinger et nyt rationale, mens der i andre sammenhænge er andre rationaler og en anden kontekst, der spiller ind, der definerer og afgør, hvilken betydning vi og andre tillægger vores handlinger, og dermed hvem vi positioneres som.

I samtalen forsøger vi i fællesskab, at tale os frem til, hvordan vi kan beskrive, de positioneringsmekanismer Ann-Sophie også mener, karakteriserer det der i øjeblikket søges beskrevet via "Cross-over" diskursen, hvor der, som hun påpeger, nærmere er tale om overlappende identiteter og rationaler:

I: Kan man nærmere beskrive det, som at personen omformulerer dele af det miljø, man måske er i?

Ann-Sophie: Ja, man begynder at indstille sine briller lidt anderledes og se tingene på en anden måde. Altså, simpelthen åbner sig overfor for nogle andre perspektiver og du kan på mange måder fortsætte din livsstil, men i stedet for at du gør, de ting du gør for at få penge eller status. Så gør du dem for at gøre verden til et bedre sted.

I: Mmm. Så du fortsætter med det samme, du har bare andre forklaringer på din egen handling, måske.

Ann-Sophie: Det er jo én måde at forstå det i hvert fald, ikke. Altså en anden måde at rationalisere... intellektualisere det du gør. Men altså, jeg vil ikke udelukke, at der også er folk, der fx altså reelt ønsker... altså er bevidste om, at den gangsterlivsstil de har, den ønsker de ikke længere at have. Og at der er det så nemmere at konvertere sig selv til politisk aktør end at konvertere sig selv til... en... hvad ved jeg... ansat i Unibank.

Som Ann-Sophies udtalelse også lade forstå, så er alle ændringer af livsførelse også præget af en igen efter en vis kontinuitet – søgen efter noget velkendt - det er lettere at forsætte som den enkelte plejer, og eventuelt så give de samme slags handlinger en anden forklaring, fremfor helt at skifte livsstil. Det er også den forklaring, vi har præsenteret ovenfor, og som vi igen hører, under et interview af en tidligere deltager i en kriminel gruppe, der har været flere gange i Mellemøsten under og efter det arabiske forår.

Han fortæller, hvorledes han opfatter en fyr, der har bandetilhørighed, og som tog til Syrien og kæmpede. Fyren er i medierne omtalt som 'radikaliseret' og Islamist. Muhammed mener derimod ikke, at han er nogen islamist. Han er derimod - i Muhammeds øjne - en typisk kriminel, der også opfører sig som en kriminel, når han er ved ISIS. Han er, som Muhammed siger, vant til, at man viser andre, alt man gør - show off. Det er også derfor, ifølge Muhammed, at den omtalte fyr har lagt billeder ud af sig

selv, hvor han poserer med maskingevær forskellige steder. Iflg. Muhammed har han for eksempel aldrig kæmpet, i modsætning til andre kriminelle som ISIS, ifølge Muhammed, har haft god gavn af. Ifølge Muhammed handler det kriminelle miljø meget om, "at vise sig", og det er netop hvad den omtalte fyr, i Muhammeds øjne, gør. Så her bliver kontinuiteten i livsførelsen "at vise sig", dvs. fremføre sig selv på en særlig måde.

Muhammed udfordrer ligeledes Cross-over-diskursen/figuren, eller man kan sige, at han vender diskussionen om "Cross-over" på hovedet, når han fortæller om sin egen løbebane, hvor han, mens han var kriminel, allerede var meget politiske interesseret og bevidst. Det politiske har han opretholdt samtidig med, at han nu også er blevet aktiv religiøs, men ikke længere er kriminel - udover den kriminaliserede handling, det er blevet at tage til Syrien.

En anden deltager i undersøgelsen er Frank, som også - i en kort periode - har været aktiv muslim, samtidig med at han var kriminel. Han mødte en dag en tidligere kammerat på gaden, som fik ham interesseret i Islam, og som vakte en higen efter et nyt og bedre liv:

Der begyndte jeg at få problemer med dem inde fra byen af, var ved at slå en af dem ihjel derinde... Det begyndte at blive rigtig, rigtig destruktivt, og jeg begyndte at blive mere og mere, hvad kan man sige... Jeg vil ikke sige sindssyg, men jeg begyndte at blive mere og mere vild, ikke, og mere og mere tosset og så helt tilfældigt den ene aften, der møder jeg min kammerat, der står i sådan en muslimsk dragt. På det her tidspunkt, der tror jeg ikke, jeg har set ham i 6-7 år eller sådan noget, ham her. Og han giver mig et kæmpe kram, og så siger han til mig 'hey, hvad så bro og hvad laver du?' 'Du ser ud, som om du har det rigtig dårligt' og sådan noget, siger han til mig. Jeg synes selv, jeg havde det herre fedt. Jeg var på hormoner og stor og trænet og så godt ud. Jeg følte i hvert fald, jeg havde det ok udenpå, ikke. Men han så igennem det der. Han blev virkelig sådan... spurgte ind til det og... så sagde han, om jeg ikke havde lyst til at komme over til ham og høre noget omkring Islam og høre omkring de her ting. Og igen der var der den der inde i mig, der var sådan en... ja, jeg ved ikke... der var i hvert fald et eller andet inde i mig, en higen..., der gerne ville væk fra den verden og hen til ham og til de der ting.

Som Frank siger, er mødet tilfældigt, men rammer ned i en higen, han i mange situationer har følt, en higen efter et andet liv. Han ved intet om Islam, men vælger at konvertere og forsøge at stoppe al sin kriminelle aktivitet.

Det er som Franks eksempel viser helt uovervejende. På samme tid har han en muslimsk kæreste og synes egentlig, at det lyder 'fedt' at blive muslim. Men som han for-

klarer, er det ikke de store overvejelser, der ligger bag. Men snarere synes det at konvertere, at muliggøre at han potentielt kan gifte sig med sin muslimske kæreste, opfylde den higen Frank føler og give ham 'nye venner', som han siger:

Så tog jeg hen og snakkede med ham der min kammerat, en dansk konvertit. Så synes jeg bare, det lød herre fedt og så sådan helt uovervejet beslutning, der valgte jeg bare at konvertere til islam, sådan bare på stedet. Bare sådan 'nå ok det lyder fedt, du ved, nå ok, super'. Hende der hun vil gerne giftes, og så jeg har altid været sådan en, der bare følte, når der er en chance; 'Nå ok fedt, det lyder super, ja ok cool, hvad gør man?' 'Ok, sådan her, du siger lige de der ord og går ud og vasker dig'. Ja, så gik jeg lige ud og vaskede og så ind og sagde de der ord, man siger, og så var jeg muslim. Så droppede jeg bare det der netværk fuldstændig. Begyndte at bede og sådan noget. Sagde til de der mennesker, jeg ville gerne være muslim. Men de stod alle sammen sådan og kiggede på mig alligevel sådan, hvad fanden, du ved... hvad fuck snakker du om, agtigt, ikke.

Citaterne viser, hvor situationelle Franks bevægelsesretninger er, hvor forskellige identiteter det implicerer, og casen giver også et indblik i den kontekstuelle forankring, og de forskellige hensyn der motiverer Franks 'pludselige' valg om at tilslutte sig - i det her tilfælde - et muslimsk fællesskab. I første omgang et stort skift i identitet uden andre umiddelbare forandringer end at Frank gennemfører det ritual, der giver ham adgang til at kalde sig muslim. Franks hurtige beslutning giver - der og da - mening og forekommer ham at tilbyde nogle attraktive muligheder, men han forsætter efter kort tids pause sin kriminelle løbebane og kan alligevel ikke løsrive sig fra sit tidligere liv. Han er derfor i en kort periode på samme tid muslim og involveret i kriminalitet, som han fortæller:

Der står jeg med den her muslimske bededragt og snakker med nogle af de der perkere på Ramadanen -den samme dag, skifter mit tøj i tasken, tager derned og skifter tøj og går op til de der x'er (rockergruppering), jeg lavede forretning med - han griner - afleverede det der coke, som jeg også havde i den taske, til dem, kom ud derfra, gik over til sådan en Eid Fest. Og så ude foran den der Eid, der slog en af mine venner, han likviderede en anden.... Og det var der, jeg valgte sådan helt at gå helt væk fra Islam, og gå et step helt væk fra det der, kan man sige, religiøse og spirituelle, eller hvad det var. Og så bare sige 'fuck det', du ved. Jeg kunne ikke finde ud af det, og jeg ville bare være kriminel igen, og det var det, jeg altid havde været -agtigt, jeg kunne finde ud af, ikke.

Frank kan efter episoden ikke finde ud af, hvad han skal. I dette moment bliver alle ens i hans øjne, uanset om de er religiøse eller ikke, så synes det at være de samme voldelige og kriminelle handlinger, de foretager sig. Han vælger Islam fra, for som han siger, føler han ikke, at han kan finde ud af det, og at det heller ikke synes at gøre den store forskel.

Som citaterne viser, er der mange samtidigheder og forskelligartede positioner, der er åbne for samme deltager - afhængig af hvem de er sammen med, hvad konteksten er samt motivationen for handlingen. Frank er således både kokainhandler, men han opfatter sig også i en eller anden grad som en del af det religiøse fællesskab og har både bededragt og kokain i samme taske og afleverer kokainen og deltager i Eid festen på samme dag. Men Franks kropsliggjorte viden, værdisæt og orientering er på en gang splittet i to meget forskellige potentielle bevægelsesretninger, men han forbliver nogenlunde den samme.

Som tidligere nævnt, og som forsker i ekstremisme og historie Chris Holmsted også påpeger, bærer hele miljøer også overlappende rationaler og identiteter i sig og kan derfor på samme tid, agere og karakteriseres som politisk ekstremisme og bander, som han påpeger om de tidligere aktive højreekstreme grupper i Danmark, Blood and Honour og Combat 18:

Jeg vil sige, det er i hvert fald, det er selvfølgelig det cellofanpapir, der er pakket rundt om, er jo nationalsocialismen. En meget ekstrem tolkning af nationalsocialismen - Combat 18 og Blood and Honour, men hvis man kigger på deres aktiviteter, kriminelle aktiviteter, voldsudøvelse osv.. Jamen så synes jeg, de har mere tilfælles med det, vi forstår som rockerbander i dag eller bandevæsen. Og det er jo også i de grupper, du ser, at folk de bevæger sig fra... over i rockermiljøet. Altså, der er ikke særlig langt fra Combat 18 og Blood and Honour over til Hells Angels eller Bandidos... Eller den vold der blev udøvet fra (ny)nazistisk hånd, det er jo en vold, der er rettet mod politiske fjender, som ikke er økonomisk motiveret, kan man sige, den er ideologisk motiveret ...

Siger han og forsætter:

Det her med nazistisk propaganda og så videre, og det med at tjene penge på det, så får du nogle overlap lige pludselig. Så kommer der et økonomisk rationale ind i volden, og så der er det jo på et tidspunkt, at man begynder at slås internt i Combat 18 og Blood and Honour og begynder at slå hinanden ihjel, simpelthen, ikke, og det drejer sig om penge. Det er der ikke nogen tvivl om. Det gør det i Sverige, det gør det i England, det gør det også herhjemme. Det er penge, det drejer sig om. Så man kan sige, den funktionalitet, som volden

har, er jo meget nem at overføre til rockergrupperne. Altså, du lærer et erhverv, du lærer et voldeligt håndværk som højreekstremist. Du lærer at slå på tæven, og de kundskaber de er jo også efterspurgt i rockermiljøet. Så... Så der er jo ikke særlig langt derover. Og når man har været i de nazistiske miljøer tilstrækkelig lang tid, for mange af dem så kommer politikken også til pludselig ikke at betyde særligt meget. Jo, ok. Man har SS tatoveringer og alle de her ting sager og... Men jeg tror et eller andet sted ikke, det betyder så meget. Det bliver nogle andre ting, der kommer til... Og det bliver de sociale dynamikker i gruppen og simpelthen også at overleve. Og det er der kriminaliteten kommer ind i billedet.

Chris Holmsteds citat illustrerer den samme pointe, Ann-Sophie Hemmingsen fremførte, at deltagerne udvikler en anden orientering indenfor miljøet. Deltagerne i samme fællesskab får, i ovennævnte eksempel med tiden, et andet rationale, som de udvikler via deres engagement i handel med musik og nazi-artefakter, og at de derved, som Chris påpeger, bliver orienteret mod penge og indtjening. Det resulterer i, at volden rettes mod andre internt i miljøet, fordi deltagerne nu handler med profit for øje og ikke længere agerer med reference til en politisk og ideologisk sag, på trods af at ideologiske symboler og nationalsocialistiske udsagn er det "cellofanpapir handlingerne pakkes ind i", som Chris udtrykker det.

Både de højreekstreme miljøer og rocker/bande-miljøerne har brug for en voldskompetence, som deltagerne over tid opøver, og som kan anvendes i begge miljøer, hvorfor det, som tidligere nævnt, også gør det mere naturligt for deltagerne at agere og bevæge sig på tværs af disse grupperinger.

Men pointen er her, at i stedet for den "Cross-over" bevægelse fra A til B, som den aktuelle politisk skabte diskurs understreger, så er det vi her betegner 'overlap', måske nærmere en kollektivt forankret bevægelse, hvor deltagere udspiller forskelligartede rationaler og identiteter afhængig af en dagsorden, hvor den enkelte både individuelt, men potentielt også som en del af et kollektiv, løbende justerer rationaler, behov, relationer og muligheder afhængig af og i en skiftende kontekst.

Glidende bevægelser

Fjerde og sidste eksemplariske case kalder vi 'glidende bevægelser'. 'Glidende bevægelser' illustrerer de bevægelser, de enkelte deltagere - på tværs af miljøer og grupper - gennemgår, når de bevæger sig fra et miljø til et andet - uanset om dette miljø er kriminelt eller ikke. Bevægelserne sker over lang tid, hvor den enkelte udvikler nye relationer med andre mennesker udenfor eller på kanten af det miljø, han er deltager i og identificerer sig med.

Bevægelserne er dobbelte, forstået på den måde at den enkelte involveres i nye aktiviteter og relationer, der ligger i yderkanten af det miljø eller den gruppe, den enkelte er engageret i. Personen er således blevet engageret i aktiviteter, der er åben for nye relationer samtidig med, at han er træt af tingenes tilstand i det miljø, han allerede er en del af.

Bevægelserne kan sammenlignes med det, der også indenfor ekstremismeforskningen beskrives som "push and pull-faktorer"¹⁵⁷. Det vil sige forhold, der på samme tid gør, at den enkelte oplever en træthed i forhold til den gruppe, han er en del af og føler sig tiltrukket af andre forhold uden for gruppen, som han vurderer som værende attraktive.

Langt de fleste deltagere vil på et tidspunkt foretage sådanne 'glidende bevægelser', da den helt overvejende del af alle deltagere i både ekstreme grupper og kriminelle miljøer med tiden vil søge andre aktiviteter og tilhørsforhold og derfor løsrive sig. De glidende bevægelser er således en del af en proces, hvor individet retter sin opmærksomhed andetsteds og er derfor resultat af en forandret orientering, interesse, relation og/eller position – kombineret med en mulig adgang.

Som i nedstående tilfælde hvor den tidligere venstreekstremist Hans Peter forklarer, hvordan han bevægede sig fra at være en meget aktiv deltager i det venstre ekstremistiske miljø til at blive stadig mere kriminel og stadig mindre politisk aktivist/ekstremist. Som han fortæller, blev ham og hans venner involveret i endnu en type kriminalitet via hashalg, som medførte nye relationer til rockere og prospekts, der også igangsatte overvejelser hos ham og hans kammerater, om de selv skulle gå den vej. Men som han siger, havde de ingenting tilfælles med rockerne værdimæssigt. Han siger:

Altså, vi købte masser af hash, typisk af marokkanere og en dansker som selv transporterede det op og købte en lille smule af ham. Men typisk mest en marokkaner, som transporterede det direkte op, og så havde vi en let kontakt til ham her rockereren, som vi købte en lille smule hash af. Men ellers var det egentlig bare at mødes med ham engang om måneden og lige snakke med ham, og han kunne få sine penge. Og vi havde lidt en drøm om... Jeg havde lidt en drøm om at blive rocker. Det var bare noget, vi talte om. Men vi var sammen med prospects til rockere og sådan noget. Vi havde intet tilfælles med dem overhovedet. Og jeg kunne slet ikke forestille mig at dyrke sådan et rockerliv. Men det var mere... Det var strategiske årsager, den magt der følger med at være rocker. Men det var bare noget, vi tal-

---

¹⁵⁷ Bjørgo, T., & Horgan, J. (2009). Introduction. I: Bjørgo, T., & Horgan, J. (Red.), *Leaving Terrorism Behind*. (s. 1- 15) New York: Routledge

te om. Altså, vi gjorde det aldrig. Vi var ved på et tidspunkt at skulle købe noget, vi ville lave til en natklub. Det ville vi gøre med ham her HA'eren. Og vi var engang ved at skulle overtage... en hashklub, han havde, og så samtidig skulle han også være en del af det hash-halløj, vi lavede. Så på den måde så... så fik vi en tættere og tættere relation, og det er jo derfor, jeg tror, vi begyndte at tænke over det, og om man skulle gå ind i rockermiljøet. Og ellers så... så hang vi jo lidt ud med kriminelle folk.

Citatet illustrerer, hvorledes Hans Peter og hans venner i kraft af deres involvering i hashhandlen både får et nyt fokus og introduceres til nye relationer, der skaber en overvejelse om det er rockervejen, en af dem skal gå - 'af strategiske årsager', som Hans Peter udtrykker det. De oplever den magt rockerne har og synes på daværende tidspunkt at vurdere den som positiv og attraktiv for deres virke. Deres fælles interesse i hashhandel gør, at de får en tættere og tættere relation til andre mennesker med andre interesser, former for kriminalitet og orienteringer, end dem de har færdedes blandt de sidste år.

Deres nye interesser og relationer kommer også til udtryk på andre måder, idet de skifter tøjstil og i det hele taget begynder at udvikle sig på en måde, der også får det miljø, Hans Peter indtil da har identificeret sig med, til at tage afstand fra dem.

I: Så I har egentlig adskilt jer selv fra det, I reelt set var en del af? Det er ved at glide i baggrunden.

Hans Peter: Ja. Ja og feministerne synes..., som vi ellers havde tætte venskaber med og før i tiden boede med, de synes også, vi var blevet helt langt ude. De synes vi var macho. Det at vi bare dyrker volden og dyrker den bestemte tøjstil, vi går i. I forhold til meget af det andet og ikke gider være engagerede i politik.

I: Hvad tøj bruger I i forhold til dem, fx.

Hans Peter: Det er bare at gå i mærketøj, som North Face tøj og sådan nogle ting, i stedet for at gå i slidt tøj og bumper jakker og dreadlocks og sådan noget, så er vi helt kronragede og går i... typisk sådan noget North Face tøj. Sådan lidt mere kriminel identitet, har vi.

Citatet illustrerer, hvorledes Hans Peter og hans venner forandrer sig. De får nye værdier set fra det venstreradikale miljø, han var ved at glide væk fra fordi, som han siger, de i større udstrækning har fået en kriminel identitet. 'Feministerne' fra det venstreradikale miljø betragter samtidig også ham og hans venner som macho, der kun dyrker vold, for voldens skyld. Hans Peter og vennerne slår stadig mennesker ned, som kategoriseres som 'fjender og nazister', men er ellers ikke politisk aktive i andre dele af det autonome miljø.

Hans Peter er således på samme tid hashhandler, der fokuserer på mærketøj og har skiftet dreadlocks ud med en skaldet isse, mens han involveres i vold, der begås på baggrund af en ideologisk kategorisering, men han og hans venner har mistet legitimiteten i omverdens øjne, der stiller spørgsmål ved, om volden ikke bare begås for voldens skyld - i kraft af det nedtonede og ellers manglende politiske engagement.

Hans Peter og vennerne udvikler desuden langsomt andre værdier i kraft af deres forøgede økonomiske formåen, der gør at de får nye og dyre vaner, som de gamle venner ikke kan - men heller ikke vil - være en del af. De glider således langsom væk fra det autonome miljø, men de udstødes også på samme tid af miljøet, der betragter dem som "langt ude" samtidig med, at de også selv er trætte af de ideologiske diskussioner. Christian beskriver det således:

Det var ikke sådan vanvittigt mange penge, vi havde. Men det var pænt mange penge i forhold til, hvad vi havde haft. Jeg havde haft... Så... Så ja. Jeg kunne godt lide at gå ud og spise og gik ikke rundt med en pose guld, når vi skulle i byen, men bare købte fadøl fra baren og gav til vores venner og... kunne leje biler og køre rundt... Ja... Det var sådan livsstilspåvirkning, som heller ikke havde kunnet hænge sammen med vores gamle venner, som ikke tjente penge.

I: Nå, så der bliver også en adskillelse.

Christian: Ja, der bliver også en adskillelse der. Helt klart.

Men det får også andre konsekvenser for Hans Peter og Christian, som også er involveret i salg af hash og hashcafeen. Som Christian fortæller, medvirker hans involvering i hashhandlen også til at han møder andre mennesker, der faktisk åbner hans horisont og bidrager til, at han udvikler et mere nuanceret syn på tingene, end den sort/hvide orientering han mener, prægede det autonome miljø. Han siger:

Vi tjente en avance ved at stå og sælge det et gram ad gangen (hashen). Men det bringer mig så frem til min vej sådan ud af det hele, som var at være i den kælder derude og stå og sælge hash og møde alle mulige mennesker. Alle mulige hashrygere og unge indvandrere og unge og ældre lokale... Bare nogle folk som ikke var i det miljø, som jeg havde været en del af de sidste 3-4 år og, hvor det var sådan én historie, der blev fortalt, og den samme historie og den samme historie. Hvor jeg mødte nogle andre mennesker..., fik nogle andre indtryk. Begyndte at se tingene måske mere relativistisk, eller kunne relativisere lidt mere i forhold til det sort-hvide billede jeg havde på verden, at der var... ja... der var os og dem på en eller anden måde. Men der var mange af dem, der var i [hash]klubben, som var dem,

men som jeg egentlig godt kunne relatere til og dem, det vil sige folk, der bare arbejdede og tjente penge eller... måske tjente mange penge.

Som citatet illustrerer, bevirker Christians glidende bevægelse over i en ny kriminalitet paradoksalt nok, at han udvider sin horisont, fordi han møder andre og forskellige mennesker med mange synspunkter og mangeartede positioner sammenlignet med de, der færdes i det Autonome miljø. Christian oplever, hvordan han kan relatere til disse andre (kunderne, der køber hash), som ikke er en del af det 'os', han selv har identificeret sig med igennem årene frem til opstarten af hashklubben. Hans samtidige oplevelse af både at være træt af det Autonome miljø og erfaringerne af, at han kan relatere til mange forskellige mennesker, han indtil da har føjet til kategorien 'dem', bevirker at han til sidst forlader det Autonome miljø og siden stopper sin kriminelle løbebane.

Glidende bevægelser er således mangeartede bevægelser i og på tværs af kriminelle og ikke-kriminelle fællesskaber og ekstreme miljøer, der fører personen et andet sted hen og medfører et forandret tilhørsforhold og identitetsudvikling. Personens glidende bevægelser kan også gå hånd i hånd med kollektive bevægelser, hvor man støtter hinanden og følges ad som del af et fællesskab ud af et ekstremt og/eller kriminelt miljø, mens kollektivets og individets motiver, også gradvist ændrer sig. I Christian og Hans Peters tilfælde bevægede deres lille fællesskab sig langsomt ud af og væk fra det kriminelle miljø, og i retning af videregående uddannelse. I disse glidende og gradvise bevægelser kan vejen ud samtidig være yderst konfliktuel og rumme mange svære dilemmaer og kampe, hvor personen har brug for støtte og hjælp for at komme godt videre.

8. anbefalinger og intervention

Dette afsluttende kapitel indeholder overordnede og konkrete anbefalinger i forhold til, hvordan man kan arbejde videre med indsatser og interventioner i relation til rapportens genstandsfelt, nemlig de bevægelser, border jump, cross-over, overlap og glidende overgange, der eksisterer mellem bande-/rockermiljøer, kriminelle netværk, og andre radikaliserede eller ekstreme grupper.

Overordnet set har rapporten vist, at vi med "Cross-over" har at gøre med et relativt nyt fokus, dvs. i politisk og interventionsmæssig forstand. Ligeledes har vi i rapporten gennem litteratur og empirisk undersøgelse reformuleret og undersøgt, det vi betegner som et bredt og reformuleret 'cross-over'-felt. Dette reformulerede 'cross-over' og det tilhørende interventionsfelt dækker både den brede forebyggelse, herunder hele vejen ind i miljøerne, vejene i og på tværs af miljøerne og ud af dem, exit-interventioner, samt et policy-niveau. Dvs. at udvikle viden om alt, hvad der kan gøres på dette enormt brede og komplekse felt. Med andre ord dækker opdraget undersøgelse af et meget bredt, differentieret og ikke mindst et komplekst felt at undersøge og afdække til bunds. Derfor har vi også med rapporten måttet lave nogle prioriteringer, dybder og afgrænsninger. Eksempelvis har vi valgt at afkorte og fokusere rapportens interventionsfokus til indeværende korte kapitel og en tilhørende pjece: Cross-over¹⁵⁸, en pjece der ligeledes sammenfatter undersøgelsen - formidlet særligt med et intervererende fokus. Pjecen indeholder ligeledes anbefalinger af, hvordan forskellige parter kan handle og forholde sig interventionsmæssigt på de mange forskellige niveauer og områder, der hører under forebyggelsesfeltet.

Når vi i rapporten anvender betegnelsen "Cross-over" med stort og i citationstegn, er det for at tydeliggøre, at det er denne ganske nyfødte og primært system- og medieskabte italesættelse, der diskuteres. Vi ser det at påpege denne nye italesættelse og at sætte disse citationstegn som et første, men vigtigt skridt på vej mod etablering af en (selv)kritisk vidensbaseret, der kan løfte forebyggelsesindsatsen.

"Cross-over" skaber blinde vinkler i forebyggelsen

"Cross-over" er således kommet til at referere til en bestemt type bevægelse og kan derved medvirke til at skabe blinde pletter, fordi ordet tenderer til at rette vores op-

---

¹⁵⁸ Mørck, L. L. & Christensen, T. W. (2017). *Cross-over. Bevægelser på tværs af ekstreme grupper, bande- og rockermiljøet*. København: Århus Universitet.

mærksomhed på alene én smal og lineær bevægelse fra bandetilhør til islamisk ekstremisme. Den nuværende brug af "Cross-over" er ydermere baseret på en række antagelser om radikaliseringsprocessen og en bestemt sammenhæng mellem udsagn og handling, som er uddybet i hovedrapporten.

Når "Cross-over" bygger videre på disse etablerede antagelser, risikerer vi ydermere, at antagelserne med tiden etableres som forklaringer. "Crossover" kan derved utilsigtet medvirke til, at vi overser de komplekse dynamikker, der er på spil i og på tværs af kriminelle/ekstreme grupper og netværk, og vi kan risikere at overse åbninger for intervention.

En etnografisk tilgang

I vores undersøgelse af "Cross-over" valgte vi derfor at 'zoome ud' og etnografisk undersøge fællestræk, overlap og situerede og komplekse bevægelser i og på tværs af kriminelle netværk, bander, rockere og ekstreme grupper.

Med denne undersøgelse har vi dermed anlagt et bredt perspektiv og en etnografisk tilgang for at undgå blindt at reproducere den nye, men allerede ret etablerede forståelse af "Cross-over".

Med denne rapport håber vi at bidrage til en mere nuanceret forståelse af kompleksiteten af processer og perspektiver, der er yderst relevante at begribe for at kunne vidensbasere og løfte forebyggelsesindsatsen.

Vi ønsker også at skabe opmærksomhed på de begrænsninger, der genereres, når vi stift opdeler og kategoriserer og fx opfatter miljøer som henholdsvis kriminelle eller ekstreme. Rigide opdelinger og fastlåste kategoriseringer kan medvirke til at skygge for at forstå deltagere i diverse grupper meget varierede ideologiske overbevisninger, forskellige positioner, motiver og grunde til at engagere sig og deltage.

Et snævert fokus på den bevægelse, der er etableret med "Cross-over", bevirker, at vi – det gælder både os forskere, fagfolk, mentorer, politi, system og civilsamfund – risikerer at overse, hvad deltagelsen i bander/rockergrupper, kriminelle netværk, radikale og/eller ekstreme grupper kan indebære for den enkelte. Dette gælder fx deltagelse i forhold til udviklingen af kropsliggjorte rutiner, kulturel viden og ikke mindst netværksmuligheder. Men også individuelle relationer som muliggør samtidige tilhørsforhold og identiteter, der synes at transcendere en given ideologisk overbevisning og eventuelt også kan føre personen og/eller miljøet videre til at tage afstand fra voldelige handlinger.

Det er med baggrund i dette brede etnografiske blik, at vi med denne rapport lægger op til en fortsat diskussion af hvilke åbninger og i hvilke situationer, et alterna-

ti tv fællesskab – eller med andre ord en betydningsfuld andens eventuelle forholden sig - måske vil kunne medvirke til at påvirke bevægelserne ind i og ud af miljøer - og dermed forebygge bandeinvolvering og/eller ekstremisme. Sidstnævnte, mener vi, er et næste oplagt skridt at udforske mere indgående, når forebyggelsesindsatsen skal videnskaber og løftes.

Et andet forslag til videre forskning omhandler et længerevarende praksisforskningsprojekt, der samtidig rummer en praksisudviklende dimension på tværs af exit og forebyggelse. For at sikre en videre praksisforankret vidensbaseret anbefaler vi, at der igangsættes et bredt koordineret lærings og udviklingsfokuseret forsknings samarbejde, der ikke kun fokuserer på systemets egne forebyggende indsatser, men som også inkluderer NGO'er, private og frivillige parter, der pt. udgør en betydningsfuld del af indsatsen på det forebyggende område. Ligeledes anbefales det, at de instanser, der står for udviklingen af viden og opkvalificering af området, også involveres i det videnskabelige og praksisudviklende arbejde.

Anbefalinger og intervention

Vi afslutter hermed en opsummering af rapportens tre grundlæggende anbefalinger, der for os at se er vigtige aspekter af en vidensbaseret og udvikling af forebyggelsesindsatsen:

1. Mere ydmyg, praksisforankret og selvkritisk forståelse af, hvad der er med til at radikalisere
2. Større tillid til systemet skabes gennem selvkritisk forholden sig til dilemmaerne.
3. Mere praksisforankret forskning i samarbejde med forebyggelses- og exit-interventioner.

Mere ydmyg, praksisforankret og selvkritisk forståelse

Der er brug for en mere nuanceret forståelse af forebyggelsesfeltets mange dilemmaer, og i samme åndedræt skal der afprøves og udvikles handlemuligheder i forhold til disse dilemmaer.

En videreudvikling af forebyggelsesfeltet sker bedst i tæt praksisforankret og internationalt inspireret samarbejde på tværs af universitetsforskning og partnere positioneret indenfor kommuner, kriminalforsorg, politi, PET, NGO'er, videnscentre, ministerier, pårørende, udsatte boligområder, og civilsamfund.

En erkendelse af at der er en mangel på konsensus om betydningen af radikaliserings, samt at en vedvarende udpegning af 'islamiske miljøer' virker stigmatiserende, og at forebyggelsesindsatsen dermed utilsigtet kan blive kontraproduktiv - vi skaber det, vi bekæmper.

Derfor anbefales en mere ydmyg, selvkritisk og åbent undersøgende brug af begrebet radikaliserings.

Der anbefales en større bevidsthed om, at radikaliserings er kontekstuel, staten er ikke en neutral observatør, men en aktiv medspiller, der også kan medvirke til via politiske beslutninger og diverse institutioners agerens at skabe radikaliserings.

Der anbefales en større forståelse for at sammenhængen mellem udsagn og handling er yderst kompliceret. Ekstreme udsagn bør ikke gøres lig med 'et tegn på radikaliserings'.

Større forståelse af at den "socialt marginaliserede" er en type deltagelse ud af flere forskellige. Det er ikke alle "socialt belastede", der bliver deltagere i ekstreme grupper, rocker- og/eller bandegrupperings. Motiverne er komplekse og mangfoldige.

Der anbefales en større grad af forsigtighed med at godtage "Cross-over"-begrebet som årsagsforklaring. Omar El Hussein er IKKE repræsentativ for hele grupper af deltagere, Victor og Lukas er IKKE repræsentative for alle syrienskrigere og ikke alle syrienskrigere har diagnoser. De får det måske, men det er ikke nødvendigvis årsag til deltagelse.

Der anbefales en videre opkvalificering af praktikere i forhold til at skabe en bedre forståelse af deltagerprocessen, af hvordan man bliver en deltager i en ekstrem gruppe/bande-/rockermiljøet: veje ind!

At snakke om radikaliserings er ikke nok og dækker ofte over en manglende forståelse af de komplekse processer, mennesker gennemgår, når vi udvikler en bestemt opfattelse af os selv og andre.

Der hersker en meget ensidig forståelse blandt praktikere, som er baseret på radikaliserings som primært et psykosocialt fænomen. En forklaringsmodel som overser, at jo større politisk konflikt der er, jo mere radikaliserings - og her må vi ikke overse vreden mod systemet, der findes på tværs af grupper.

De individualiserede forklaringsmodeller, der primært er knyttet til dårlig, traumatisk barndom og social marginaliserings forklarer noget, men forklarer kun en type deltager ud af flere.

Større tillid til systemet skabes gennem selvkritisk forholden sig til dilemmaer

Bedre forståelse af at exit og forebyggelse ikke kun handler om at blive jobparat. Exit og forebyggelse fremmes ved at skabe nye tilhørsforhold og en følelse hos målgruppen af, at man "er god til noget". Dette kan skabes gennem deltagelse i meningsfulde aktiviteter og fællesskaber, der ligeledes kan udfylde hverdagen og dermed forebygge følelsen af ensomhed, tomhed og at føle sig anderledes og uvelkommen (også kaldet andetgørelse). Ensomhed, tomhed og andetgørelse er de værste risikofaktor i forhold til at falde tilbage eller bevæge sig videre i ekstreme miljøer.

Vellykkede exitprocesser handler også om at skabe nye og alternative forståelser af en selv; hvorfor man blev en deltager i en destruktiv gruppe; hvad deltagelse gør ved en. Der er brug for forløb, der også tager hånd om de kropsliggjorte rutiner, man tilegner sig som deltager i en destruktiv gruppe, og hvorledes man kommer videre. Erfaringen er, at en sådan støtte, tillid, oprigtighed i programmerne bl.a. kan nås gennem brug af opkvalificerede formers. Praksisforankret opkvalificering er vigtig – det, at man som "former" har en fælles historie, er ikke nok.

Det anbefales, at der skabes bedre plads til såkaldte brobyggere og oversættere på tværs af positioner - det gælder både mellem de forskellige dele af den forebyggende indsats og målgrupperne (i relation til bande-/rockerfeltet og ekstreme miljøer) samt mellem praktikere og forskere. Der er brug for flere brobyggere i alle led, der kan forventningsafstemme, formidle på måder der passer de forskellige involverede parter, uanset om det er beboere i belastede boligområder, ansatte i kommunen eller praktiskere, der skal samarbejde med forskere. Således kan der i relation til alle involverede målgrupper bedre skabes den nødvendige tillid og gensidige forståelse af de mange forskelligartede dilemmaer og fortsat udvikles handlemuligheder i dette komplekse felt.

Diverse forebyggelsesstrategier og resultater/indsigter bør ligeledes i lang større udstrækning formidles med blik for modtageren.

Bedre og tættere samarbejde omkring personer i såvel forebyggelse som exit og andre forløb, der er sat i gang via kriminalforsorgen på tværs af de forskellige sektorer, herunder NGO'er, private, civile og frivillige parter.

Vellykkede exit-forløb er baseret på tillidsrelationer. Derfor er åbenhed, ærlighed, ikke-dømmende omgang helt centralt at udvikle – det gælder generelt i det forebyggende arbejde, på tværs af instanser. En vej til dette kan være, at flere formers og pårørende involveres i det forebyggende arbejde, således at der skabes større legitimitet i målgruppens øjne.

Bedre samarbejde med forældre og andre for målgruppen betydningsfulde personer i forhold til unge, der er involveret i grupperinger. Det gælder såvel radikale og ekstreme som bande-/rockergrupperingerne.

Mere praksisforankret forskning i samarbejde med forebyggelses- og exitinterventioner

Der anbefales mere forskning om 'de glidende overgange', overlap og borderjumps der eksisterer mellem miljøerne og deres deltagere, samt omkring de fællesstræk der findes på tværs af miljøerne. Et forskningsprojekt af kun et års varighed fra start til publicering er for lidt til at få adgang og komme i dybden med nuanceret forståelse, dilemmaer og handlemuligheder. Det gælder ligeledes målet med at få forankret resultaterne i udvikling af forebyggelses- og exitindsatsen

Der anbefales ligeledes videre praksisforankret forskning i, hvordan 'systemet' kategoriserer deltagerne og bekymringer på. Den nuværende forskning på feltet har vist, at nogle deltagere i dette brede forebyggelsesfelt kategoriseres i kasser, og at der ofte intervereres på måder, der kan have radikaliserende konsekvenser.

Systemets ageren, herunder uklare kategoriserings-, indberetnings- og dokumentationspraksisser, kan ligeledes skabe vrede, distance til systemet og risiko for yderligere 'radikalisering'.

Deltagere i radiale, ekstreme miljøer og bande-/rockergrupperinger er 'anderledes' end andre borgere og bør derfor behandles anderledes i det offentlige system. Dvs. mindre kassetænkning i kommunerne og en meget hurtigere behandlingstid af deres sager. Den lange behandlingstid bremser og 'ødelægger' potentielt den enkeltes motivation for exit.

Bilag: Kort om metode og etiske overvejelser

Litteratursøgning om "cross-over" og lignende fænomener

Aarhus Universitets Bibliotek i Emdrup (DPB) har hjulpet med at fortage en litteratursøgning i Statsbiblioteks/AULs base Search og den danske fællesbase Bibliotek.dk samt i Scopus. Dette er foretaget af to omgange - dels ved projektstart februar 2016 og dels ved projektets slutning januar 2017, for afdækning af eventuel ny forskningslitteratur. Biblioteket søgte på kombinationer af ord som extremism, gangs, border jumping, cross over, radical, islamism; samt en kombineret søgning på dansk: bande, terror, radikaliserig; samt i januar 2017, udvidet til svensk "gäng", efter vi havde fundet via en bredere google ansøgning, at en svensk forsker var en af de første, der nævnte begrebet i danske medier i kølvandet på terrorangrebet i København (se kapitel 2).

Bibliotekssøgningerne gav ikke særlige resultater i forhold til faglitteratur om "cross over" som begreb, man finder lidt mere, hvis man søger på "crime-terror-nexus", der bl.a. refererer til terrororganisationer, der samtidig også gør brug af organiseret kriminalitet til at finansiere deres virke, var der mere forskningslitteratur. Forskningslitteraturen om crime-terror-nexus operer imidlertid på et mere abstrakt gruppeplan, hvor fokus er terrorgrupper eller kriminelle organisationer, hvor bevægelser eller overlap beskrives som gående begge veje, mellem kriminelle organisationer, der bruger terrorismidler til at maksimere profit, og terrororganisationer, der muterer og bliver organiserede kriminelle – fx IRA og Farc. Dette internationale "crime-terror-nexus"-felt har vi kun berørt perifert, fordi det er mindre relevant i forhold til opdraget.

Vi valgte i stedet at udvide biblioteksbase-søgningen til mere populære søgemaskiner som fx google, hvor Cand. Pæd. i pædagogisk psykologi Nafisa Saddiqi har hjulpet os med at udskille for emnet relevante avisartikler og andre officielle dokumenter og seminaropslag, fra regeringen, socialstyrelsen, rigspolitiet, som vi henviser til i rapportens kapitel om "Cross-over"-begrebets fødsel.

Metode og etiske hensyn

Rapporten har tilstræbt en etnografisk tilgang, med semistrukturerede kvalitative interviews, hvor man i interview med de såkaldte "formers" eksempelvis går så tæt på ak-

tørers bevægelser i og på tværs af konkrete miljøer, således at man kan analysere deltagernes motiver for at bevæge sig i en retning fremfor en anden, samt hvad der er udslagsgivende (det er nogle gange tilfældigheder) for hvilken retning bevægelsen tager. I alt er der foretaget kvalitative interviews med 36 individer. 16 af disse har en særlig følsom historik, i kraft af at de tidligere har været engageret i og på tværs af flere forskellige typer kriminelle og ekstremistiske miljøer.

Forskning indebærer altid etiske overvejelser i forhold til de mennesker, der interviewes. I forhold til de deltagere der har en særlig historik, byder dette på yderligere etiske overvejelser for at sikre deres anonymitet, og at de ikke blev udsat for utilsigtede risici ved at deltage i vores undersøgelse. For at undgå risici, har de haft de interview-citater, der vurderes som evt. personfølsomme til gennemsyn, ligesom vi har sløret rapporten på steder, hvor der var risiko for genkendelse af personfølsomme oplysninger. Derudover har det været af afgørende betydning for vores udførelse af undersøgelsen, at vi fik etableret et kontraktligt udgangspunkt, som gav os rettigheden over al datamaterialet, som desuden opbevares på en særlig sikker log på Aarhus Universitet. Kontrakten med opdragsgiver, som er Udlændinge- og Integrationsministeriet, indebærer også, at opdragsgiver ikke kan kræve adgang til eller udlevering af datamaterialet, såvel som opdragsgiver ikke kan kræve indhold i rapporten ændret.

Ministeriets opdrag har budt på udfordringer i forhold til en meget kort/begrænset tidsramme, nærmere bestemt 11 måneder, som vi fik udvidet til 12 måneder. Det tager lang tid at skabe adgang og tillidsfuld kontakt, og på dette felt er der tale om en yderst smal potentiel målgruppe af interviewpersoner, der ikke nødvendigvis er særlig interesseret i at blive interviewet og påmindet om deres fortid. Vi kan se fra tidligere undersøgelser udbudt af ministeriet¹⁵⁹, at det i udgangspunktet er meget svært at identificere og få adgang til mennesker, der tidligere har deltaget i ekstreme og kriminelle grupper, ikke mindst fordi det kan indebære en risiko for yderligere negativ stempeling og genkendelse at deltageren som interviewperson. Et forhold der kun vanskeliggøres, når der, som tilfældet er her, efterspørges en målgruppe, som yderligere har været engaget i eller bevæget sig på tværs af flere forskellige typer kriminelle og ekstreme miljøer.

Derudover har vi interviewet relevante videns- og myndighedspersoner, der arbejder indenfor forebyggelse af kriminalitet, radikalisering og ekstremisme samt exit. Det er ikke alle relevante personer, som vi har kunnet få aftaler i stand med. Det skyl-

---

¹⁵⁹<http://libsoc.dk/wp-content/uploads/2014/09/Antidemokratiske-og-ekstremistiske-milj%C3%B8er-i-Danmark-september-2014.pdf>

des en kombination af deres travlhed og vores begrænsede tidsramme. Havde vi haft længere tid og dermed øget mulighed for at etablere tillid og udvidet medforskersarbejde omkring det praksisudviklingsogte, der ligeledes ligger i undersøgelsens opdrag, ja så tænker vi, at vi ville have kunnet få flere involveret på en meningsfuld og mere dybdegående måde, der samtidig kunnet have bidraget til den praksisudvikling, som feltet i høj grad efterspørger og kunne profitere af (jf. kapitel 8 om Intervention og anbefalinger).

Interviewene

Deltagerne i interviewene, er:

- 36 personer, der fordeler sig i tre overordnede kategorier:
- ansatte ved offentlige og private instanser, der arbejder med forebyggelse af kriminalitet, radikalisering og ekstremisme samt exit
- Forskere i ekstreme religiøse/politiske grupper/miljøer samt forebyggelse og exit
- Formers – dvs. tidligere deltagere i kriminelle netværk, bande/rocker gruppe-ring og/eller ekstreme grupper.

16 af de 36 er ansatte ved offentlige og private interventioner, der arbejder med forebyggelse af kriminalitet, radikalisering og ekstremisme samt exit.

De fordeler sig på følgende institutioner og organisationer:

- Tre ansatte ved henholdsvis Øst Jyllands Politi, Københavns Vestegns Politi og Københavns Politi
- Tre ansatte i Kriminalforsorgen
- To ansatte i Københavns Kommune – VINK og socialforvaltningen, Borgercenter Børn og Unge, Nørrebro
- En SSP medarbejder fra Guldborgsund kommune
- To socialarbejdere fra Nørrebro
- Samt en række ansatte, frivillige og/eller (tidligere) brugere fra private organisationer eller NGO'er - såsom Comeback, Breathe Smart, Fryshuset (DK og Sverige), Headon og Serve2unite.

Interviewene af offentlige og private ansatte fokuserer på interventionens målgrupper og deres konkrete erfaringer med mennesker, der bevæger sig fra kriminelle netværk eller bander/organiseret kriminalitet til ekstreme grupper, samt afsøgninger af hvorvidt dette forhold er generelt og nyt. Derudover søgte vi at afdække hvilke typer af

bevægelser, der synes at finder sted i og på tværs af kriminelle og/eller ekstreme grupperinger, miljøer og netværk. Desuden undersøgte vi de ansattes forståelse af 'radikalisering', og deres opfattelse af ordets anvendelighed i deres daglige arbejde.

- Fire af de 36 er forskere specialiseret i ekstreme politiske/religiøse grupper samt forebyggelse og exit.

Interviewene med de fire forskere havde fokus på større historiske, politiske og sociale samfundsmæssige sammenhænge og begivenheder, og hvordan disse understøtter kollektive bevægelser, konfliktlinjer og polariseringer i det større samfund. Da enkelte individers involvering i kriminelle og ekstreme grupper synes at knytte an til større kollektive samfundsbevægelser såvel nationale som internationale politiske forhold og diskurser.

- 16 af de 36 er formers, der på forskellige måder har bevæget sig i og på tværs af kriminelle og ekstreme grupper, netværk og miljøer.

De, som har deltaget i interviewene, er, med undtagelse af tre, danske.

Disse interviews har haft fokus på den enkeltes indgange til ekstreme og kriminelle miljøer. De interviewede beskrev hvilke typer miljø, de havde været engageret i. Det vil sige, at interviewpersonen på den måde har haft afgørende indflydelse på vores karakteristik af miljøerne, såsom navngivet rockergruppering, bande eller et kriminelt netværk og/eller ideologisk defineret miljø, gruppe eller netværk, samt egen position og bevægelser i og på tværs af diverse miljøer. Derudover har de beskrevet deres veje ind i miljøerne og de særlige betydningsfulde mennesker, samfundsmæssige og/eller personlige omstændigheder, der havde indflydelse på deres involvering i det givne miljø.

Interviewene fokuserede også på, hvilke relationer og netværk miljøet havde genereret, samt hvorvidt og hvorledes gruppen/netværket eller miljøet aktivt rekrutterede deltagere. Vi søgte desuden, at kortlægge gruppen/miljøet eller netværkets nationale og internationale forbindelser samt afdække større kollektive samfundsbevægelser og begivenheder, der blev opfattet som betydningsfulde, såvel som den nationale som internationale politiske kontekst miljøet potentiel var en del af eller refererede til.

Vi undersøgte ligeledes hvilke omstændigheder, der medvirkede til, at personen skiftede miljø/gruppe/netværk samt de motivationer, der lå til grund for skiftet og processen omkring det. Det vil sige, var der tale om en længerevarende proces, hvor

den enkelte langsomt forandrede sig pga. nye orienteringer og motivationer? Var skiftet sket hurtigt fra en gruppe til en anden og på baggrund af hvilke omstændigheder, var forandringen sket - for eksempel behovet for beskyttelse, interne fjendskaber, udbrændthed, nye interesser? Desuden undersøgte vi hvilke kompetencer, værdi- og normmæssige orienteringer, personen udviklede via deltagelsen i miljøet, samt de hændelser der skabte de refleksioner, der igangsatte den endelig løsrivelsesproces. Interviewene søgte også at undersøge, hvorledes deltagelse i ekstreme og kriminelle miljøer kan forbygges samt hvordan exit muligheder kan forbedres.

For at illustrere de miljøer og bevægelsesmønstre, de 16 interviewede formers har været engageret i, nævnes først den type (kriminelle) miljø, gruppe eller netværk, de blev involveret i. Dernæst viser pilen de forskellige bevægelsesretninger, der er identificeret i interviewene.

Når pilen peger i en retning, illustrerer den en bevægelse fra et miljø over i et eksklusivt engagement i en anden kriminel eller ekstrem gruppe. Når pilen derimod peger i begge retninger, illustrerer den en bevægelse, hvor den enkelte bevæger sig på tværs af overlappende miljøer, hvor en tilhørighed ikke ekskluderer et samtidigt engagement i andre kriminelle eller ekstreme miljøer.

- Kriminelle netværk i forbindelse med brug og salg af stof → Rocker-gruppe
- Rocker-gruppe → Rocker-gruppe
- Kriminelle netværk/bande grupperinger ← → religiøse miljøer ← → rejse til udlandet
- Kriminelle netværk ← → religiøse miljøer ← → kriminelle netværk
- Ungdomskriminalitet → Radikale venstreorienterede grupper ← → Venstre ekstremistiske grupper ← → Kriminelle netværk
- Radikale venstreorienterede grupper → Højre ekstremistiske grupper
- Musik miljøer (Black metal og Punk), Hooligan miljøer → Højre ekstremistiske grupper
- Højre ekstremistiske grupper → Rockergruppering

Udover datamateriale fra interviews, har vi deltaget i forskellige arrangementer, hvor tidligere 'formers' fra ekstreme miljøer og rockergrupper, samt unge der har været i krig i Mellemøsten eller Nord Afrika, holdt oplæg om deres deltagelse.

"Cross-over" er en kategori, der dækker over bevægelser mellem kriminalitet og bandetilhør til politisk og religiøs ekstremisme. Den er opstået i kølvandet på Omar El-Husseins terrorangreb i København foråret 2015.

Kategorien refererer til en bestemt type bevægelse og kan derved medvirke til at skabe blinde pletter, fordi ordet tenderer til at rette vores opmærksomhed på én smal og lineær bevægelse fra kriminalitet og bandetilhør til islamisk ekstremisme.

Den nuværende brug af "Cross-over" bygger på en række dominerende antagelser om radikaliseringsprocesser og en bestemt sammenhæng mellem udsagn og handling. Når "Cross-over" bygger videre på disse etablerede antagelser risikerer vi, at antagelserne med tiden etableres som forklaringer. Den etablerede "Cross-over" kategori kan derved utilsigtet medvirke til, at vi overser de komplekse dynamikker, der er på spil i og på tværs af kriminelle/ekstreme grupper og netværk.

Denne rapport giver således et billede af de komplekse bevægelsesmønstre i og på tværs af kriminelle netværk, bander, rockere og ekstreme grupper. Den giver en nuanceret forståelse af de veje ind, processer og perspektiver, der er nødvendige at begribe, når man skal udvikle og arbejde med forebyggelse af radikalisering.

Rapporten er skrevet af forskere ved DPU, Aarhus Universitet og er finansieret af Udlændinge- og Integrationsministeriet.

